

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ ІНСТИТУТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

другий (магістерський)
(рівень вищої освіти)

на тему Удосконалення моніторингу фінансового стану промислового підприємства в системі антикризового фінансового менеджменту

Виконав: студент 2 курсу, групи ФБС - 18 - мз
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
(код і назва спеціальності)

страхування»

Нестеренко В.В.

освітньої програми фінанси, банківська справа та
(код і назва освітньої програми)

страхування

спеціалізації _____

(код і назва спеціалізації)

_____
(ініціали та прізвище)

Керівник професор кафедри фінансів, банківської
справи та страхування, проф., д.е.н. Метеленко Н.Г.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент доцент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування, доцент, к.е.н. Яришко О.В.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя
2020

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ ІНСТИТУТ**

Факультет економіки та менеджменту

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код та назва)

Освітня програма Фінанси, банківська справа та страхування
(код та назва)

Спеціалізація _____
(код та назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри д.е.н., проф.
Метеленко Н.Г.

«_____» _____ 20__ року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ**

Нестеренко Валерію Вадимовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проєкту) Удосконалення моніторингу фінансового стану промислового підприємства в системі антикризового фінансового менеджменту

керівник роботи Метеленко Н.Г., д.е.н., проф.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «10» вересня 2019 року № 1538-с

2. Строк подання студентом роботи Дата згідно графіку захисту

3. Вихідні дані до роботи Публічна фінансова звітність, що розглядається в роботі. Літературні джерела. Фахові періодичні видання

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Теоретична частина. Теоретичні та методичні підходи до побудови системи моніторингу фінансового стану підприємства

Аналітична частина. Моніторинг фінансового стану ПАТ БК «БУКРОС» в системі антикризового фінансового менеджменту

Проєктна частина. Удосконалення моніторингу фінансового стану ПАТ БК «БУКРОС» в системі антикризового фінансового менеджменту

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Рис. 1.1. Складові концепції моніторингу фінансового стану підприємства

Рис. 1.2. Модифікована схема факторного аналізу фірми «DuPont». Рис. 1.3.

Газотранспортна система України. Рис. 2.1. Динаміка вартості активів ПАТ

БК «Букрос» впродовж 2002 – 2011 рр. Рис. 2.2. Динаміка вартості оборотних та необоротних активів ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2011 рр.

Рис. 2.3. Динаміка коефіцієнтів ліквідності ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2011 рр.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	<i>Метеленко Н.Г., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування</i>	18.09	18.10
2	<i>Метеленко Н.Г., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування</i>	18.10	19.11
3	<i>Метеленко Н.Г., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування</i>	19.11	12.12

7. Дата видачі завдання 10.09.2019 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	<i>Дослідження теоретичних та методичних підходів до побудови системи моніторингу фінансового стану підприємства</i>	25.09.2019	
2	<i>Огляд літературних джерел з питань моніторингу фінансового стану підприємства</i>	01.10.2019	
3	<i>Збір даних та дослідження звітної документації ПАТ БК «БУКРОС»</i>	08.10.2019	
4	<i>Дослідження моніторингу фінансового стану підприємства в системі антикризового фінансового менеджменту</i>	18.10.2019	
5	<i>Удосконалення моніторингу фінансового стану ПАТ БК «БУКРОС»</i>	19.11.2019	

Студент _____ Нестеренко В.В.
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проекту) _____ Метеленко Н.Г.
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Метеленко Н.Г.
(підпис) (ініціали та прізвище)

АНОТАЦІЯ

Нестеренко В.В. Удосконалення моніторингу фінансового стану промислового підприємства в системі антикризового фінансового менеджменту.

Кваліфікаційна робота для здобуття ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування, науковий керівник Н.Г. Метеленко. Інженерний інститут ЗНУ. Факультет економіки та менеджменту, кафедра фінансів, банківської справи та страхування, 2020.

Обґрунтовано теоретичні та методичні підходи до побудови системи моніторингу фінансового стану підприємства. Здійснено моніторинг фінансового стану підприємства в системі антикризового фінансового менеджменту. Удосконалено моніторинг фінансового стану промислового підприємства в системі антикризового фінансового менеджменту.

Ключові слова: МОНІТОРИНГ, ФІНАНСОВИЙ СТАН, ФІНАНСОВА КРИЗА, ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ.

ABSTRACT

Nesterenko V.V. Improvement of the financial condition monitoring of an industrial enterprise in the system of anti-crisis financial management.

Qualifying final work obtaining a master's degree in higher education by specialty 072 – Finance, banking and insurance, scientific supervisor N.G. Metelenko. Engineering Institute ZNU, Faculty of Economics and Management, Department of Finance, Banking and Insurance. 2020.

The theoretical and methodical going is reasonable near the construction of the system of monitoring of the financial state of enterprise. Monitoring of the financial state of enterprise is carried out in the system of anticizes financial management. Monitoring of the financial state of industrial enterprise is perfected in the system of anticizes financial management.

Keywords: MONITORING, FINANCIAL STATE, FINANCIAL CRISIS, FINANCIAL MANAGEMENT

АННОТАЦИЯ

Нестеренко В.В. Совершенствование мониторинга финансового состояния промышленного предприятия в системе антикризисного финансового менеджмента.

Квалификационная выпускная работа на соискание степени высшего образования магистра по специальности 072 – Финансы, банковское дело и страхование, научный руководитель Н.Г. Метеленко. Инженерный институт ЗНУ. Факультет экономики и менеджмента, кафедра финансов, банковского дела и страхования, 2020.

Обоснованы теоретические и методические подходы к построению системы мониторинга финансового состояния предприятия. Осуществлен мониторинг финансового состояния предприятия в системе антикризисного финансового менеджмента. Совершенствован мониторинг финансового состояния промышленного предприятия в системе антикризисного финансового менеджмента.

Ключевые слова: МОНИТОРИНГ, ФИНАНСОВОЕ СОСТОЯНИЕ, ФИНАНСОВЫЙ КРИЗИС, ФИНАНСОВЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	12
1.1. Обґрунтування теоретичних основ розробки моніторингу фінансового стану підприємства.....	12
1.2. Вітчизняна методика моніторингу фінансового стану підприємства	24
1.3. Еволюція розвитку, стан та проблеми функціонування нафтогазової промисловості України на сучасному етапі	41
Висновки до розділу 1	55
РОЗДІЛ 2 МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПАТ БК «БУКРОС» В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ....	58
2.1. Організаційно – економічна характеристика підприємства ПАТ БК «БУКРОС».....	58
2.2. Моніторинг фінансово-господарської діяльності ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2005 рр.....	61
2.3. Узагальнений моніторинг фінансово-господарської діяльності ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2011 рр.....	75
2.4. Узагальнений моніторинг фінансово-господарської діяльності ПАТ БК «Букрос» впродовж 2012 – 2018 рр.....	85
2.5. Моніторинг ознак дій з доведення до банкрутства ПАТ БК «Букрос»	93
Висновки до розділу 2	98
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПАТ БК «БУКРОС» В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	101
3.1. Обґрунтування економічної доцільності та правові аспекти санаційних заходів на ПАТ БК «Букрос»	101
3.2. Антикризові фінансові заходи як стратегічні пріоритети управління ПАТ БК «БУКРОС» в процедурі санації: теоретичне обґрунтування.....	115
Висновки до розділу 3	123
ВИСНОВКИ	126
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	134
ДОДАТКИ	140

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розробка системи моніторингу фінансового стану підприємства включає розробку системи показників, які, з одного боку, достатньо вірно і повно відображають фінансове положення підприємства на ринку, з іншого – вимагають мінімум загальнодоступної інформації. Така система повинна включати показники оцінки ліквідності і платоспроможності, фінансової стійкості, ефективності діяльності. Важливим також є вибір таких напрямів фінансово-господарської діяльності, які якнайповніше концентрують в собі інформацію щодо перспектив фінансового стану при тих або інших змінах у зовнішньому і внутрішньому середовищі підприємства. Теоретичні дослідження у області оцінки фінансового стану підприємств різних форм власності і організаційно-правових форм функціонування були проведені такими провідними вітчизняними і зарубіжними ученими-економістами як М. Дем'яненко, О. Василюком, І. Сало, Ю. Верігою, В. Москаленко, О. Зарубою, В. Суторміною, В. Герасимчуком, О. Шереметом, І. Бланком і ін.

Розглядаючи моніторинг фінансового стану підприємства як систему слід виділити її особливості з погляду системного підходу. Розглядаючи систему моніторингу ми можемо зафіксувати важливу ознаку системи: «взаємозв'язок підсистем, їх взаємодія в процесі цілеспрямованого функціонування системи і взаємний вплив як на власні властивості, так і на властивості системи в цілому». Таким чином, повертаючись до розгляду моніторингу як системи, можна констатувати наступне:

- система моніторингу характеризується цілеспрямованістю свого функціонування. Метою її функціонування є фінансове благополуччя суб'єктів господарювання;
- система моніторингу є системою, що розвивається, оскільки як конкретна, безпосередня мета виступає зростання доходу;

- система моніторингу є динамічною, оскільки зростання доходу можливе тільки через його збільшення за певний проміжок часу.

Для побудови системи моніторингу фінансового стану підприємства доцільно фінансову сферу економіки підприємства умовно розділити на декілька ієрархічних рівнів складності:

- 1) фінансова стратегія підприємства;
- 2) фінансова інфраструктура підприємства (організаційний аспект моніторингу фінансового стану підприємства);
- 3) методика аналізу фінансового стану (критерії, що входять в систему моніторингу);
- 4) документообіг фінансово-господарської діяльності підприємства (інформаційна складова моніторингу, що забезпечує впорядкований рух інформаційних потоків).

Фінансовий стан підприємства багато в чому залежить від структури засобів і джерел їх фінансування, що відображається в бухгалтерському балансі. Під впливом різних чинників на підприємстві може скластися незадовільна структура бухгалтерського балансу. Це такий стан майна і зобов'язань боржника, коли за рахунок того, що належить йому майна неможливо забезпечити своєчасне виконання зобов'язань перед кредиторами із-за недостатнього ступеня ліквідності майна підприємства-боржника. При цьому загальна вартість вказаного майна може дорівнювати загальній сумі зобов'язань або перевищувати її. Незадовільна структура бухгалтерського балансу говорить про те, що підприємство, що має такий баланс, фінансово нестійке. Розробка моніторингу фінансового стану підприємства припускає розкриття соціально-економічної характеристики підприємства, яка може бути описана його фінансовою стратегією. Саме чітка фінансова стратегія підприємства дозволить розробляти систему моніторингу, яка буде адекватною певним внутрішнім і зовнішнім умовам функціонування підприємства.

Фінансова стратегія – це основа для вибору альтернативи, що обумовлює природу і напрям організації фінансових відносин. Підприємство проводить також свою фінансову політику, відмінність якої від стратегії в тому, що вона базується на детальних, конкретизованих даних. Фінансова стратегія узгоджується із загальною стратегією економічного розвитку підприємства. Вона розглядається як чинник забезпечення нормального функціонування підприємства в майбутньому. Першочерговим завданням керівників підприємств є розвиток здорової конкурентної позиції, яка конкретно визначається під час розробки інноваційного, маркетингового, цінового, збутового, організаційного і інших напрямів як стратегії, так і політики.

Таким чином, фінансова стратегія підприємства у вузькому сенсі розглядається як спрямованість дій підприємства по перерозподілу засобів, які поступають в його розпорядження, а точніше – які має в своєму розпорядженні підприємство на момент оцінки його фінансового положення. Фінансова стратегія, отже, повинна включати фінансову оцінку, фінансовий аналіз і фінансове планування. Цей інструментарій, відповідно, повинен бути покладений в основу формування системи моніторингу фінансового положення підприємства.

Все вищевикладене дає змогу стверджувати, що тема магістерського дослідження є актуальною та своєчасною.

Об'єкт дослідження магістерської роботи – виробниче підприємство по будівництву нафтових і газових свердловин ПАТ БК «БУКРОС».

Мета магістерської роботи – удосконалення моніторингу фінансового стану промислового підприємства в системі антикризового фінансового менеджменту.

Для досягнення зазначеної мети в магістерській роботі **вирішено наступні завдання:**

- досліджено теоретичні підходи до побудови системи моніторингу фінансового стану підприємства;

- досліджено вітчизняну методику та інструментарій моніторингу фінансового стану підприємства;
- досліджено еволюцію розвитку, стан та проблеми функціонування нафтогазової промисловості України;
- здійснено моніторинг фінансово-господарської діяльності ПАТ БК «Букрос» за такими часовими інтервалами: 2002 – 2011 рр.; 2012 – 2018 рр.;
- здійснено моніторинг ознак дій з доведення до банкрутства ПАТ БК «Букрос»;
- розроблено заходи з удосконалення моніторингу фінансового стану шляхом обґрунтування санаційних заходів.

В магістерській роботі використано такі загальнонаукові і спеціальні методи дослідження: діалектичний і спостережень, критичного та порівняльного аналізу і синтезу, системного підходу, інтегрального оцінювання, прогнозування на базі аналізу темпових показників, дискримінантний аналіз.

Наукова новизна одержаних результатів магістерського дослідження полягає у наступному:

- *удосконалено* практичний підхід до моніторингу фінансового стану підприємства газовидобувної галузі України, який, на відміну від класичного підходу, передбачає спостереження за змінами у господарській діяльності впродовж 2002 – 2018 рр., що дозволило встановити та обґрунтувати ознаки дій з доведення його до банкрутства;
- *набуло подальшого розвитку* теоретичне обґрунтування алгоритму плану санаційних заходів та антикризових фінансових заходів як стратегічних пріоритетів управління ПАТ БК «БУКРОС» в процедурі санації.

Інформаційною базою магістерської роботи є методичні та наукові праці з теми дослідження, фінансова звітність підприємства, нормативні та законодавчі акти України, статистична інформація.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати магістерського дослідження пройшли апробацію на Міжнародній науково-практичній конференції «Вплив цифрової освіти на розвиток людського капіталу» (м. Запоріжжя).

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи - 156 стор. Робота містить 7 рисунків, 11 таблиць. Список використаних джерел включає 69 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Обґрунтування теоретичних основ розробки моніторингу фінансового стану підприємства

Перехід до ринкової економіки по-новому ставить питання регулювання розвитку підприємства. Невтручання держави в господарську діяльність підприємств вимушує їх самостійно шукати шляхи адаптації до ринкових умов, знаходити методи удосконалення своєї діяльності для забезпечення нарощування економічного потенціалу і конкурентоспроможності. Формування ринкових відносин і їх розвиток – це не автономний процес.

Становлення нових фінансових відносин, що зачіпають формування, розподіл і використання фінансових ресурсів, позначається на розвитку і функціонуванні підприємств як самостійних господарських одиниць. Одним з негативних моментів в нинішніх умовах є відсутність чітких уявлень про фінансову позицію підприємства.

Пристаюючи до своєрідних умов, диктованих ринком, підприємства зазнають значні фінансові труднощі у зв'язку з неправильним перерозподілом засобів і джерел їх утворення. Значною мірою цьому сприяють відсутність єдиної методології оцінки фінансового стану підприємства. У зв'язку з цим постає питання про створення такої системи, яка дозволяла б управляти поточним фінансовим станом підприємства в оперативному режимі. Такий підхід є сьогодні ефективним, оскільки саме оперативність – головна умова, ігнорування якої і привело багатьох підприємств до збитків і банкрутства.

Теоретичні дослідження у області оцінки фінансового стану підприємств різних форм власності і організаційно-правових форм функціонування були проведені такими провідними вітчизняними і зарубіжними ученими-економістами як М. Дем'яненко, О. Василюком, І. Сало, Ю. Верігою, В. Москаленко, О. Зарубою, В. Суторміною, В. Герасимчуком, О. Шереметом, І. Бланком і ін. [1 – 17].

Розробка системи моніторингу фінансового стану підприємства включає розробку системи показників, які, з одного боку, достатньо вірно і повно відображають фінансове положення підприємства на ринку, з іншого – вимагають мінімум загальнодоступної інформації. Така система повинна включати показники оцінки ліквідності і платоспроможності, фінансової стійкості, ефективності діяльності. Важливим також є вибір таких напрямів фінансово-господарської діяльності, які якнайповніше концентрують в собі інформацію щодо перспектив фінансового стану при тих або інших змінах у зовнішньому і внутрішньому середовищі підприємства.

Проведені дослідження в сфері ефективності використання фінансових ресурсів підприємствами різних галузей, форм власності показали, що їх фінансові ресурси використовуються неефективно. Це наслідок неоптимального розподілу засобів підприємства і джерел їх фінансування. Формування оптимальної структури засобів підприємства і джерел повинне починатися з визначення чинників, що впливають на поточне фінансове положення, використовуючи при цьому обраний алгоритм розрахунку показників. Виявлення величини подальшої зміни чинника і самої можливості його зміни і повинно зумовлювати подальшу фінансову стратегію підприємства. Тому вважаємо, що розробка системи моніторингу фінансового стану підприємства дозволить здійснювати вибір шляхів поліпшення фінансового положення не «постфактум», а у процесі здійснення поточної діяльності підприємства, що значно підвищує якість управління підприємством.

За визначенням І.О. Бланка, система моніторингу є «розробленим на підприємстві механізмом постійного спостереження за контрольованими показниками фінансової діяльності, визначення розмірів відхилень фактичних результатів від передбачених і виявлення причин цих відхилень» [17]. Таким чином, в основу системи моніторингу покладено інструментарій фінансового аналізу, який набуває системного характеру через динамічність процесу.

Розглядаючи моніторинг фінансового стану підприємства як систему слід виділити її особливості з погляду системного підходу. Розглядаючи систему моніторингу ми можемо зафіксувати важливу ознаку системи: «взаємозв'язок підсистем, їх взаємодія в процесі цілеспрямованого функціонування системи і взаємний вплив як на власні властивості, так і на властивості системи в цілому» [18]. Важливою ознакою всіх систем є їх ієрархічність. Кожна підсистема може розглядатися спрощено як система молодшого рангу, яка також вимагає представлення у вигляді сукупності ще простіших взаємозв'язаних компонентів. Таке розчленовування систем, або їх декомпозицію, можна проводити до самих підсистем наймолодшого рангу, які в теорії систем називаються елементарними. Їх поділ вже не представляється доцільним для з'ясування суті функціонування даної системи. У свою чергу, кожна система входить як підсистема в іншу, значнішу і складнішу систему – так звану систему старшого рангу. Для того, щоб всі ці системи були порівняні, необхідно, щоб вони відповідали будь-якому системоутворюючому чиннику.

Істотною ознакою, загальною для всіх систем, є те, що процеси їх функціонування відтворюються в часі, тобто ці системи є динамічними. Крім того, важливо підкреслити, що всі біологічні, соціально-економічні і деякі технічні системи одночасно є системами, що також розвиваються. Динамічність системи моніторингу фінансового стану підприємства обумовлена внутрішніми і зовнішніми чинниками її функціонування, що постійно змінюються, а також функціонування її окремих компонентів.

Характерною ознакою систем є їх цілеспрямованість. По Оптнеру, «система є пошуковим процесом». У всіх системах завжди відбуваються цілеспрямовані процеси, сукупність яких визначає функціонування системи в цілому. Внутрішнім механізмом регулювання системи моніторингу є вплив фінансової стратегії, фінансової політики і фінансової ідеології на її функціонування. Для ефективного функціонування будь-якої системи необхідно, щоб процеси, що відбуваються в ній, були цілеспрямованими.

Тобто необхідно мати певну систему цілей, на досягнення яких орієнтується управління.

Таким чином, повертаючись до розгляду моніторингу як системи, можна констатувати наступне:

- система моніторингу характеризується цілеспрямованістю свого функціонування. Метою її функціонування є фінансове благополуччя суб'єктів господарювання;
- система моніторингу є системою, що розвивається, оскільки як конкретна, безпосередня мета виступає зростання доходу;
- система моніторингу є динамічною, оскільки зростання доходу можливе тільки через його збільшення за певний проміжок часу.

Дослідивши і зафіксувавши ці ознаки моніторингу як системи, характерні для кожної системи, слід зупинитися і на такій її ознаці, як ієрархічність, яку традиційно приводять як першочергову. На нашу думку, ця ознака заслуговує особливої уваги, а не поверхневої її констатації, оскільки вивчення ієрархічності системи моніторингу, її глибоке пізнання і системна впорядкованість є заставою ефективного функціонування системи в цілому. Виходячи з цього переконання, ми пропонуємо при будівництві системи використовувати дедуктивний підхід, тобто метод послідовного сходження від абстрактного (формування цільової фінансової концепції, тобто системи цілей) до конкретного - сукупності умов і критеріїв реалізації цієї мети.

Слід зазначити, що системоутворюючим чинником економічної системи є виробничі відносини. Система моніторингу фінансового стану

підприємства може розглядатися як результат певного етапу еволюції економічних відносин. У основу такої системи звичайно ж будуть покладені фінансові відносини. Нам представляється цілком природним, що фінанси як особливі економічні відносини увібрали в себе всю складність товарно-грошових відносин. Ми пропонуємо визначити це як фінансову сферу економіки. Вона може розглядатися по декількох рівнях ієрархії відповідно до її еволюційного розвитку і поповнення речовинним змістом. На кожному з них можна виділити свої системи, певні фінансові функції, що мають місце. Кожен елемент – це, у свою чергу, система наступного рівня ієрархії з своєю функцією.

Для побудови системи моніторингу фінансового стану підприємства доцільно фінансову сферу економіки підприємства умовно розділити на декілька ієрархічних рівнів складності:

- 5) фінансова стратегія підприємства;
- 6) фінансова інфраструктура підприємства (організаційний аспект моніторингу фінансового стану підприємства);
- 7) методика аналізу фінансового стану (критерії, що входять в систему моніторингу);
- 8) документообіг фінансово-господарської діяльності підприємства (інформаційна складова моніторингу, що забезпечує впорядкований рух інформаційних потоків).

Розглянемо кожен з рівнів системи моніторингу фінансового стану підприємства.

У науковій літературі більшість авторів схильні рахувати стан підприємства і його фінансове положення на ринку як «фінансовий стан» підприємства [19, 6, 20]. Проте між поняттями «фінансовий стан» і «фінансове положення» підприємства існують певні відмінності, тим більше в контексті його оцінки. Оцінка фінансового стану підприємства як здатності здійснення тих або інших операцій в певних умовах, обмежених рамками економічного механізму, припускає дослідження потенціалу його

економічної активності [22]. Це достатньо складна робота, що вимагає поглибленого вивчення поведінкової сторони в діяльності підприємства. Таке розуміння терміну «стан» виключає можливість використання його в понятійному апараті при вирішенні економічних задач, тому, що вивчення фінансового стану має практичну цінність перш за все у області психології фінансового управління [23].

Частіше викликає інтерес рівень фінансового стану, зафіксований, з одного боку, певним моментом часу (точкою приведення), а з іншого – відповідним цьому моменту фіксованим набором значень показників, що відображають якомога повніше наявний потенціал підприємства, а також його можливість зробити той або інший крок відносно інших суб'єктів відносин.

При цьому необхідно усвідомлювати те, що система параметрів і перелік показників не можуть бути раз і назавжди встановлені. Залежно від умов, що змінюються, змінюється значущість того або іншого параметра і відповідного показника. У умовах, що відрізняються від тих, що існують, деякі параметри можуть відпасти, а деякі – з'явитись. Тому необхідно періодично проводити коригування окремих елементів даної системи. Крім того, показники є абсолютні і відносні, основні і допоміжні, прості і синтетичні і т.д. Значення їх – максимальні, мінімальні, середні, середньозважені, допустимі, нормативні, а також розрахункові, прийняті, фактичні і т.п. В цілому ж вони дають узагальнену (природно, до необхідного рівня узагальнення) якісну характеристику положення підприємства на певний момент часу і рівня його фінансових можливостей в умовах, що склалися [25].

Розглядаючи ж фінансове положення підприємства як сукупність відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням грошових коштів, ми підходимо до того, що моніторинг фінансового стану підприємства – це система, яка повинна відображати наявність (потенціал) фінансових ресурсів і ефективність їх використання, але для цього необхідно

враховувати можливість застосування разом з показниками фінансової діяльності, загальноприйнятими в практику попереднього етапу фінансових відносин, відносні синтетичні показники і їх порогові значення.

Фінансовий стан підприємства багато в чому залежить від структури засобів і джерел їх фінансування, що відображається в бухгалтерському балансі. Під впливом різних чинників на підприємстві може скластися незадовільна структура бухгалтерського балансу. Це такий стан майна і зобов'язань боржника, коли за рахунок того, що належить йому майна неможливо забезпечити своєчасне виконання зобов'язань перед кредиторами із-за недостатнього ступеня ліквідності майна підприємства-боржника. При цьому загальна вартість вказаного майна може дорівнювати загальній сумі зобов'язань або перевищувати її. Незадовільна структура бухгалтерського балансу говорить про те, що підприємство, що має такий баланс, фінансово нестійке [25].

Розробка моніторингу фінансового стану підприємства припускає розкриття соціально-економічної характеристики підприємства, яка може бути описана його фінансовою стратегією. Саме чітка фінансова стратегія підприємства дозволить розробляти систему моніторингу, яка буде адекватною певним внутрішнім і зовнішнім умовам функціонування підприємства.

Поняття «стратегія» в найзагальнішому розумінні означає розробку цільових установок економічного розвитку підприємства і альтернативних шляхів їх реалізації, сукупність яких дозволяє досягти набору поставлених цілей в довгостроковій перспективі. Американський дослідник Д. Чандлер вважає, що «стратегія - це позначення основних довгострокових цілей і завдань підприємства, ухвалення курсу дій і розділення ресурсів, необхідних для досягнення поставленої мети» [26, с.204]. Західні економісти Р. Кларк, В. Вільсон, Р. Дейс, С. Надо дають визначення фінансової стратегії в широкому плані і пов'язують її з фінансовою політикою і фінансовим плануванням. Фінансова стратегія показує картину розвитку підприємства в майбутньому.

Фінансова стратегія – це основа для вибору альтернативи, яка обумовлює природу і напрями організації фінансових відносин [27, с. 1-6].

Види стратегій різноманітні, виділяють поточні, оперативні, довготривалі, загальні і специфічні, умовні, конкурентні, функціональні. У кожному виді менеджменту застосовуються різні види стратегій і їх поєднання [28]. Таким чином, застосування терміну «стратегія» вельми диверсифіковано, але, не дивлячись на свій універсальний характер, фінансова стратегія має свою власну специфічну форму існування, яка виражається в категорії «стратегічний менеджмент» і яка є його складовою. Даний вид менеджменту з'явився в 70-ті роки. Стратегічний менеджмент має свою історичну еволюцію [29].

Перший етап (1900 – 1930 рр.) – управління на основі контролю. Головними інструментами управління в цей час є довідники, інструкції і фінансовий контроль.

Другий етап (1930 – 1950 рр.) – управління на основі екстраполяції. Основні методи – складання поточних бюджетів, бюджетів капіталовкладень, цільове управління, довгострокове планування.

Третій етап (1950-1970 рр.) – управління на основі змін, що передбачаються. Головні методи - стратегічне планування і управління за допомогою вибору стратегічних позицій.

Четвертий етап (з 1970 р. по теперішній час) – стратегічне управління або управління на основі гнучких екстрених рішень. Воно включає три основних види: управління за допомогою ранжирування стратегічних завдань, управління по сильних і слабких сторонах, управління в умовах несподіваних подій (невизначеності).

На сучасному етапі одна з головних проблем у сфері управління полягає в необхідності ухвалювати рішення в умовах зростаючої нестабільності внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування підприємств. «Ефективність виявляти і усувати невизначеність умов

господарської діяльності - ось вирішальне питання сучасного управління», – підкреслюють Л. Планкетт і Г. Хейл [30].

При формуванні фінансової стратегії необхідно враховувати три організаційні моменти.

1. Систематичний аналіз зовнішнього середовища і контроль за його змінами. При цьому підприємство засновує свою стратегію на теорії необхідної різноманітності Р. Ешбі, суть якої в тому, що для успішного протистояння середовищу складність і швидкість ухвалення рішення повинні відповідати складності і швидкості зміни, що відбуваються у цьому середовищі.

2. Крім створення гнучкої внутрішньої структури управління підприємством необхідно також навчити управлінський апарат тому, що він повинен робити в будь-який певний момент в майбутньому.

3. Важливий вибір самого методу реалізації стратегічної реакції на несподівані спонтанні зміни.

У сучасних умовах України, коли рівень нестабільності економічного життя високий, а темп змін стрімкий, зміна і використання принципів системи стратегічного менеджменту є актуальним.

Фінансова стратегія підприємства в загальному випадку є у відповідь його реакцією на ситуацію, що склалася. Маючи цільову установку на отримання максимального прибутку, будь-яке підприємство в своїй стратегії відкидає не відповідні цій цільовій установці варіанти свого функціонування. Вся стратегія зводиться до визначення найкоротшого в часі і максимального по результату шляху своєї діяльності [31].

Фінансова стратегія – це основа для вибору альтернативи, що обумовлює природу і напрям організації фінансових відносин. Підприємство проводить також свою фінансову політику, відмінність якої від стратегії в тому, що вона базується на детальних, конкретизованих даних. Фінансова стратегія узгоджується із загальною стратегією економічного розвитку підприємства. Вона розглядається як чинник забезпечення нормального

функціонування підприємства в майбутньому. Першочерговим завданням керівників підприємств є розвиток здорової конкурентної позиції, яка конкретно визначається під час розробки інноваційного, маркетингового, цінового, збутового, організаційного і інших напрямів як стратегії, так і політики. У зарубіжній літературі наголошується, що загальні стратегічні плани часто знаходяться в суперечності з фінансовими [32, с.84; 33, с.39]. Це положення пояснюється тим, що вони базуються на обліку можливостей зміцнення конкурентної позиції на ринку конкретних товарів і послуг. Фінансова ж стратегія базується на русі капіталів. Тенденції розвитку ринків різні, тому загальна стратегія часто не може бути підтримана відповідним фінансовим забезпеченням.

Таким чином, фінансова стратегія підприємства у вузькому сенсі розглядається як спрямованість дій підприємства по перерозподілу засобів, які поступають в його розпорядження, а точніше – які має в своєму розпорядженні підприємство на момент оцінки його фінансового положення. Фінансова стратегія, отже, повинна включати фінансову оцінку, фінансовий аналіз і фінансове планування. Цей інструментарій, відповідно, повинен бути покладений в основу формування системи моніторингу фінансового стану підприємства.

Розробка системи моніторингу фінансового стану припускає облік зовнішніх і внутрішніх чинників, що здійснюють вплив на формування показників, на встановлення періодичності розрахунку даних показників, на формування управлінської звітності з метою своєчасного виявлення причин, що викликали відхилення показників від їх оптимального значення.

Слід зазначити, що необхідно розмежовувати поняття «чинники» стосовно фінансового положення підприємства на чинники, що визначають його, і чинники, що впливають на нього. Чинниками, що визначають фінансове положення, будуть набір найбільш відповідних вагомих параметрів, які дають можливість судити про фінансове положення підприємства. Чинники, що впливають на фінансове положення

підприємства, – це умови, стан і т.д., що характеризуються як якісно, так і кількісно. Вони зумовлюють фінансове положення і формують визначальні чинники. В той же час чинники, що впливають на фінансове положення, можна підрозділити на початкові (первинні) і кінцеві. Початкові чинники виходять з фінансової політики (як внутрішньої, так і зовнішньої) і формують кінцеві чинники. Причинно-наслідкові явища, які супроводжують господарську діяльність, дозволяють виділити кінцеві чинники, що найбільш впливають на фінансове положення підприємства.

Наступною складовою організації системи моніторингу фінансового стану є фінансова інфраструктура підприємства.

По-перше, треба чітко усвідомити, що моніторинг фінансового стану підприємства як підсистема фінансового менеджменту пов'язується виключно із фінансовим плануванням, обліком, аналізом і контролем. Моніторинг фінансового положення відстежує не поточні плани, а хід досягнення майбутніх цілей (стратегічних). Якщо горизонт стратегічного фінансового планування не перевищує трьох років, то прийнято вважати, що оперативних методів управління (планування, інформація, аналіз, управління і контроль) достатньо, щоб контролювати роботу і досягти мети шляхом збору даних за короткі інтервали (місяць чи квартал). Доцільно збирати дані за короткі проміжки (місяць) з метою швидкого реагування на відхилення від цілей. Якщо часовий горизонт планування перевищує три роки, то треба використовувати спеціальну інформаційну систему моніторингу фінансового положення підприємства.

По-друге, методологія і методи організації та формування інформації для аналізу фінансового стану підприємства здійснюються за допомогою спеціальних звітів. Для відстеження тенденцій фінансового розвитку підприємства необхідно організувати документообіг, тобто рух інформації.

По-третє, впровадженню системи моніторингу фінансового стану підприємства обов'язково передуює процес визначення обсягів необхідної інформації з періодичним її уточненням, що важливо для організації

спостереження за фактами, явищами, процесами, створення інформаційної бази моніторингу і визначення каналів передачі та змісту звітів.

По-четверте, система моніторингу фінансового стану підприємства базується на розробленому інструментарії фінансового аналізу.

Основними завданнями моніторингу фінансового стану є:

- ліквідація вузьких місць у фінансовій діяльності підприємства, які визначаються на основі даних фінансового планування, обліку (інформації), фінансового аналізу, контролю і використання методів оперативного та стратегічного менеджменту;
- орієнтація на отримання результату, для чого створюється система планування, збору інформації про використання ресурсів, аналізу та прийняття управлінських рішень.

Щоб система моніторингу могла виконати свої завдання, необхідно розробити концепцію управління фінансовою діяльністю, яка включає три основні блоки:

- визначення цілей підприємства - ідеальної цілі, реальних цілей, стратегії фінансового розвитку. Ідеальна мета визначається філософією бізнесу та культурою фірми. Вона може бути сформульована лише добре підібраним корпусом висококваліфікованих, економічно грамотних менеджерів; реальні цілі визначаються прийомами щодо найкращого використання фінансових ресурсів тощо;
- управління цілями вимагає розробки показників – індикаторів, які забезпечують пошук „вузьких місць”, визначення фінансових результатів діяльності не лише фірми, але й структурних підрозділів тощо;
- досягнення цілей фірми характеризує платоспроможність, ділову активність, рентабельність, ліквідність, інноваційну діяльність підприємства.

Особлива роль у досягненні результатів належить системі фінансового планування, обліку і фінансового аналізу показників, яка забезпечує існування та розвиток підприємства.

Таким чином, складові концепції моніторингу фінансового стану підприємства представлено на рис. 1.1.

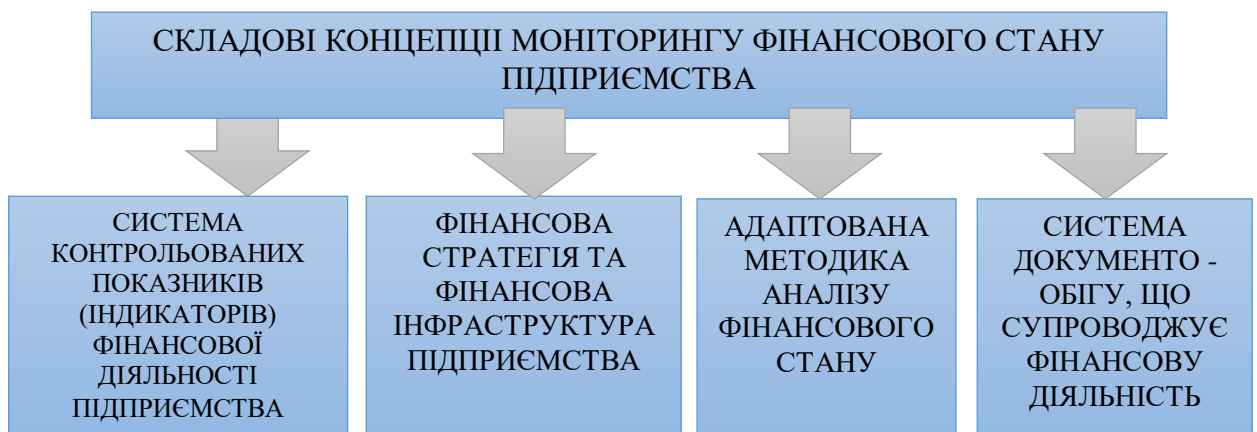

Рис. 1.1. Складові концепції моніторингу фінансового стану підприємства

1.2. Вітчизняна методика моніторингу фінансового стану підприємства

Моніторинг являє собою безперервний процес аналізу фінансового стану підприємства, адже основне завдання моніторингу – орієнтація процесу управління на досягнення поставлених керівником підприємства цілей. Саме тому моніторинг є глобальною системою, що дає змогу вирішувати як стратегічні, так і оперативні завдання.

Аналіз праць провідних фахівців з моніторингу дає змогу стверджувати, що більшість із запропонованих інструментів не є адаптованими для використання вітчизняними підприємствами в сучасних умовах господарювання. Крім того, впровадження інструментарію потребує відповідного рівня обізнаності управлінців, що потребує значних затрат ресурсів.

Успішність діяльності підприємства на ринку залежить від багатьох факторів, що визначаються за допомогою інструменту стратегічного моніторингу – аналіз потенціалу. Отже, керівництво підприємства повинно кожного року визначати ступінь та ефективність використання наявних потенціалів на основі попередньо встановлених критеріїв оцінки, таких як: організація збуту, розподіл товарів в торгівлі, програма додаткових послуг, контроль витрат, логістика, реклама, виробнича техніка та технології, інноваційна здатність, завантаження потужностей. Результати аналізу потенціалу створюють базу для перевірки та коригування стратегії підприємства.

Аналіз стратегічних відхилень спрямований на виконання довгострокової стратегії підприємства, зокрема, співставлення запланованих і реальних кількісних і якісних показників, що здійснюється на основі аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Ідентифікація стратегічних розривів свідчить про необхідність розробки нової стратегії або ж коригування існуючої для досягнення довгострокових цілей підприємства.

На сьогодні підприємства функціонують у динамічних умовах, що обумовлює складність виконання запланованих завдань. У цьому випадку ефективним є використання інструменту стратегічного моніторингу – розробка сценаріїв майбутнього. Використання цього інструменту дозволяє управлінцям сформулювати альтернативні варіанти розвитку ситуації в майбутньому для прийняття дієвих управлінських рішень [34].

Розробка сценаріїв як інструмент стратегічного моніторингу спрямована на планування діяльності підприємством з метою виключення непередбачуваних ситуацій у майбутньому. Відповідно, сценарій розробляється у трьох варіантах: найкращий, найгірший, реальний, а управлінці на підприємстві розробляють чіткий алгоритм дій для кожного з них з метою забезпечення нормальності функціонування підприємства. Результати реалізації сценаріїв повинні спростити та покращити якість управлінських рішень на підприємстві.

Отже, інструменти моніторингу дозволяють сформувати інформацію, що є необхідною для отримання сигналів відносно потреби самокоординації в рамках управління на операційному рівні. Інструменти оперативного моніторингу є засобом для усунення наявних проблем у сферах постачання, виробництва, реалізації. Тому моніторинг використовує ряд інструментів, що забезпечують обґрунтованість управлінських рішень для забезпечення та досягнення запланованого рівня прибутковості.

Для оцінки ефективності роботи підприємства та його структурних підрозділів, а також правильності формування бюджетів здійснюється аналіз відхилень фактичних результатів від планових, що є основним інструментом моніторингу оцінки діяльності центрів відповідальності. Цей інструмент дозволяє своєчасно налаштовувати систему управління виробництвом, а управлінець має можливість у будь-який момент впливати на поточні процеси.

Наведений перелік інструментів моніторингу не є вичерпним, адже значна їх кількість не вивчалась і не впроваджувалася на українських підприємствах з огляду на галузеві особливості та рівень економічного розвитку країни. Тому нами до основного інструментарію моніторингу було віднесено лише ті, що активно використовуються як вітчизняними, так і зарубіжними підприємствами.

Методика дослідження фінансово – господарської діяльності в рамках моніторингу фінансової діяльності підприємства, на нашу думку, повинна ґрунтуватись на розробках вітчизняних вчених, оскільки розробки закордонних вчених потребують адаптації до реалій здійснення фінансово – господарської діяльності вітчизняними підприємствами та бути адаптовані до бухгалтерської звітності вітчизняних суб'єктів господарювання.

Методика моніторингу фінансово – господарської діяльності підприємства включає: горизонтальний та вертикальний аналіз активів і пасивів, аналіз ліквідності, аналіз фінансової стійкості, аналіз ділової активності, аналіз рентабельності, аналіз ймовірності банкрутства [35, с. 94].

Системний підхід до моніторингу фінансово – господарської діяльності передбачає виконання наступних елементів дослідження (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Система показників для комплексної оцінки фінансового стану

Показники	Значення
1	2
Оцінка майнового стану	Дають змогу визначити, наскільки ефективно використовується майно підприємства. До показників даної групи можна віднести: суму господарських коштів у розпорядженні підприємства, коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття та ін.
Оцінка ділової активності	Характеризують спроможністю підприємства ефективно використовувати свої ресурси. До показників даної групи можна віднести: обсяг продажу готової продукції, робіт, послуг, прибутків, обсяг авансованого капіталу
Оцінка рентабельності	Дає змогу визначити ефективність бізнесу за відносними показниками, здатність підприємства отримувати прибуток від всіх видів діяльності, здатність підприємства капіталізувати чистий прибуток та задовольняти інтереси власників капіталу
Оцінка ліквідності	Характеризують спроможність підприємства виконувати свої короткострокові зобов'язання за рахунок поточних активів. До таких показників можна віднести: коефіцієнт абсолютної, критичної та поточної ліквідності
Оцінка платоспроможності	Характеризують спроможність підприємства виконувати свої короткострокові та довгострокові зобов'язання за рахунок власних активів. До показників даної групи можна віднести: коефіцієнти абсолютної, термінової, проміжної та загальної платоспроможності
Оцінка фінансової стійкості	Характеризують ефективність формування та використання грошових ресурсів, необхідних для нормальної господарської діяльності. До показників даної групи можна віднести: коефіцієнт автономії, залежності, фінансового ризику, маневреності власного капіталу

Розглянемо більш детально деякі складові комплексного дослідження фінансово – господарської діяльності підприємства з позиції моніторингу. Оцінка активів дає змогу виявити тенденції втрати вартості активів; оцінка

капіталу показує спроможність підприємства ефективно використовувати власні та позикові кошти і формувати фінансовий потенціал; коефіцієнтний аналіз дає змогу виявити тенденції, що свідчать про фінансові ризики та загрози бізнесу.

На першому етапі моніторингу фінансово – господарської діяльності здійснюється горизонтальний та вертикальний аналіз активів і капіталу. Горизонтальний аналіз активів – проводиться шляхом порівняння частини балансу, у якій представлені активи господарюючого суб'єкта, з такою ж частиною, але вже за попередній період. Вертикальний аналіз активів – проводиться шляхом визначення структури частини балансу, у якій представлені активи господарюючого суб'єкта та їх джерел. При цьому два види аналізу об'єднуються в єдине ціле за допомогою побудови аналітичних таблиць (табл. 1.2) [35, с. 107].

Таблиця 1.2

Алгоритм горизонтального та вертикального аналізу активів підприємства

Назва статей балансу	Код рядка	На початок року		На кінець року		Зміни		
		Абсолютні значення, тис. грн.	Питома вага в структурі, %	Абсолютні значення, тис. грн.	Питома вага в структурі, %	Абсолютні значення, тис. грн.	Питома вага в структурі, %	Темп росту, %
1	2	3	4	5	6	7=5-3	8=6-4	9=5/3*100%

Горизонтальний і вертикальний аналіз пасивів є другою частиною аналізу балансу, який здійснюється за алгоритмом, аналогічним аналізу активів.

За потребою, аналіз майнового стану може бути доповнений аналізом стану основних засобів за групами, а також в цілому за балансом; аналізом активності інвестицій в основні засоби; аналізом капітальних вкладень в основні засоби, що не введено в експлуатацію та з'ясуванням причин не введення в експлуатацію тощо. В деяких випадках існує потреба дослідження майна в цілому та його складових, а також дослідження власного та

позикового капіталу окремо та в цілому. Алгоритм розрахунків відповідає алгоритму розрахунків за балансом в цілому.

Наступним елементом методики моніторингу фінансово – господарської діяльності є аналіз ліквідності. Даний елемент включає дві складові: аналіз ліквідності балансу підприємства та аналіз коефіцієнтів ліквідності.

Залежно від ступені ліквідності, активи підприємства поділяються на наступні чотири групи: А1 – високо ліквідні активи, такі як кошти і їхні еквіваленти, а також короткострокові фінансові вкладення; А2 – швидко реалізовані активи: векселі отримані й всі види поточної дебіторської заборгованості; А3 – активи, які повільно реалізуються: запаси сировини, матеріалів, готової продукції, незавершеного виробництва, товарів; А4 – важко реалізовані активи, тобто активи, які передбачено використовувати в господарській діяльності протягом тривалого періоду.

Відповідно на чотири групи поділяються й зобов'язання підприємства: П1 – найбільш термінові зобов'язання, які необхідно погасити протягом поточного місяця: кредиторська заборгованість і кредити банку, терміни повернення яких наступили; П2 – середньострокові зобов'язання з терміном погашення до року: короткострокові кредити банку; П3 – довгострокові зобов'язання: довгострокові кредити й позики; П4 – власний капітал, що постійно перебуває в розпорядженні підприємства.

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються наступні умови: $A1 > П1$, $A2 > П2$, $A3 > П3$, $A4 < П4$ [35, с. 258].

Найбільш часто використовують, при аналізі ліквідності, три коефіцієнти: поточної, термінової, абсолютної ліквідності [35, с. 259].

Коефіцієнт поточної ліквідності (Кпл) – оборотні кошти повинні бути повністю переведені у грошові кошти на протязі одного року, а поточні зобов'язання – погашені на протязі того ж періоду, котрий відповідає договірним обов'язкам. Рекомендований рівень коефіцієнта 1-2. Коефіцієнт термінової ліквідності (Ктл) – характеризує потенційну здібність

розрахуватися по зобов'язанням. Рекомендований рівень коефіцієнта 0,7 – 0,8. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кал) – характеризує миттєву здатність розрахуватися по зобов'язанням, тобто на дату зіставлення фінансової звітності. Рекомендований рівень коефіцієнта: 0,2 – 0,35.

За результатами аналіз ліквідності балансу та ліквідності підприємства фінансовий контролер може стверджувати, що підприємства ефективно чи навпаки сформувало свої активи та капітал з точки зору платоспроможності та фінансової стійкості. В залежності від цього, визначається повнота аналізу фінансової стійкості підприємства.

Дослідження фінансово – господарської діяльності в системі фінансового моніторингу передбачає перш за все, аналіз фінансових результатів. Саме фінансові результати свідчать про спроможність підприємства бути фінансово стійким на ринку капіталів, на ринку продукції, а також є результатом фінансової доцільності ведення бізнесу взагалі. Алгоритм горизонтального та вертикального аналізу фінансових результатів наведено в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Аналітична таблиця для аналізу звіту про фінансові результати

Назва статей	Код рядка	2017 рік		2018 рік		Зміни		
		Абсолютні значення, тис. грн.	Питома вага в структурі, %	Абсолютні значення, тис. грн.	Питома вага в структурі, %	Абсолютні значення, тис. грн.	Питома вага в структурі, %	Темп росту, %
1	2	3	4	5	6	7=5-3	8=6-4	9=5/3*100%

Кінцеві результати діяльності підприємства характеризуються прибутком, але прибуток це ефект, який не дає можливості судити про шляхи його досягнення. Об'єктивнішими показниками, що характеризують фінансові результати є відносні показники або показники ефективності діяльності (показники рентабельності).

Моніторинг абсолютних та відносних показників фінансової стійкості складається з двох частин: дослідження абсолютних показників та

дослідження системи фінансових коефіцієнтів. Трьохкомпонентна модель розрахунку фінансової стійкості підприємства являє собою розрахунок трьох показників, за якими можна свідчити про джерела фінансування запасів підприємства. За результатами розрахунку можна стверджувати, за рахунок яких джерел фінансування підприємство здійснює свою поточну діяльність. Якщо більшість джерел фінансування є власні кошти, то підприємство однозначно фінансово стійке, але додатково необхідно аналізувати фінансові результати. Якщо впродовж тривалого періоду часу фінансові результати є від'ємними (збитки), то підприємство втрачає свою фінансову стійкість та рухається у напрямку банкрутства.

Трьом показникам наявності джерел формування запасів відповідають три показники забезпеченості запасів джерелами формування (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

**Розрахунок показників забезпеченості запасів джерелами їх формування
[54, с. 168]**

Назва	Корот. позначення	Формула
Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів	Фс	$\Phi_c = K_{вл} - З.$
Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів і довгострокових позикових джерел формування запасів	Фт	$\Phi_t = K_{вдп} - З.$
Надлишок (+) або нестача (-) загальної величини основних джерел формування запасів	Фо	$\Phi_o = K_o - З.$

Абсолютні показники фінансової стійкості дають змогу здійснювати фінансовий контролінг достатності джерел фінансування запасів, що у подальшому буде свідчити про належність підприємства до того чи іншого типу фінансової стійкості.

Надамо характеристику кожному типу фінансової стійкості (табл. 1.5):

– абсолютна фінансова стійкість є теоретичною ситуацією, що на практиці зустрічається в одиничних випадках; така ситуація характерна для підприємств, які можуть вільно формувати цінову політику, є монополістами на ринку та мають високий імідж та конкурентоспроможність;

– нормальна фінансова стійкість – найбільш прийнятна ситуація для підприємства, процеси залучення капіталу є керованими і відсутність власних обігових коштів не погіршує фінансовий стан, а лише дозволяє залучити у господарський оборот додаткові кошти та, за рахунок цього, збільшити обсяги реалізації продукції;

– нестійке фінансове положення спонукає керівництво розробляти фінансову політику щодо структур капіталу, пошуку резервів зниження витрат, пошуку власних джерел фінансування тощо;

– кризовий фінансовий стан – індикатор розробки антикризової фінансової політики та активної роботи фінансових менеджерів у напрямку виведення підприємства із фінансової кризи.

Таблиця 1.5

Характеристика типів фінансової стійкості підприємства [65, с. 169]

Тип фінансової стійкості (S)	Показники			Нормативне позначення	Характеристика
	$\Phi_c = K_{вл} - 3$	$\Phi_T = K_{вдп} - 3$	$\Phi_o = K_o - 3$		
Абсолютна фінансова стійкість	1	1	1	1, якщо $\Phi > 0$ 0, якщо $\Phi < 0$	Характеризується тим, що усі запаси підприємства покриваються власними обіговими коштами.
Нормальна фінансова стійкість	0	1	1		Підприємство використовує для покриття запасів, окрім власних обігових коштів, також і довгострокові залучені кошти.
Нестійке фінансове положення	0	0	1		Характеризується дефіцитом у підприємства «нормальних» джерел для фінансування запасів.

Кризовий фінансовий стан	0	0	0	Характеризується ситуацією, при якій підприємство має кредити і позики, не погашені в строк, а також прострочену кредиторську і дебіторську заборгованість.
--------------------------	---	---	---	---

Коефіцієнтний фінансовий аналіз полягає у визначенні співвідношення власних та позикових коштів, визначення питомої ваги власних та позикових коштів у структурі капіталу, у знаходження обсягу власних оборотних коштів та їх співвідношенні з власними коштами підприємства і т.д. Система коефіцієнтів фінансової стійкості доповнює аналіз абсолютних показників фінансової стійкості, але не є єдиним критерієм оцінки фінансової стійкості підприємства. Системи коефіцієнтів, що пропонується розраховувати, наводять такі автори, як М.Д. Білик, Р.О. Костирко, Т.Д. Косова, О.В. Павловська та ін. [37 – 42].

Важливою складовою моніторингу фінансової діяльності підприємства є аналіз ділової активності. Дефіцит ресурсів, у зв'язку з постійним зростанням об'ємів їх споживання, призвів до активізації пошуків шляхів раціоналізації діяльності підприємств. Загострилося питання ефективності діяльності, яке передбачає її кількісну та якісну оцінку за допомогою ряду показників. А зважаючи, що підприємство є цілісною системою, що складається із різних складових та використовує для своєї діяльності різноманітні ресурси, то і підходів до визначення його ефективності існує декілька, кожен з яких враховує характер тих ресурсів, використання яких оцінюється. Один з напрямків, який використовується для оцінки ефективності, задіяних в процесі виробництва ресурсів, є аналіз ділової активності підприємства. Слід зазначити, що визначення змісту ділової активності має багато варіацій.

М.Д. Білик в своїй праці [40, с. 390] визначає ділову активність як мотивований процес управління ефективністю господарської діяльності

суб'єктів економічних відносин, спрямований на забезпечення їх розвитку, збільшення трудової зайнятості й ефективне використання всіх видів ресурсів, з метою досягнення ринкової конкурентоспроможності й формування інноваційно-інвестиційного потенціалу суб'єктів ринкових відносин і національної економіки в цілому. Таке визначення ділової активності, на нашу думку, є найбільш повним і добре відображає комплексність поняття та його складність.

Під час поточного аналізу в якості критеріїв ділової активності найчастіше використовують такі показники, як обсяг реалізації продукції, товарів, наданих послуг, прибуток, величина капіталу, авансованого в активи підприємства. При цьому, обов'язково враховують, так зване, «золоте правило» економіки підприємства, згідно якого прибуток повинен зростати більш високими темпами, ніж обсяг реалізації продукції та вартість майна підприємства. Це означає, що витрати виробництва повинні, знижуватись, а ресурси підприємства використовуватись ефективніше [40, с.387].

Оптимальним вважають наступне співвідношення:

$$T_{\text{ПР}} > T_{\text{Р}} > T_{\text{К}} > 100\% \quad (1.1)$$

де $T_{\text{ПР}}$ – темп росту прибутку до оподаткування, %;

$T_{\text{Р}}$ – темп росту обсягу реалізації, %;

$T_{\text{К}}$ – темп росту авансованого капіталу, %.

Якщо вищезазначені умови виконуються, то це є свідченням того, що:

- 1) обсяг реалізації продукції зростає більш високими темпами, ніж вкладений капітал, тобто, ресурси підприємства використовуються більш ефективно;
- 2) прибуток підприємства збільшується більш інтенсивно, ніж обсяг реалізації, що свідчить про відносне зниження витрат виробництва;
- 3) економічний потенціал підприємства зростає, оскільки всі темпи зміни показників більші за 100%.

Другий напрямок аналізу ділової активності підприємства полягає у розрахунку показників, які характеризують ефективність використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Це показники оборотності, основні з яких наведено в методиці Білик М.Д. [40, с.389].

Коефіцієнт оборотності активів показує кількість обороту активів за рік. Він свідчить про ефективність використання майна підприємства. У фінансовому контролінгу та фінансовому менеджменті він називається коефіцієнтом трансформації. Бажано, щоби активи здійснювали більше двох обертів за рік. На європейських підприємствах кількість обертів складає 3 – 5 обертів, а на японських – 7 – 8 обертів.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості свідчить про кількість оборотів коштів, що інвестовані в дебіторську заборгованість. Бажано, щоби кількість обертів складала 12 і більше. Якщо кількість оборотів дебіторської заборгованості низька, це свідчить про умисне відволікання грошових коштів в дебіторську заборгованість, що негативно впливає на платоспроможність та фінансову стійкість підприємства. Також, така ситуація може привести до накопичення боргових зобов'язань із обов'язкових платежів в бюджет, по заробітній платі, до невиконання підприємством зобов'язань із виробництва продукції та використання передплат не за призначенням.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості показує кількість обертів позикових коштів за рік. Якщо підприємство використовує позикові кошти для забезпечення поточної діяльності не порушуючи при цьому норми законодавства, то така фінансова політика позитивно позначається на фінансовому стані тому, що кошти короткострокової кредиторської заборгованості – безоплатне залучення позикових коштів у господарський оборот в періоди, що потребують додаткового фінансування. Якщо ж у підприємства утворюється прострочена кредиторська заборгованість – ситуація, наслідками якої є штрафні санкції, а також високою є ймовірність банкрутства.

Коефіцієнт оборотності запасів показує кількість обертів низьколіквідних активів та свідчить про накопичення вкладень капіталу в ці види майна, якщо кількість обертів знижується. Якщо ж кількість обертів зростає – це результат покращення політики управління оборотними активами, що позитивно оцінюється у фінансовому менеджменті та фінансовому контролінгу.

За результатами розрахунків коефіцієнтів оборотності розраховуються періоди обороту в днях, які більш наочно показують кількість днів оборотів того чи іншого виду майна і капіталу. У підсумку розрахунків коефіцієнтів ділової активності та періодів обороту необхідно розраховувати тривалість операційного та фінансового циклів підприємства.

Рентабельність – це відносний показник, який відображає відношення отриманого ефекту (прибутку) до понесених витрат. Рентабельним є такий стан діяльності, коли протягом певного періоду отримані доходи перевищують витрати, створюється і накопичується прибуток. Протилежним станом є збитковість, коли доходи не компенсують понесені витрати. Показники рентабельності відображають економічну ефективність діяльності. Вони адекватніше, ніж прибуток, відображають результати діяльності підприємства; враховуються при розробці інвестиційної, цінової політики тощо.

Показники рентабельності відносяться до найбільш варіабельних за своїм змістом і таких, що трактуються неоднозначно. Показники економічної ефективності (рентабельності) залежно від обраної бази для зіставлення поділяються на три групи: витратні, ресурсні, доходні.

Витратні показники рентабельності характеризують суму прибутку, яку забезпечують понесені витрати (виробничі, комерційні, інвестиційні) у процесі діяльності. Для їх розрахунку використовуються показники чистого прибутку, загального прибутку, а також прибутку від реалізації продукції, які співвідносяться із загальною сумою витрат на виробництво та реалізацію, собівартістю реалізованої продукції, собівартістю одиниці продукції.

Показники рентабельності продажу характеризують ефективність комерційної діяльності та відображають суму прибутку (валового, операційного, чистого), що отримує підприємство з кожної гривні продажу. Рентабельність продажу розраховується в цілому по підприємству, за окремими видами продукції, за його структурними підрозділами, окремими напрямками діяльності.

Для розрахунку показників рентабельності в чисельнику показників може відображатися не тільки сума прибутку (валового, загального, чистого), але і сума чистого приросту грошових коштів. Дані показники свідчать про можливість підприємства розраховатися з кредиторами та власниками грошових коштів. Показники рентабельності, які обчислюються на основі приросту грошових коштів, широко застосовуються у країнах з ринковою економікою. Такий підхід є пріоритетним, адже операції з грошовими коштами забезпечують платоспроможність і є істотним критерієм стійкого фінансового стану підприємства.

З метою визначення резервів росту ділової активності та рентабельності в практиці фінансового контролінгу використовується модель корпорації Дюпон [43, 44] (рис. 1.2). Призначення моделі – визначити фактори, що впливають на ефективність роботи підприємства й оцінити цей вплив. Оскільки існує безліч показників рентабельності, аналітиками цієї фірми обраний один, на їхню думку, найбільш значимий – рентабельність власного капіталу.

Рентабельність власного капіталу, як вважають більшість авторів теорії фінансового менеджменту та фінансового контролінгу, є найбільш значущим показником, який уособлює в собі ефективність всіх трьох видів діяльності підприємства: операційної, фінансової та інвестиційної (рис. 1.2). Так, рентабельність продажу, що розрахована за чистим прибутком свідчить про ефективність операційної, інвестиційної та фінансової діяльності та характеризує здатність підприємства та бізнесу в цілому накопичувати

чистий прибуток для забезпечення економічного зростання та розвитку. У підсумку він свідчить про ефективність основного виду діяльності (бізнес).

Коефіцієнт оборотності активів – комплексний показник ефективності використання ресурсів, що інвестовані в активи (майно) підприємства. У підсумку цей показник свідчить про ефективність інвестиційної діяльності, тобто показує наскільки ефективно всі кошти, що інвестовані в основний та оборотний капітал повертаються підприємству протягом року у вигляді виручки від реалізації продукції.

Нарешті, коефіцієнт фінансової залежності свідчить про оптимальність структури капіталу, тобто про ефективність фінансової діяльності.

Для проведення аналізу змодельюємо факторну модель коефіцієнта рентабельності власного капіталу, схематичне зображення моделі корпорації “DuPont” наведено на рис. 1.2.

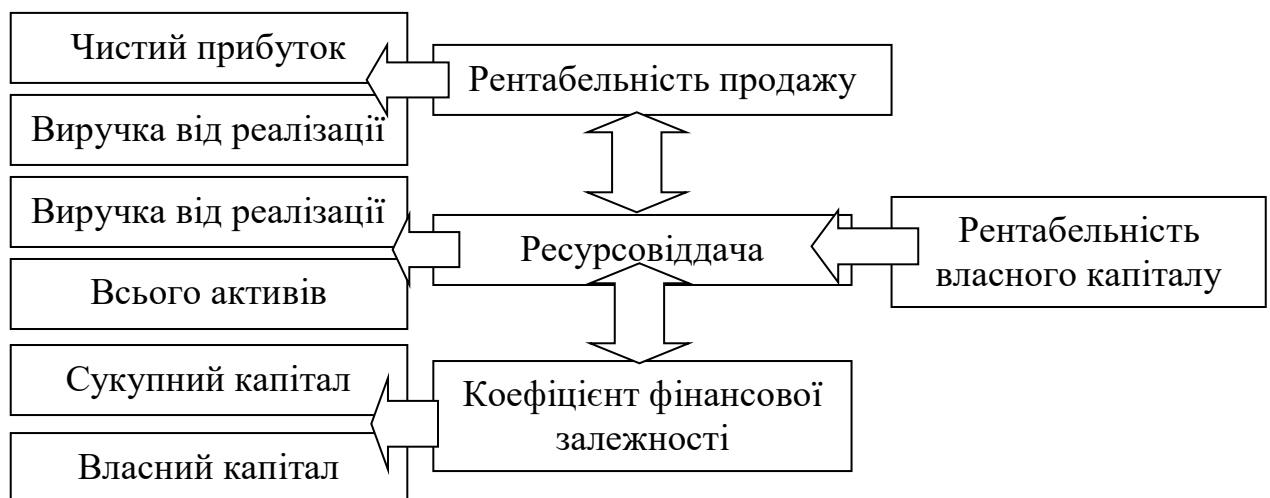

Рис. 1.2. Модифікована схема факторного аналізу фірми “DuPont”

В основу наведеної вище схеми аналізу закладена наступна детермінована модель:

$$R_{\text{ROE}} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} = R_{\text{NMP}} \times P_{\text{від}} \times k_{\text{зал}}, \quad (1.2)$$

де R_{NMP} – чиста рентабельність продажу;

$R_{від}$ – ресурсовіддача (коефіцієнт оборотності активів або коефіцієнт трансформації);

$k_{зал}$ – коефіцієнт фінансової залежності.

Таким чином, фінансові проблеми, що виникають у суб'єктів господарювання, часто зумовлені відсутністю в керівництва чітких стратегічних цілей розвитку, довгострокових фінансових планів і нерозумінням місії підприємства. Як наслідок, у підприємства виникають труднощі з визначенням потреби в капіталі та інших видах ресурсів, потужності не завантажені, кошти заморожуються в неліквідних запасах, стає наявною дебіторська заборгованість, окремі сектори діяльності виявляються збитковими тощо. Для уникнення (чи нейтралізації) проблем стратегічного характеру на підприємстві слід запровадити механізми стратегічного фінансового контролінгу.

В роботі для узагальнення інформації щодо коефіцієнтного аналізу та прийняття управлінських рішень в системі моніторингу, нами використано «Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» від 19.01.2006 № 14 [45].

Таким чином, моніторинг фінансового стану підприємства – це комплексне вивчення фінансового стану підприємства з метою оцінки досягнутих фінансових результатів, яке проводиться за допомогою методів статистичного, економічного і фінансового аналізу за даними трьох потоків інформації: нормативної, планової і фактичної, відображеної в бухгалтерській (фінансовій) звітності підприємства.

Моніторинг фінансового стану є істотним елементом фінансового менеджменту і аудиту. Практично всі користувачі фінансових звітів підприємств застосовують методи фінансового аналізу для ухвалення рішень по оптимізації своїх інтересів [48]. Необхідно відмітити, що аналіз

фінансової звітності не дозволяє робити категоричних висновків і лише орієнтує користувача інформації в оцінці фінансового стану підприємства і визначенні його «вузьких» місць.

У міжнародній практиці для оцінки фінансового стану підприємства широко використовують математичні моделі, за допомогою яких формують узагальнювальний показник фінансового стану підприємства, – його інтегральну оцінку. Найчастіше використовуються моделі Альтмана, Таффлера, Лиса, Чессера. Дані моделі представлені табл. 1.6.

Широке застосування цих моделей в зарубіжній практиці обумовлено наступними перевагами: вони мають не велику кількість значущих показників, що забезпечує точність результатів при низькій трудомісткості їх використання; моделі забезпечують інтегральну оцінку і дають можливість порівнювати різні об'єкти; інформація для проведення розрахунків доступна, оскільки відображається в основних формах фінансової звітності; існує можливість не тільки оцінки фінансового стану, а і прогнозування банкрутства, оцінки зони ризику, в якій перебуває підприємство.

Таблиця 1.6

Математичні моделі, вживані при інтегральній оцінці фінансового стану підприємства

	Модель	Значення коефіцієнтів	Висновок
Альтмана	1968 року: $Y=1,2K1+1,4K2+3,3K3+$ $+0,64K4+1,0K5$	де K1 – відношення оборотного капіталу до суми активів; K2 – відношення нерозподіленого прибутку до суми активів; K3 – відношення прибули до оподаткування і оплати відсотків до суми активів; K4 – відношення ринкової вартості капіталу до заборгованості; K5 – відношення виручки до суми активів.	$Y>2,675$ стійкий фінансовий стан; $1,81<Y<2,675$ не стійкий фінансовий стан; $Y<1,81$ висока вірогідність банкрутства.
	1983 роки: $Y=0,717K1+0,847K2+$ $+3,107K3+0,42K4+0,995K5$		$Y>1,23$ стійкий фінансовий стан; $Y<1,23$ не стійкий фінансовий стан.
Таффлера	$Y=0,53K1+0,13K2+0,18K3$ $+0,16K4$	де K1 – відношення прибули від реалізації до короткострокових зобов'язань; K2 – відношення оборотних активів до сукупних зобов'язань; K3 – відношення короткострокових зобов'язань до суми активів; K4 – відношення виручки до суми активів.	$Y>0,3$ стійкий фінансовий стан; $Y<0,2$ не стійкий фінансовий стан.

Ліса	$Y=0,063K1+0,092K2+0,057K3+0,001K4$	K1 – відношення оборотного капіталу до суми активів; K2 – відношення прибули від реалізації до суми активів; K3 – відношення нерозподіленого прибутку до суми активів; K4 – відношення власного капіталу до позикового.	$Y>0,037$ стійкий фінансовий стан; $Y<0,037$ не стійкий фінансовий стан.
Чесера	$Y=2,04345,24K1+0,0053K26,650K3+4,4009K40,0791K5-0,102K6$	K1 – відношення готівки і ліквідних цінних паперів до суми активів; K2 – відношення виручки до готівки і ліквідних цінних паперів; K3 – відношення прибули до оподаткування і сплати відсотків до суми активів; K4 – відношення заборгованості до суми активів; K5 – відношення ОСНОВНОГО капіталу до чистих активів; K6 – відношення оборотного капіталу до виручки.	$Y<0,50$ стійкий фінансовий стан; $Y>0,50$ не стійкий фінансовий стан

Проте ці моделі відображають правдоподібні результати тільки в тих конкретних умовах, для яких вони розроблені. Використання таких моделей в Україні було б можливим при повній відповідності бухгалтерського обліку, фінансової звітності і показників міжнародної практики і стабільної діяльності вітчизняних підприємств. У зв'язку з наявними відмінностями показники вітчизняних підприємств, введені в модель, повинні мати інші значення. Адже величина цих коефіцієнтів істотно впливає на результати розрахунків і правильність висновків про фінансовий стан підприємства [46 – 61].

Моніторинг служить інструментом обліку, аналізу і планування; індикатором науково-технічного стану господарського об'єкту в сукупності, що вивчається; критерієм порівняльного оцінювання комерційної діяльності підприємств і підрозділів; показником ефективності прийнятих раніше управлінських рішень і повноти їх реалізації; основою вибору можливих варіантів розвитку виробництва і показників очікуваних результатів в майбутньому: стимулятором виробництва [50]. Ми вважаємо, що саме всебічний аналіз фінансового стану підприємства повинен бути інструментарієм створення системи моніторингу фінансового стану підприємства.

1.3. Еволюція розвитку, стан та проблеми функціонування нафтогазової промисловості України на сучасному етапі

За міжнародними показниками, Україна не бідна в енергетичному відношенні держава: при території, що дорівнює 0,4% світової, сировинні запаси надр України складають 5% світових. Територія України відноситься до одного з найстаріших у світі районів видобутку нафти. Про її наявність у надрах України відомо давно, ще в III ст. до н.е. на Керченському півострові відзначали прояви нафти, у Галичині в XIII ст. застосовували «скельне масло», тобто нафту, яку використовували для медичних потреб і змащування коліс возів. Видобуток нафти, відповідно до офіційних джерел, почали в 1771 р. у Коломиї (нині Івано-Франківська область). Відомості про видобуток нафти в Бориславському районі (Львівська область) відносяться до 1792 р., коли в районі Нагуєвичів з колодязів добули 7 т нафти.

У 1886 р. у Бориславі почали буріння перших свердловин ударним способом, застосування якого сприяло бурхливому зростанню видобутку нафти. У 1895 р. в Бориславі був відкритий високопродуктивний горизонт – бориславський пісковик. Завдяки відкриттю родовищ нафти в Бориславському, Сходницькому і Битківському районах видобуток нафти в Галичині в 1909 р. досяг піку – 2 млн. т. Потім він поступово почав знижуватися і в 1945 р. склав 245 тис. т. Завдяки відкриттю нових родовищ в 1972 р. видобуток нафти в Україні зріс до 14,5 млн. т. Пріоритетне значення мав розвиток газової галузі. У 1975 р. видобувалося вже 68,7 млрд. м³ газу.

На території України відкрито 126 нафтових родовищ з промисловими запасами, які розташовані в трьох географо-геологічних регіонах на території 10 адміністративних областей:

- 1) Прикарпатський прогин, або західний регіон (Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька області) – 40 родовищ;

2) Дніпровсько-Донецька западина, або східний регіон (Чернігівська, Сумська, Полтавська, Харківська, Дніпропетровська області) – 76 родовищ;

3) Причорноморсько-Кримський, або південний регіон (Одеська область і АР Крим) – 10 родовищ.

Незважаючи на те, що східний регіон відкритий практично в післявоєнний період, його частка в поточному видобутку є вирішальною і складає близько 75%. У західному регіоні видобувається трохи більше 20%, а інше – в південному регіоні (Крим). Визначальною особливістю запасів нафти України є належність їх основних обсягів до найбільш низької промислової категорії С1, прогнози щодо якої характеризуються і найнижчою надійністю й підтвердженням в процесі розробки родовищ. З наявних поточних запасів нафти, що видобуваються, 71,5%, або 104,77 млн. т, належать до категорії С1 і лише 28,7% (42,25 млн. т) – до вищих категорій А+В. Зазначимо, що існуюча класифікація запасів і ресурсів дуже недосконала, не відповідає вимогам, які діють у передових нафтогазовидобувних країнах світу, і вимагає заміни.

Початок розвитку газової промисловості в Україні характеризувався як використанням газу, який видобувався на нафтових (нафтогазових) родовищах разом з нафтою (супутній нафтовий газ), і газу, що отримується з вугілля при його коксуванні (коковий газ) або в процесі підземної газифікації (газ підземної газифікації), так і відкриттям і введенням в експлуатацію перших невеликих газових родовищ. Газовидобувна промисловість в Україні, як і нафтовидобувна, заснована в Прикарпатті – найстарішому нафтогазопромисловому регіоні Європи. Супутній газ нафтових родовищ тут почали використовувати в котельнях ще на початку ХХ ст.

Ширше використання супутнього нафтового газу і його примітивна переробка в Прикарпатті почалися в 1912–1913 рр., коли було побудовано два газопроводи Борислав–Дрогобич загальною довжиною 12 км, якими під

тиском 0,2–0,3 МПа подавали мізерну частину видобутого газу. Основна кількість нафтового газу спалювалася у факелах.

З природним газом вперше зіткнулися при бурінні та експлуатації нафтових бурових свердловин на Бориславському нафтовому родовищі. Газ вважався небажаним продуктом, якого прагнули уникати, оскільки він ускладнював буріння, призводив до пожеж, перешкоджав поглибленню бурових свердловин для досягнення перспективних нафтових покладів.

У районі сіл Дашава і Загірне ще до 1912 р. були відомі виходи горючого газу на поверхню з неглибоких колодязів, викопаних вручну. У 1912 р. недалеко від с. Дашава була закладена бурова свердловина на сіль завглибшки до 500 м. При бурінні неодноразово відзначалися сильні газопрояви. Після цього буріння припинили, а труби із свердловини відповідно до діючих на той час правил витягнули. Проте газ постійно в невеликих об'ємах просочувався на поверхню.

На початковому етапі розвитку газової промисловості були відсутні цілеспрямовані пошуки газових родовищ. Тому їх відкривали при бурінні свердловин на воду, сіль або нафту в безпосередній близькості від споживачів.

Нові свердловини бурилися без попередньої розвідки, підрахунку запасів у міру збільшення споживання газу або для підтримки рівня його видобутку при падінні дебітів діючих свердловин. Цей період увійшов в історію розвитку газодобувної промисловості як період кустарних методів розробки.

Першу розвідувальну бурову свердловину на газ в районі с. Дашава заклали в 1920 р. Буріння її велося дуже поволі, ударно-канатним способом, і були навіть пропозиції припинити його. Але 21 листопада 1921 р. з глибини 395 м було отримано значний на той час притік газу з дебітом 14 тис. м³/добу. Це вселило надію на перспективність родовища, на те, що в надрах його знаходяться значні запаси газу. Проте споживачів цього багатства вдалося знайти не відразу.

У довоєнний період при бурінні свердловин і видобутку газу використовувалася недосконала техніка. Буріння проводилося ударним способом. На буріння однієї свердловини на Дашавському родовищі з її громіздкою конструкцією (кількість обсадних колон, якими оснащувалися бурові свердловини, доходила до семи–восьми) потрібно було витратити два роки. Великим гальмом для розвитку газової промисловості Прикарпаття була відсутність в регіоні будь-якої (окрім нафтової і солевидобувної) промисловості, яка могла б споживати газ. А розвивати промисловість у Західній Україні, яку офіційно називали «малопольською» і вважали аграрним додатком тодішньої Польщі, не входило в інтереси її уряду. Крім того, важко було подолати консерватизм місцевої влади, довести їй переваги використання природного газу для промислових і побутових потреб.

Так, розроблений у 1924 р. проект газопроводу Дашава–Львів був реалізований лише через п'ять років. Для розвитку мережі розподільчих газопроводів потрібні були значні капіталовкладення, які за відсутності великих споживачів окупувалися не відразу, що призводило до заморожування коштів. Тому приватні фірми та окремі підприємці надавали перевагу внескам у нафтову промисловість, яка забезпечувала отримання прибутку в коротші терміни. Значно загальмувала розвиток газової промисловості також загальна економічна криза 1929–1933 рр., що охопила й Прикарпаття.

Не дивлячись на наявність перспектив відкриття і освоєння нових газових родовищ в Прикарпатті, розвідувальне і експлуатаційне буріння в передвоєнні роки велося дуже повільними темпами, що було пов'язано головним чином з обмеженим споживанням газу. Так, у 1933 р. видобувні можливості Дашавського родовища перевищували споживання газу вдвічі, у 1934 р. – втричі. За 10 довоєнних років у Прикарпатті були споруджені лише два невеликі газопроводи від Дашавського родовища: Ходновичі–Ходорів діаметром 152,4 мм і Дашава–Моршин–Болехів–Долина–Вигода діаметром

125 мм, загальною довжиною 92 км. Сумарна довжина магістральних газопроводів на території Західної України складала тоді 310 км.

У 1938 р. на Дашавському родовищі експлуатувалися 25 бурових свердловин, річний видобуток газу з яких складав 198 млн. м³. З перших днів входження західноукраїнських земель до складу Радянського Союзу у 1939 р. газова промисловість Прикарпаття була націоналізована. На протязі 1940 р. було введено в дію нове газове родовище – Опарське – з двома експлуатаційними буровими свердловинами. Тому загальний видобуток природного газу в порівнянні з 1938 р. майже подвоївся і досяг 341 млн. м³. Введення в дію Опарського родовища, окрім збільшення видобутку газу, сприяло поліпшенню експлуатації Бориславського нафтопромислового району, оскільки після спорудження в 1940–1941 рр. газопроводу Опари-Борислав були створені умови, завдяки яким весь супутній нафтовий газ використовувався для виробництва газоліну.

Газова промисловість розвивалася не лише в Галичині, але й на сході України. Тут її розвиток був пов'язаний, як і в інших європейських країнах, з використанням коксового газу підземної газифікації вугілля. У 30-ті роки ХХ ст. у Донецькому вугільному басейні були побудовані перші газопроводи невеликої довжини, зокрема від Рудченківського коксохімічного заводу до металургійного заводу в м. Донецьку. Проте через те, що своєчасно не була побудована установка очищення коксового газу, газопровід незабаром виявився забитим нафталаном. На початку 30-х років був споруджений газопровід від заводу «Азовсталь» до заводу ім. Ілліча в м. Маріуполі довжиною 6 км, частково газифікували Донецьк – в листопаді 1934 р. було урочисто запалено перший газовий факел. Починаючи з 1934 р. запалювання газових факелів стало традиційним ритуалом при введенні в дію магістральних газопроводів або підведенні газу до населених пунктів і важливих об'єктів споживання газу. Саме на Донбасі зародилася газова промисловість на основі коксового газу.

На іншому, Приазовському газовому родовищі поблизу Маріуполя ще в 30-х роках ХХ ст. запаси газу на глибині 60–115 м визначалися в обсязі від сотень мільйонів до декількох мільярдів кубічних метрів. До початку Великої Вітчизняної війни цей газ постачався на електростанцію потужністю 25 кВт, ним опалювалися пекарні. Введення в експлуатацію газових родовищ в Криму: Глібівського (1966) і Задорненського (1968) газоконденсатних і Джанкойського (1970) газового, що стало початком використання ресурсів південного газовидобувного регіону. Спорудження і введення в дію великих магістральних газопроводів з подачею газу до Росії, Молдови, Білорусі, Литви, Латвії, міждержавного газопроводу «Братерство» з подачею газу до колишньої Чехословаччини і Австрії, розширення української мережі магістральних газопроводів, різке зростання газоспоживання в країні.

На території України споруджені та діють 13 підземних сховищ газу з обсягом зберігання 43 млрд. м³ для його накопичення з метою використання в зимовий період.

Газотранспортна система України – найпотужніша в світі за об’ємом транзиту природного газу через свою мережу – виконує дві основні функції: забезпечення споживачів нашої держави газом і транзит російського природного газу в європейські країни. Пропускна спроможність газотранспортної системи на вході до України складає 290 млрд. куб. м, на виході – 170 млрд. куб. м газу на рік, зокрема 135 млрд. куб. м в європейські країни.

Першим магістральним газопроводом в Україні став газопровід Дашава–Київ. У 1948 р., в період відродження зруйнованою війною економіки, ним почалося постачання природним газом Києва і Тернополя. На той час це був найпотужніший в Європі газопровід, довжина якого складала 509 км, діаметр – 500 мм. Пропускна спроможність газопроводу після будівництва компресорних станцій у Тернополі, Красилові, Бердичеві та Боярці склала понад 1,9 млрд. куб. м на рік. З цього газопроводу почалися

формування, становлення і розвиток сьогодишньої газотранспортної системи України.

З 1951 р. український газ почав постачатися до Росії. У 1960 р. прикарпатський газ отримала Білорусь (м. Мінськ) магістральним газопроводом Дашава – Мінськ завдовжки 1725 км. З часом цей газопровід був продовжений до Вільнюса і Риги. У 1966 р. український газ отримала Молдова. Наступного року почалася подача газу до колишньої Чехословаччини, в 1968 р. – в Австрію, у 1974 р. – в Італію і Болгарію через територію Румунії, в 1975 р. – до Угорщини.

Українська газотранспортна система (рис. 1.3) тісно сполучена з подібними системами сусідніх європейських країн – Польщі, Білорусі, Росії, Румунії, Молдови, Угорщини, Словаччини, а через них інтегрована в загальноєвропейську газову мережу. Тому без перебільшення можна сказати, що газотранспортна система України є мостом між газовидобувними регіонами – Росією і Середньою Азією – і споживачами промислово розвиненої Європи.

Надійність транзитних поставок газу і газопостачання внутрішніх споживачів значною мірою забезпечуються комплексом підземних сховищ газу, розташованих головним чином у західному регіоні. Мережа газосховищ є найпотужнішою в Європі, може ефективно використовуватися не лише для власних потреб, але і для споживачів газу в Центральній і Західній Європі. Відповідно до угоди, що діє між Україною і Росією, об'єм транзиту російського газу через Україну в країни Європи в 2005 році повинен скласти 143,8 млрд. куб. м, зокрема на балканському напрямі 36,7 млрд. куб. м. Проект збільшення транзиту газу у вказаному напрямі через територію України є найбільш економічним і може бути швидко реалізований.

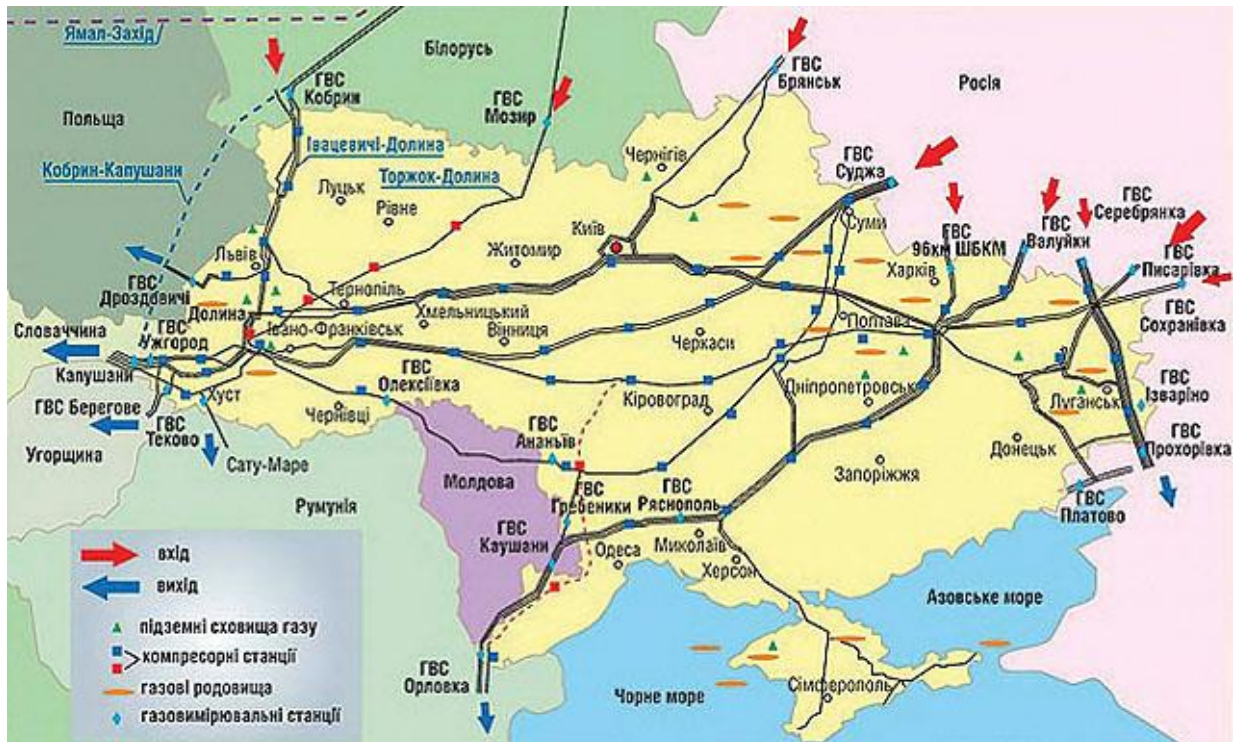

Рис. 1.3. Газотранспортна система України

Газотранспортна система України містить в собі 37600 км газопроводів, 1607 розподільчих та 73 компресорних станції, 13 підземних сховищ газу ємністю понад 32 млрд. м³. На вході ГТС спроможна прийняти до 290 млрд м³, на виході – передати 175 млрд м³ природнього газу (в тому числі 140 млрд м³ країнам Західної та Центральної Європи).

Розширення газотранспортної системи України з її величезним технічним потенціалом, розвинутою інфраструктурою, кваліфікованим персоналом не вимагає значних капіталовкладень і є економічно дуже вигідним для всієї газової мережі Європи в порівнянні з будівництвом нових газопроводів, техніко-економічне обґрунтування яких часто поступається місцем політичним мотивам. Україна має значні поклади природного газу. Найбільша їх частина зосереджена в східному регіоні (близько 85%). На західний і південний припадає приблизно 15% покладів (відповідно 10 і 5%). Ситуація ускладнюється тим, що майже половина запасів газу розміщена на родовищах, які знаходяться в кінцевій стадії розробки. Близько 90% експлуатаційного фонду свердловин, що забезпечують понад 70%

газовидобування, сконцентровано саме на цих родовищах. Значна кількість продуктивних пластів не розробляється у надії на впровадження новітніх технологій і підвищення коефіцієнту конденсатовіддачі.

Нафта, газ і продукти їх переробки мають величезне значення сьогодні для функціонування економіки і життя населення і матимуть ще більше значення в перспективі. У процесі переробки нафти, як вже зазначалося, отримують автомобільний бензин різних марок, дизельне пальне, мазут, освітлювальний газ, пічне паливо, нафтобітум, електродний кокс, моторні й індустріальні мастила, пластичні мастила і змащувально-охолоджуючі рідини, парафіни, розчинники (бензол, толуол), етилен і т.п. Природний газ широко використовується як паливо на теплоелектроцентралях, які виробляють електричну і теплову енергію для великих міст, у виробництві будівельних матеріалів, комунально-побутовому господарстві, а також найбільше споживається промисловістю України, зокрема металургійною, цементною і хімічною. Остання використовує газ як сировину для виробництва мінеральних добрив, отримання етилену і пропілену, з яких виробляють пластичні маси, синтетичний каучук, штучні волокна і т.п. Застосування природного і супутнього нафтового газу дозволяє істотно спростити і прискорити безліч важливих технологічних процесів.

Газова промисловість – галузь паливної промисловості, підприємства якої займаються видобуванням природного і попутного (нафтового) газу з надр землі, виробництвом зрідженого газу, штучних горючих газів з твердого і рідкого палива, зберіганням, транспортуванням газу по газопроводах для постачання населенню і промисловості. Газова промисловість України розвивається на базі родовищ Передкарпатської і Дніпровсько-Донецької нафтогазових областей та Причорноморсько-Кримської нафтогазоносною провінції. Споживання газу в Україні становить 65–70 млрд м³ на рік. Видобуток газу в Україні за останні 10 років стабільно скорочувався і стабілізувався на рівні 18 млрд м³ на рік (табл. 1.7) [62].

Таким чином, самозабезпечення України газом на сьогодні становить близько 22 %. Решта задовольняється імпортом з Росії та Туркменістану. Розвідані власні запаси газу становлять близько 1 трлн м³, що за нинішніх темпів видобутку вистачить на 60 років.

Таблиця 1.7

Динаміка видобутку газу в Україні впродовж 1994 – 2019 рр.

<i>Рік</i>	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929
Газ, млрд. м ³	0	0	0	0	0,038	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
<i>Рік</i>	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Газ, млрд. м ³	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	0,198	н.д.
<i>Рік</i>	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949
Газ, млрд. м ³	0,341	0,530	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
<i>Рік</i>	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Газ, млрд. м ³	1,411	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	4,000	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
<i>Рік</i>	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
Газ, млрд. м ³	14,000	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	39,362	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
<i>Рік</i>	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Газ, млрд. м ³	60,877	н.д.	н.д.	68,000	н.д.	68,703	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
<i>Рік</i>	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Газ, млрд. м ³	56,654	н.д.	н.д.	45,000	н.д.	42,878	39,693	35,576	н.д.	н.д.
<i>Рік</i>	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Газ, млрд. м ³	25,400	22,100	19,000	17,400	16,500	16,500	16,700	16,900	16,300	16,400
<i>Рік</i>	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Газ, млрд. м ³	18,100	18,400	18,800	19,500	20,100	20,600	20,800	20,650	21,050	20,300
<i>Рік</i>	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*	2016*	2017*	2018*	2019
Газ, млрд. м ³	19,100	20,100	20,180	21,500	20,500	19,900	20,100	20,500	21,000	—

Починаючи з 2013 року навколо видобутку сланцевого газу в Україні вирували неабиякі пристрасті. Уряд підписав угоду зі світовими лідерами газовидобутку, екологи наголошували, що промисловий видобуток сланцевого газу згубить навколишнє середовище, а в Москві не приховували побоювання втратити один з найбільших ринків збуту російського газу. Тоді йшлося про два регіони в Україні, де, згідно з геологічними дослідженнями, є сланцевий газ. Компанія Shell почала розвідувальне буріння на Юзівському родовищі площею майже вісім тисяч квадратних кілометрів та прогнозованою потужністю у чотири трильйони кубометрів сланцевого газу.

У листопаді 2014 року Shell пробурила дві розвідувальні свердловини, але не змогла провести повноцінну розвідку родовища через воєнні дії на Донбасі.

Ще одне, Олеське родовище, площа якого перевищує шість тисяч квадратних кілометри, розташувалось на заході України в Львівській та Івано-Франківській областях. Його запаси оцінювали в 3-3,5 трильйона кубометрів газу. У геологорозвідку та видобуток газу в цьому родовищі американська компанія Chevron мала намір вкласти більш ніж 10 мільярдів доларів. У листопаді 2013 року вона підписала договір з українською компанією «Надра Олеська». Щоправда у грудні 2014 року Chevron вирішила вийти з України та остаточно закрила своє представництво у 2015 році. Війна на Донбасі заховала проекти «Укргазвидобування» з розробки ще одного альтернативного енергоносія – шахтного метану. А анексія Криму Росією унеможлиблює видобуток газу на глибоководному Чорноморському шельфі. Призупинення проектів з видобутку сланцевого газу та інших важко видобувних видів енергоносіїв 2015 року стало не лише українською, але й світовою тенденцією.

Група «Нафтогаз України» – вертикально-інтегрована нафтогазова компанія, що здійснює повний цикл операцій з розвідки та розробки родовищ, експлуатаційного та розвідувального буріння, транспортування та зберігання нафти і газу, постачання природного і скрапленого газу споживачам. Група здійснює безперервний транзит газу до європейських споживачів, імпортує газ, а також займається переробкою газу, нафти та конденсату на п'яти газопереробних заводах (ГПЗ). Компанія має фірмову мережу автозаправних станцій. Група є найбільшим платником податків в Україні. У 2018 році надходження від групи склали 137 млрд гривень податків і дивідендів, а це близько 15% загальних доходів державного бюджету. Обсяги транзиту природного газу територією України наведено в табл. 1.8. [62].

Таблиця 1.8

Обсяги транзиту природного газу територією України

Рік	Всього транзит млрд ³	В країни ЄС, млрд ³	До інших країн Європи, млрд ³
1991	113,9	99,7	14,2
1992	122,9	92,9	30,0
1993	125,2	95,2	30,0
1994	128,9	99,7	29,2
1995	137,7	110,2	27,5
1996	139,9	116,5	23,4
1997	133,2	108,4	24,8
1998	141,1	114,9	26,2
1999	133,3	118,7	14,6
2000	120,6	109,3	11,3
2001	124,4	105,3	19,1
2002	121,6	106,1	15,6
2003	129,2	112,4	16,8
2004	137,1	120,3	16,8
2005	136,4	121,5	14,9
2006	128,5	113,8	14,7
2007	115,2	112,1	3,1
2008	119,6	116,9	2,7
2009	95,8	92,8	3,0
2010	98,6	95,4	3,2
2011	104,2	101,1	3,1
2012	84,3	81,2	3,1
2013	83,7	-	-
2014	62,2	59,4	2,8
2015	67,1	64,2	2,9
2016	82,2	-	-
2017	93,5	-	-
2018	86,8	-	-

Український ринок видобутку газу і нафти змінюється, але відбувається це досить повільно. Головною для ринку позитивною зміною за підсумками 2017 року стало істотне зниження рентних ставок. Це стало дуже хорошим сигналом для інвесторів, оскільки виключно високий рівень рентних ставок робив економічно нераціональними будь-які додаткові інвестиції у видобування газу в Україні. Однак саме по собі це нововведення

не є достатнім для збільшення інвестицій у видобування газу. Основною проблемою продовжує залишатися неймовірно високий рівень регуляторних і бюрократичних вимог до інвесторів. Для того, щоб здійснювати діяльність у сфері газовидобування, компаніям необхідно сьогодні отримати 44 види дозвільних документів від 16 державних органів. В середньому, для початку робіт з видобування газу необхідно 3,5 роки. У той час як, наприклад, у Канаді цей термін становить менше 6 місяців.

Нещодавнє опрацювання змін до Закону України «Про нафту і газ» № 2665 – III (в редакції від 04.04.2018 р.), прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дерегуляції в нафтогазовій галузі [63] (Законопроект № 3096-д, який став законом 2314-VIII від 01.03.2018) встановлює простий та зрозумілий шлях оформлення землі для газовидобувних компаній та пришвидшить дозвільні процедури щонайменше на 18 місяців та передбачає скорочення 15 погоджувальних обтяжень. Це наближає українську дозвільну систему до кращих міжнародних стандартів.

Очевидно також, що без можливості освоєння нових територій інвесторами марно говорити про нові інвестиції і збільшенні видобутку газу і нафти в Україні. Ще одна проблема галузі – це доступ до геологічних даних та відкритість цієї інформації для інвесторів. Процес з відцифрування і відкриття цих даних іде занадто повільно. Очікується, що це займе не менше, ніж півтора року. Також існує проблема «сплячих» ліцензій. До них відносяться ті ділянки, де запаси нафти і газу є, проте власники цих ліцензій роботи з розвідки і видобування на цих територіях не ведуть.

Іще одним стримуючим фактором для розвитку ринку є суттєва різниця між ринковою ціною газу і ціною для роздрібних споживачів, яка становить сьогодні приблизно 30%. Державна компанія «Укргазвидобування», яка на сьогоднішній день забезпечує три чверті видобутку газу і має найбільші доведені запаси газу, фактично субсидує занижену ціну на газ для населення і комунальних підприємств через так звані «спеціальні зобов'язання» (PSO –

public service obligations). Як наслідок, Укргазвидобування не має достатніх власних фінансових ресурсів для розробки і збільшення видобутку газу на своїх родовищах, що є істотним обмеженням для збільшення видобутку газу в Україні в цілому. На погляд деяких вітчизняних експертів у цій галузі, у ситуації, що склалася, найбільш ефективним механізмом залучення приватних інвесторів для фінансування та розробки запасів газу, контрольованих компанією «Укргазвидобування», може стати укладення угод про розподіл продукції (PSA - Production Sharing Agreement) між приватними інвесторами та компанією «Укргазвидобування».

Таким чином, Україна має значний потенціал збільшення видобутку газу. Обсяг доведених запасів газу перевищує поточний річний рівень видобутку приблизно у 15 разів. Цей показник є одним з найвищих серед газодобувних країн. За правильної державної політики й активного вирішення існуючих проблем Україна зможе суттєво збільшити видобуток газу, а в комплексі з програмами підвищення енергоефективності це дозволило б повністю відмовитися від імпортного газу. Те, наскільки швидко це станеться, буде залежати від того, як швидко уряд зможе провести необхідні зміни. В першу чергу, активно проводити аукціони з виділення нових ділянок для газовидобування і продовжувати дерегуляцію шляхом зменшення різноманітних регуляторних вимог. Інвестору не вигідно очікувати кілька років для проходження в Україні всіх дозвільних процедур у той час, коли в інших країнах він може отримати необхідні дозволи всього за кілька місяців.

Висновки до розділу 1

Розробка системи моніторингу фінансового стану підприємства включає розробку системи показників, які, з одного боку, достатньо вірно і повно відображають фінансове положення підприємства на ринку, з іншого –

вимагають мінімум загальнодоступної інформації. Така система повинна включати показники оцінки ліквідності і платоспроможності, фінансової стійкості, ефективності діяльності. Важливим також є вибір таких напрямів фінансово-господарської діяльності, які якнайповніше концентрують в собі інформацію щодо перспектив фінансового стану при тих або інших змінах у зовнішньому і внутрішньому середовищі підприємства. Таким чином, повертаючись до розгляду моніторингу як системи, можна констатувати наступне:

- система моніторингу характеризується цілеспрямованістю свого функціонування. Метою її функціонування є фінансове благополуччя суб'єктів господарювання;
- система моніторингу є системою, що розвивається, оскільки як конкретна, безпосередня мета виступає зростання доходу;
- система моніторингу є динамічною, оскільки зростання доходу можливе тільки через його збільшення за певний проміжок часу.

Розробка моніторингу фінансового стану підприємства припускає розкриття соціально-економічної характеристики підприємства, яка може бути описана його фінансовою стратегією. Саме чітка фінансова стратегія підприємства дозволить розробляти систему моніторингу, яка буде адекватною певним внутрішнім і зовнішнім умовам функціонування підприємства.

Щоб система моніторингу могла виконати свої завдання, необхідно розробити концепцію управління фінансовою діяльністю, яка включає три основні блоки:

- визначення цілей підприємства - ідеальної цілі, реальних цілей, стратегії фінансового розвитку. Ідеальна мета визначається філософією бізнесу та культурою фірми. Вона може бути сформульована лише добре підібраним корпусом висококваліфікованих, економічно грамотних менеджерів; реальні цілі визначаються прийомами щодо найкращого використання фінансових ресурсів тощо;

- управління цілями вимагає розробки показників – індикаторів, які забезпечують пошук „вузьких місць”, визначення фінансових результатів діяльності не лише фірми, але й структурних підрозділів тощо;
- досягнення цілей фірми характеризує платоспроможність, ділову активність, рентабельність, ліквідність, інноваційну діяльність підприємства.

Методика дослідження фінансово – господарської діяльності в рамках моніторингу фінансової діяльності підприємства, на нашу думку, повинна ґрунтуватись на розробках вітчизняних вчених, оскільки розробки закордонних вчених потребують адаптації до реалій здійснення фінансово – господарської діяльності вітчизняними підприємствами та бути адаптовані до бухгалтерської звітності вітчизняних суб'єктів господарювання. Методика моніторингу фінансово – господарської діяльності підприємства включає: горизонтальний та вертикальний аналіз активів і пасивів, аналіз ліквідності, аналіз фінансової стійкості, аналіз ділової активності, аналіз рентабельності, аналіз ймовірності банкрутства. Моніторинг служить інструментом обліку, аналізу і планування; індикатором науково-технічного стану господарського об'єкту в сукупності, що вивчається; критерієм порівняльного оцінювання комерційної діяльності підприємств і підрозділів; показником ефективності прийнятих раніше управлінських рішень і повноти їх реалізації; основою вибору можливих варіантів розвитку виробництва і показників очікуваних результатів в майбутньому, стимулятором виробництва.

Україна має значний потенціал збільшення видобутку газу. Обсяг доведених запасів газу перевищує поточний річний рівень видобутку приблизно у 15 разів. Цей показник є одним з найвищих серед газодобувних країн. За правильної державної політики й активного вирішення існуючих проблем Україна зможе суттєво збільшити видобуток газу, а в комплексі з програмами підвищення енергоефективності це дозволило б повністю відмовитися від імпортного газу. Те, наскільки швидко це станеться, буде

залежати від того, як швидко уряд зможе провести необхідні зміни. В першу чергу, активно проводити аукціони з виділення нових ділянок для газовидобування і продовжувати дерегуляцію шляхом зменшення різноманітних регуляторних вимог. Інвестору не вигідно очікувати кілька років для проходження в Україні всіх дозвільних процедур у той час, коли в інших країнах він може отримати необхідні дозволи всього за кілька місяців.

РОЗДІЛ 2

МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПАТ БК «БУКРОС» В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

2.1. Організаційно – економічна характеристика підприємства ПАТ БК «БУКРОС»

Засновником ВАТ «БК «БУКРОС» є Державний комітет України по нафті і газу «Держкомнафтогаз», товариство зареєстровано на підставі рішення Виконавчого комітету Полтавської міської ради від 15.02.1994 р. 15 січня 1960 р. постановою РАД Міністрів на базі Дільниці Шебелінської контори буріння тресту «Харбурнафтогаз» була створена Полтавська контора буріння.

В лютому 1985 р. Полтавське управління бурових робіт наказом Міністерства нафтової промисловості було залучено для будівництва свердловини «Під ключ» на Талінському нафтовому родовищі в Тюменській області. З 1994 р. 21 січня 1994 р. на підставі наказу № 21 Державного комітету України по нафті та газу «Держкомнафтогаз» на базі Полтавського управління бурових робіт створено Відкрите акціонерне товариство Бурова компанія «Букрос». 16.04.2016 р. Статут та тип акціонерного товариства приведені у відповідність до чинного законодавства, товариство має назву Публічне акціонерне товариство «Бурова компанія «Букрос».

Бурова компанія «Букрос» є виробничим підприємством по будівництву нафтових і газових свердловин. Крім того ПАТ «Бурова компанія «Букрос» здійснюєш поточне обслуговування та всі види ремонтів механічного, енергетичного обладнання:

– виконує роботи по виготовленню масових виробів кріплення, запчастин, вузлів обладнання, необхідних для експлуатації, ремонту та модернізації обладнання;

- комплектує споруджувальні об'єкти (свердловини) необхідним обладнанням;
- забезпечує бурові комплектами бурильних труб.

Результати фінансово-господарської діяльності, що досліджуються у п.2.2 – 2.4 свідчать про те, що підприємство перебуває у стані банкрутства. Останній аудиторський висновок підприємство отримало 31.12.2016 р. Станом на 31.12.2016 року товариство має непокриті збитки у розмірі 97292 тис. грн. Також Постановою державного виконавця від 21.09.2016 р. було накладено арешт коштів на рахунках ПАТ БК «Букрос» (виконавчий лист № 816/437/14 від 03.04.2014 р., що Полтавський окружний адміністративний суд відмінив, але в 2016 році був виданий новий виконавчий лист від 21.09.2016 р.).

Наявність збитків та арешт коштів на рахунках є суттєвою невизначеністю, яка може поставити під значний сумнів здатність суб'єкта господарювання безперервно продовжувати свою діяльність, тому товариство може не бути здатним реалізувати свої активи та погасити свої зобов'язання в звичайному ході своєї діяльності. В ході перевірки аудитор не мав змогу дати абсолютної гарантії щодо відсутності існування загрози безперервності діяльності Товариства згідно з вимогами Міжнародного стандарту аудиту 570 «Безперервність». Аудитор не спостерігав за інвентаризацією необоротних, оборотних активів та зобов'язань на дату складання фінансової звітності товариства.

Згідно ст. 155 Цивільного кодексу України, якщо вартість чистих активів товариства є меншою від статутного капіталу, товариство зобов'язане оголосити про зменшення свого статутного капіталу. Якщо вартість чистих активів товариства стає меншою від мінімального розміру статутного капіталу, встановленого законом, товариство підлягає ліквідації.

Вартість чистих активів ПАТ БК «Букрос» дорівнюють 5301066 тис. грн., що більше статутного капіталу та відповідає вимогам законодавства (ст. 155 ЦКУ). Статутний капітал товариства складає 120 тис. грн. Інша

інформація Суттєвих невідповідностей між фінансовою звітністю, що підлягала аудиту, та іншою інформацією, що розкривається емітентом цінних паперів та подається до Комісії разом з фінансовою звітністю (МСА 720 «Відповідальність аудитора щодо іншої інформації в документах, що містять перевірену аудитором фінансову звітність») не виявлено.

Система корпоративного управління ПАТ БК «Букрос» діє згідно принципів, передбачених статутом товариства. Управління Товариством здійснюють: Вищий орган Товариства (загальні збори), Спостережна рада, Правління Товариства та Ревізійна комісія. Товариство щорічно проводить загальні збори по результатах господарської діяльності за відповідний рік, на яких розглядаються підсумки виробничо-фінансової діяльності, затвердження річного фінансового звіту, розподіл прибутків та інші питання, які належать до їх компетенції. Відповідно до ст. 52 Закону України «Про акціонерні товариства» визначено, що до виключної компетенції наглядової ради належить – обрання аудитора товариства. У разі, якщо наглядова рада відсутня, це питання належить до компетенції виконавчого органу, якщо інше не встановлено статутом.

Первісна вартість основних засобів, що знаходились на балансі, станом на 31.12.2016 року, складає 5308765 тис. грн. Бухгалтерський облік основних засобів ведеться за допомогою журналів-ордерів на рахунку 10 «Основні засоби». При відображенні в обліку руху основних засобів порушень не виявлено. Знос основних засобів станом на 31.12.2016 року складає 22047 тис. грн., залишкова вартість основних засобів, станом на 31.12.2016 року, становить 5286718 тис. грн. Нарахування амортизації основних засобів здійснюється прямолінійним методом. Інвентаризація основних засобів товариства за 2016 рік проводилась згідно Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 року № 879 (із змінами та доповненнями). Облік та звітність руху основних засобів ведеться згідно стандартів бухгалтерського обліку.

Протягом 2016 року були сплачені кредити надані: ПАТ «Полтава-банк» в сумі 2420361,57 грн.; ПАТ КБ «Приватбанк» в сумі 1655542,76 грн.

Нарахування та виплата заробітної плати на товаристві здійснюється у відповідності до Кодексу України «Про працю», Закону України «Про оплату праці» та інших законодавчих документів. На товаристві здійснюється нарахування оплати праці, згідно штатного розкладу. Розрахунок заробітної плати ведеться в розрахунково-платіжних відомостях бухгалтером товариства.

Станом на 31.12.2016 року загальний розмір власного капіталу ПАТ БК «Букрос» становить 5301066 тис. грн., з яких статутний капітал складає 120 тис. грн., додатковий капітал – 5398238 тис.грн. та непокритий збиток складає 97292 тис.грн. Заявлений в установчих документах статутний капітал товариства сплачений у повному обсязі. Загальна сума випуску іменних простих акцій становить 119646,50 грн., кількість акцій 2392930 штук, номінальною вартістю 0,05 грн. На протязі 2016 року загальна сума статутного капіталу не змінювалась. Викуп власних акцій товариство за 2016 рік не здійснювало. Товариство у 2016 році не здійснювало емісію цінних паперів. Зменшення власного капіталу відбулося за рахунок отримання збитку поточного року.

Основним замовником на будівництво свердловин ПАТ БК «Букрос» є Полтавське нафтогазовидобувне управління ПАТ «Укрнафта», ЗАТ «Пласт». Основними конкурентами підприємства є «Укрбургаз» та Бориславське УБР. Впродовж 2017 – 2018 рр. підприємство перебувало в процедурі банкрутства і не здійснювало виробничу діяльність. За результатами моніторингу фінансово-господарської діяльності необхідно прийняти рішення про ліквідацію підприємства, або розробити план санації.

2.2. Моніторинг фінансово-господарської діяльності ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2005 рр.

Джерелами інформації для здійснення моніторингу фінансово-господарської діяльності є фінансова звітність підприємства, яка розміщена на офіційному сайті smida.gov.ua. (Додаток А, Б – баланс та звіт про фінансові результати).

Станом на 31.12.2002 року на підприємстві середньооблікова чисельність працівників становить 633 особи, в тому числі чисельність працівників, що працюють на умовах неповного робочого дня складає 238 осіб, тобто 37,6%, що свідчить про неповну завантаженість виробничої потужності. Фонд оплати праці складає 2881, 4 тис.грн. Основною проблемою, що впливає на фінансову стабільність діяльності підприємства в цьому періоді є лобювання Полтавською обласною адміністрацією інтересів підприємств інших регіонів України та Зарубіжжя; наявність дебіторської заборгованості в обсязі 3231 тис.грн. станом на 01.01.2002 р. та 2172,3 тис.грн. станом на 31.12.2002 р. Середньорічний обсяг дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги складає 2701,65 тис.грн., тобто в обсязі фонду оплати праці, що негативно впливає на спроможність підприємства своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання.

Залишкова вартість основних засобів 6850,5 тис.грн. Структура основних засобів станом на 01.01.2002 р. має вигляд:

- основні засоби виробничого призначення складають 95,94%, з яких будівлі і споруди 42,65%; машини та обладнання 31,11%; транспортні засоби 14,69%; інші основні засоби 7,49%.

Структура основних засобів станом на 31.12.2002 р. має вигляд:

- основні засоби виробничого призначення складають 95,75%, з яких будівлі та споруди 42,99%, машини та обладнання 28,05%; транспортні засоби 14,93% та інші основні засоби 9,78%.

Всі транспортні засоби є власними. Таким чином, підприємство має практично однаковий обсяг активної та пасивної частини основних засобів виробничого призначення. На балансі в наявності об'єкти незавершеного будівництва, вартість фінансових вкладень в які на початок року становить

5607,2 тис.грн., а на кінець року 5328,3 тис.грн., тобто ймовірно частина об'єктів була введена в експлуатацію або реалізована як об'єкт незавершеного будівництва. Питома вага необоротних активів складає 46,5 % на початок 2002 року та 47,5% на кінець року, тобто суттєвих змін протягом року не відбулось, підприємство має «важку» (> 40%) структуру активів, що свідчить про значну питому вагу постійних витрат у складі собівартості.

Коефіцієнт зносу основних засобів протягом 2002 року змінився з 0,31 до 0,28, тобто основні засоби зношені на 28 – 31%, що є достатнім рівнем, основні засоби не потребують додаткових капітальних вкладень для оновлення, а підприємство спроможне виготовляти конкурентоспроможну продукцію. Основні засоби виробничого призначення складають 95,94% на початок року та 95,75% на кінець звітного року. Структура основних засобів виробничого призначення показує, що найбільшу питому вагу в загальному обсязі вартості основних засобів займають будівлі та споруди (42,65% на початок року та 42,99% на кінець року); питома вага вартості машин та обладнання на початок року становить 31,11%, на кінець року – 28,05%; питома вага вартості транспортних засобів виробничого призначення на початок року становить 14,69%, на кінець року – 14,93%.

Структура оборотних засобів свідчить про те, що матеріальні оборотні активи (виробничі запаси та залишки незавершеного виробництва) на початок року складають 35,29% в загальному обсязі вартості оборотних активів, а на кінець року – 41,02%. Це низьколіквідні активи, які потребують тривалого періоду часу для трансформації їх в грошові кошти та знижують мобільність оборотних активів.

Звертають на себе увагу залишки по статті «Товари», підприємство придбало товарів для подальшого продажу на суму 4268,4 тис.грн. (29,71%) на початок року, залишок коштів, інвестованих в товари на кінець року становить 4109,3 тис.грн. (31,18%). Відволікання грошових коштів в товари для подальшого продажу за умов наявності заборгованості із виплати заробітної плати, яка на початок року становить 1347,5 тис.грн., є ознакою

умисного негативного впливу на фінансовий стан підприємства з боку керівництва та співвласників.

Питома вага дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги протягом року знизилась з 22,49% до 16,48%, що свідчить про відносне прискорення оборотності оборотних активів підприємства за рахунок повернення грошових коштів в господарський оборот протягом 2002 року.

Не дивлячись на те, що обсяг дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги протягом 2002 року практично дорівнює обсягу кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, період обороту дебіторської заборгованості становить 53 дні, а період обороту кредиторської заборгованості – 258 днів, тобто підприємство для забезпечення своєї поточної діяльності використовує тимчасово залучені ресурси у вигляді кредиторської заборгованості, що може привести до втрати фінансової незалежності.

Також, звертає на себе увагу достатньо значний, а саме 991,1 тис.грн. на початок року, 1156,7 тис.грн. на кінець року, обсяг дебіторської заборгованості із внутрішніх розрахунків (заборгованість пов'язаних сторін, заборгованість між учасниками – зі співвласниками), що може свідчити про намагання відволікати грошові кошти від основної діяльності.

В результаті, коефіцієнт поточної ліквідності, що характеризує ступінь покриття оборотними активами короткострокових зобов'язань на початок року дорівнює 1, а на кінець року – 0,98, що нижче нормативного рівня (1,5). Коефіцієнт термінової ліквідності на початок року становить 0,65, на кінець року – 0,58, тобто практично відповідає рекомендованому рівню (нижня межа рекомендованого рівня) та свідчить про потенційну можливість покращити платоспроможність за умов повернення дебіторської заборгованості у господарський оборот підприємства та зниження ступеня залежності від короткострокових зобов'язань. Коефіцієнт абсолютної ліквідності прагне до нуля (на початок року він дорівнює 0,012, на кінець року 0,01) при рекомендованому нормативному рівні 0,2 – 0,35.

Стосовно кредиторської заборгованості ситуація є більш критичною. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги на початок року становить 10880,6 тис.грн., на кінець року 11569,5 тис.грн., тобто практично 50% від річного доходу підприємства (21039,9 тис.грн. з ПДВ) становить заборгованість за матеріали, послуги і т.д., тобто підприємство не в змозі своїми доходами забезпечити поточну діяльність в повному обсязі. Таке припущення підтверджується наявністю заборгованості із заробітної плати, яка на початок року становить 1347,5 тис.грн., поточні зобов'язання зі страхування (ЄСВ) складають на початок року 575,8 тис.грн., що у сумі дорівнює 1923,3 тис.грн.

За результатами розрахунків власні оборотні кошти підприємства (оборотні кошти, що фінансуються за рахунок власних фінансових ресурсів) впродовж 2002 року мають від'ємне значення (-45,5 тис.грн.), що також свідчить про залежність підприємства від короткострокових позикових коштів у вигляді кредиторської заборгованості.

Також має граничне значення коефіцієнт фінансової стійкості, який протягом року дорівнює 0,5 (рекомендований рівень $> 0,5$). В 2002 році підприємство не залучає кредитні ресурси у вигляді короткострокових кредитів банку.

В доході від реалізації продукції собівартість реалізованої продукції складає 74,6%, тобто продукція підприємства є матеріалоемною та енергоемною, що свідчить про високий рівень постійних витрат, високий ступінь залежності від коливання обсягу виробництва та за умов зниження обсягу виробництва – високою ймовірністю збиткової діяльності.

Так, у 2002 році дохід від реалізації продукції становить 21039,9 тис.грн. з ПДВ, який необхідно враховувати при аналізі фінансових можливостей підприємства з причини того, що реалізація продукції відбувається на території України та ПДВ потребує обов'язковій сплаті до бюджету. Собівартість реалізованої продукції становить 15690,6 тис.грн. (74,6% у складі доходу), а валовий прибуток – 2654,6 тис.грн. (12,6% у складі

доходу). Враховуючи особливості виробництва, така цінова політика підприємства не забезпечить прибуткової діяльності та неминуче призведе до банкрутства.

Операційний прибуток, тобто прибуток від основного виду діяльності має від'ємне значення (- 441,3 тис.грн.). Чистий збиток становить 700 тис.грн.

Таким чином, результати аналізу фінансово – господарської діяльності ВАТ БК «Букрос» у 2002 році дають змогу стверджувати:

- підприємство є збитковим вже на рівні операційної діяльності;
- цінова політика є неефективною з точки зору покриття витрат та формування достатнього рівня рентабельності;
- поточна діяльність фінансується пріоритетно за рахунок короткострокових фінансових зобов'язань у вигляді кредиторської заборгованості;
- підприємство має заборгованість із виплат заробітної плати та платежів до бюджету;
- з кінця 2002 року у підприємства в наявності непокрита збитки (700 тис.грн.), що є ознакою кризового фінансового стану;
- політика керівництва спрямована на відволікання грошових коштів у дебіторську заборгованість, що негативно впливає на платоспроможність підприємства;
- протягом року зростає кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, що може привести до виникнення штрафних санкцій за несвоєчасне погашення зобов'язань за рахунками;
- підприємство є фінансово нестійким та потребує рішень власників щодо дофінансування господарської діяльності.

Станом на 31.12.2004 року на підприємстві середньооблікова чисельність працівників становить 425 осіб, тобто відбулось скорочення штатних працівників на 208 осіб, що свідчить про необхідність оптимізації

чисельності персоналу у зв'язку із неповною завантаженістю виробничих потужностей підприємства. Фонд оплати праці складає 2078, 6 тис.грн.

Залишкова вартість основних засобів 6247,5 тис.грн. на початок року та 5959,3 тис.грн. на кінець року. Структура основних засобів у 2004 році у порівнянні з 2002 – 2003 рр. суттєво не змінилась, всі зміни пов'язані лише зі зношенням основних засобів в процесі їх використання у господарській діяльності. Питома вага необоротних активів на кінець року складає 48,4 %.

Коефіцієнт зносу основних засобів протягом 2004 року змінився з 0,28 до 0,26, тобто основні засоби зношені на 26 – 28%, що є достатнім рівнем, основні засоби не потребують додаткових капітальних вкладень для оновлення, а підприємство спроможне виготовляти конкурентоспроможну продукцію. Основні засоби виробничого призначення складають 93,36% на початок року та 93,69% на кінець 2004 року. Структура основних засобів у порівнянні з 2002 – 2003 рр. суттєво не змінилась.

Структура оборотних засобів свідчить про те, що матеріальні оборотні активи (виробничі запаси та залишки незавершеного виробництва) на початок року складають 41,02 % в загальному обсязі вартості оборотних активів, а на кінець року – 53,91% (за рахунок зростання залишків незавершеного виробництва). Спостерігається негативна тенденція «заморожування» грошових коштів в низьколіквідних оборотних активах (запасах), що негативно позначається на платоспроможності підприємства та може свідчити про наміри керівництва «виводити» частку грошових коштів з господарського обороту через політику закупівель ТМЦ. Суттєвим залишається обсяг вкладень в товари, що придбаються для подальшої реалізації, залишки за цією статтею на кінець року становлять 2799,2 тис.грн. Середньорічний обсяг дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги становить 1877,7 тис.грн., продовжує зростати обсяг дебіторської заборгованості із внутрішніх розрахунків, яка на початок 2004 року складає 1156,7 тис.грн., а на кінець року 1244,4 тис.грн. (відповідно 8,78% та 9,97% в структурі оборотних активів).

Таким чином, динаміка структури оборотних активів впродовж 2002 – 2004 рр. свідчить про усвідомлене відволікання керівництвом підприємства наявних грошових коштів із господарського обороту в запаси, товари та дебіторську заборгованість, що спричиняє погіршення фінансового стану підприємства.

Умисні дії керівництва щодо «заморожування» грошових коштів в запасах також підтверджуються тим, що у 2004 році дохід від реалізації продукції знизився у порівнянні з попереднім періодом в 4,3 рази і склав 4891 тис.грн. проти 21039,9 тис.грн. у 2002 р., а обсяг запасів продовжує зростати. Таке падіння доходу неминуче веде до збитків та зростання фінансової залежності підприємства від позикових коштів.

Період обороту дебіторської заборгованості у зв'язку зі зниженням обсягу доходів зріс до 123 днів, а період обороту кредиторської заборгованості – до 820 дн., тобто протягом цього періоду часу підприємство не в змозі розрахуватись за своїми обов'язками та використовує кошти кредиторів.

Така тенденція свідчить про посилення залежності підприємства від позикових коштів та часткову втрату фінансової рівноваги.

За результатами розрахунків власні оборотні кошти підприємства (оборотні кошти, що фінансуються за рахунок власних фінансових ресурсів) на кінець 2004 року мають від'ємне значення 1629,9 тис.грн., що свідчить про дефіцит власних фінансових ресурсів та залежність підприємства від короткострокових позикових коштів у вигляді кредиторської заборгованості. Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів також має від'ємне значення (-0,2) при рекомендованому діапазоні від 0 до 1. Таким чином, у підприємства відсутні власні оборотні кошти, якими воно має змогу вільно маневрувати в ході господарської діяльності.

Не дивлячись на кризове фінансове становище, керівництво підприємства впродовж 2003 року проводило роботу на залучило кредитні

ресурси банку (за офіційними даними з електронного джерела емітента цінних паперів smida.gov.ua) в сумі 2300 тис.грн.:

- короткостроковий кредит банку 31.01.2003 р. 1300 тис. грн. (під 22% річних);
- короткостроковий кредит банку від 29.09.2003 р. 1000 тис. грн. (під 21% річних).

В річному балансі підприємства ця сума кредитних ресурсів знайшла своє відображення на кінець 2004 р.

Слід зауважити, що відволікання грошових коштів в товари, ТМЦ, дебіторську заборгованість впродовж 2004 р. є значно більшими, що свідчить про умисні дії керівництва, спрямовані на посилення залежності підприємства від позикових коштів та погіршення його фінансового стану.

Звертає на себе увагу подальше зростання, а саме з 1156,7 тис.грн. на початок року, до 1244,4 тис.грн. на кінець року, обсягу дебіторської заборгованості із внутрішніх розрахунків (заборгованість пов'язаних сторін, заборгованість між учасниками – зі співвласниками), що свідчить про подальше намагання відволікати грошові кошти від основної діяльності.

В результаті, коефіцієнт поточної ліквідності, що характеризує ступінь покриття оборотними активами короткострокових зобов'язань на початок року дорівнює 0,98, а на кінець року – 0,88, що нижче нормативного рівня (1,5). Коефіцієнт термінової ліквідності на початок року становить 0,58, на кінець року – 0,41, тобто потенційні можливості підприємства щодо відновлення його платоспроможності знижуються. Коефіцієнт абсолютної ліквідності прагне до нуля (на початок року він дорівнює 0,01, на кінець року 0,00009) при рекомендованому нормативному рівні 0,2 – 0,35.

Тенденція зростання кредиторських зобов'язань свідчить про втрату фінансової стійкості та зростання залежності підприємства від позикових коштів:

- короткостроковий кредит банку 2300 тис.грн.;

- кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (середньорічний обсяг) 10657,95 тис.грн.;
- поточні зобов'язання з одержаних авансів (середньорічний обсяг) 587,9 тис.грн.;
- поточні зобов'язання зі страхування (ЄСВ) та оплати праці станом на кінець року 603,1 тис.грн.

Загальний обсяг поточних зобов'язань на кінець 2004 року становить 14111,7 тис.грн., що свідчить про посилення залежності підприємства від позикових коштів та погіршення його платоспроможності і фінансової стійкості.

Рівень коефіцієнта фінансової стійкості станом на 31.12.2004 р. становить 0,4, що нижче за рекомендований рівень.

Як вже зазначалось вище, у 2004 році спостерігається стрімке падіння доходу від реалізації продукції до 4891 тис.грн. В доході від реалізації продукції собівартість реалізованої продукції у 2004 році складає 82%, тобто цінова політика не відповідає вимогам підприємства щодо покриття витрат на виробництво та його обслуговування. Валовий прибуток 2004 року дорівнює 209,6 тис.грн. Операційний прибуток, тобто прибуток від основного виду діяльності має від'ємне значення, це збиток (– 1549,1 тис.грн.). Чистий збиток становить 1608,8 тис.грн.

Таким чином, результати аналізу фінансово – господарської діяльності ВАТ БК «Букрос» та тенденції впродовж 2002 – 2004 рр. дають змогу стверджувати:

- підприємство є збитковим на рівні операційної діяльності та спостерігається зростання чистих збитків, що знижує вартість бізнесу та обсяг власного капіталу; на кінець 2004 року непокриті збитки минулих років складають 2308,8 тис.грн.;
- цінова політика є неефективною з точки зору покриття витрат на виробництво та його обслуговування і формування достатнього рівня рентабельності;

- поточна діяльність фінансується в повному обсязі за рахунок короткострокових фінансових зобов'язань у вигляді кредиту та кредиторської заборгованості; обсяг короткострокових зобов'язань (у 2004 році 10657,95 тис.грн.) більше, як у два рази перевищує річні доходи підприємства (у 2004 році 4891 тис.грн.);
- підприємство стабільно має заборгованість із виплат заробітної плати та платежів до бюджету;
- політика керівництва спрямована на збільшення відволікання грошових коштів у дебіторську заборгованість, що негативно впливає на платоспроможність підприємства;
- протягом 2002 – 2004 рр. поступово зростає кредиторська заборгованість та на кінець року становить 14111,7 тис.грн.;
- керівництво підприємства залучило кредитні ресурси в обсязі 2300 тис.грн., що погіршило його фінансовий стан, в періоді падіння обсягу доходів, що може бути оцінено як умисні дії керівництва по доведенню підприємства до банкрутства.

Збільшення остаточної вартості основних засобів у 2005 р. привело до зростання обсягу власного капіталу, що при розрахунку коефіцієнтів, розрахунково показує достатній рівень власного капіталу для покриття зобов'язань, але економічно – підприємство не отримало ресурсів для покращення свого фінансового стану з точки зору платоспроможності та фінансової стійкості. Для банківських установ така процедура є більш обґрунтованою у випадку надання «проблемному» підприємству кредитних ресурсів. Коефіцієнт зносу основних засобів дорівнює на кінець 2005 року 0,4. Зростання остаточної вартості основних засобів привело до зростання питомої ваги необоротних активів в структурі валюти балансу до 86,4%, тобто відбулась капіталізація активів.

Структура оборотних засобів свідчить про те, що матеріальні оборотні активи (виробничі запаси та залишки незавершеного виробництва) на початок року складають 53,91 % в загальному обсязі вартості оборотних

активів, а на кінець року – 56,17% (за рахунок зростання залишків незавершеного виробництва). Продовжує спостерігатись негативна тенденція «заморожування» грошових коштів в низьколіквідних оборотних активах (запасах), що негативно позначається на платоспроможності підприємства та свідчить про наміри керівництва «виводити» частку грошових коштів з господарського обороту через політику закупівель ТМЦ. Суттєвим також залишається обсяг вкладень в товари, що придбаються для подальшої реалізації, питома вага яких складає більше 22% у структурі оборотних активів, а залишки за цією статтею на кінець року становлять 2704,6 тис.грн. Загальний обсяг запасів у вигляді виробничих запасів, залишків незавершеного виробництва, придбаних товарів для реалізації складає на початок року 76,34%, а на кінець року 78,86%. Ми стверджуємо, що дії керівництва спрямовані на «заморожування» власних коштів підприємства в низьколіквідних активах з метою доведення його до банкрутства шляхом посилення фінансової залежності від позикових коштів.

Також вважаємо, що керівництво підприємства здійснює закупівлі ТМЦ з метою привласнення частки грошових коштів на операціях закупівель. Аргументацією такого твердження є той факт, що обсяги виробництва знижуються впродовж 2002 – 2004 рр. в 4,3 рази, в 2005 році обсяг доходів склав 4395,4 тис.грн., тобто нижче за обсяг доходу 2004 р. на 495,6 тис.грн., а обсяг ТМЦ для забезпечення виробництва та власне проміжний продукт виробництва (незавершене виробництво) продовжують зростати (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Тенденція залишків запасів впродовж 2002 – 2005 рр.

	01.01.2002	31.12.2002	31.12.2003	31.12.2004	31.12.2005
Виробничі запаси	2499,2	2311,9	2311,9	1773,1	1558,3
Незавершене виробництво	2571,1	3094,0	3094,0	4956,4	5137,6

Всього	5070,3	5405,9	5405,9	6729,5	6695,9
---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Середньорічний обсяг дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги становить 1256,3 тис.грн., практично не змінився обсяг дебіторської заборгованості із внутрішніх розрахунків, яка на початок 2005 року складає 1244,4 тис.грн., а на кінець року 1133,0 тис.грн.

Таким чином, динаміка структури оборотних активів впродовж 2002 – 2005 рр. свідчить про усвідомлене відволікання керівництвом підприємства наявних грошових коштів із господарського обороту в запаси, товари та дебіторську заборгованість, що спричиняє погіршення фінансового стану підприємства та втрату його фінансової самостійності. Обсяг запасів відповідає обсягу продажу продукції 2002 року, тобто можна стверджувати, що у 2005 році обсяг запасів більше, як у 4 рази перевищує необхідний обсяг ТМЦ для забезпечення потреб виробництва.

За результатами розрахунків власні оборотні кошти підприємства (оборотні кошти, що фінансуються за рахунок власних фінансових ресурсів) на кінець 2005 року мають від’ємне значення 6840,3 тис.грн., що свідчить про дефіцит власних фінансових ресурсів, який стрімко зростає впродовж 2002 – 2005 рр. Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів також має від’ємне значення (-0,1) при рекомендованому діапазоні від 0 до 1. Таким чином, у підприємства відсутні власні оборотні кошти, якими воно має змогу вільно маневрувати в ході господарської діяльності.

На кінець 2005 року зобов’язання по кредиту складають 2730,4 тис.грн., протягом 2005 року фінансові витрати по обслуговуванню кредитних ресурсів склали 355,7 тис.грн. Також фінансові витрати мають місце в 2003 році – 100,7 тис.грн., та в 2004 році – 59,4 тис.грн.

Результати розрахунку коефіцієнтів ліквідності мають такий вигляд:

- коефіцієнт поточної ліквідності на початок і кінець 2005 року складає 0,88 та 0,63 відповідно;

- коефіцієнт термінової ліквідності на початок і кінець 2005 року складає 0,41 та 0,27 відповідно;
- коефіцієнт абсолютної ліквідності на початок і кінець 2005 року складає 0,00009 та 0,001 відповідно.

Підприємство є неплатоспроможним, протягом 2005 року зростають короткострокові зобов'язання. Загальний обсяг короткострокових зобов'язань на кінець 2005 року складає 18761,4 тис.грн., що на 4649,7 тис.грн. більше залишку зобов'язань на початок 2005 року, тобто спостерігається посилення залежності підприємства від позикових коштів.

Рівень коефіцієнта фінансової стійкості станом на 31.12.2005 р. становить 0,8 (вище рекомендованого рівня), що пояснюється зростанням вартості основних засобів, а не укріпленням фінансового стану підприємства.

Як вже зазначалось вище, у 2005 році продовжується падіння доходу від реалізації продукції до 4395,4 тис.грн. В доході від реалізації продукції собівартість реалізованої продукції у 2005 році складає 106,5 %, тобто цінова політика не відповідає вимогам підприємства щодо покриття витрат на виробництво та його обслуговування. Собівартість реалізованої продукції перевищує дохід від реалізації, а в собівартість реалізованої продукції включаються тільки прями витрати на виробництво та загальновиробничі витрати. Таким чином, джерела покриття всіх витрат на виробництво у підприємства відсутні. Валовий збиток 2005 року дорівнює 1017,0 тис.грн. Непокриті збитки минулих років складають 7925,6 тис.грн. в складі власного капіталу підприємства. Операційний прибуток, тобто прибуток від основного виду діяльності має від'ємне значення, це збиток – 2596,7 тис.грн. Чистий збиток становить 2952,2 тис.грн.

Таким чином, результати аналізу фінансово – господарської діяльності ВАТ БК «Букрос» та тенденції впродовж 2002 – 2005 рр. дають змогу стверджувати:

- підприємство є збитковим не тільки на рівні операційної діяльності, а навіть на рівні валового прибутку; непокриті збитки минулих років складають станом на кінець 2005 року 7925,6 тис.грн.;
- цінова політика підприємства є демпінговою та керівництво умисно веде господарську діяльність у напрямку доведення до банкрутства;
- собівартість реалізованої продукції перевищує дохід від реалізації продукції;
- поточна діяльність фінансується в повному обсязі за рахунок короткострокових фінансових зобов'язань у вигляді кредиту та кредиторської заборгованості; короткострокові зобов'язання підприємства на кінець 2005 року становлять 18761,4 тис.грн.;
- підприємство стабільно має заборгованість із виплат заробітної плати та платежів до бюджету;
- політика керівництва спрямована на збільшення відволікання грошових коштів у дебіторську заборгованість, що негативно впливає на платоспроможність підприємства;
- протягом 2002 – 2004 рр. поступово зростає кредиторська заборгованість та на кінець року становить 14111,7 тис.грн.;
- керівництво підприємства залучило кредитні ресурси в обсязі 2300 тис.грн., що погіршило його фінансовий стан, в періоді падіння обсягу доходів, що може бути оцінено як умисні дії керівництва по доведенню підприємства до банкрутства.

2.3. Узагальнений моніторинг фінансово-господарської діяльності ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2011 рр.

Інформаційною базою для виконання розрахунків є «Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення

до банкрутства» від 19.01.2006 № 14 [45]. Ці Методичні рекомендації розроблені з метою забезпечення однозначності підходів при оцінці фінансово-господарського стану підприємств, виявленні ознак поточної, критичної чи надкритичної їх неплатоспроможності та ознак дій, передбачених статтями 156² – 156⁴ Кримінального кодексу України, – приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, а також для своєчасного виявлення формування незадовільної структури балансу для здійснення випереджувальних заходів щодо запобігання банкрутству підприємства та прийняття ефективних управлінських рішень в системі контролінгу.

Відповідність розрахованих, згідно з вказаними Методичними рекомендаціями, економічних показників фінансового стану підприємств різним рівням неплатоспроможності визначається державним органом з питань банкрутства, арбітражним керуючим, підприємством, власником його майна (органом, уповноваженим управляти майном підприємства), інвестором, кредитором за власною ініціативою, а також у визначених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі – Закон) випадках, при проведенні експертизи фінансового становища підприємства. Джерелами інформації для проведення розрахунків економічних показників і виявлення ознак неплатоспроможності чи банкрутства є вибіркові показники з документів фінансової звітності підприємства, які відображаються у табличній формі.

За результатами аналізу показників, що відображені Методичних рекомендаціях, встановлено спрямованість змін та їх вплив на стан платоспроможності підприємства ПАТ БК «Букрос» та складено табл. 2.2.

Загальна вартість активів підприємства впродовж 2002 – 2011 рр. мала таку динаміку: станом на 01.01.2002 р. загальна вартість активів дорівнює 26860, 8 тис.грн., станом на 31.12.2004 р. загальна вартість активів становить 24183,7 тис.грн., тобто знизилась на 2677,1 тис.грн., або на 9,97%; за

результатами проведеної дооцінки основних засобів за рішенням власників загальна вартість активів станом на 31.12.2005 р. становить 87757,7 тис.грн., тобто зросла на 63754,0 тис.грн., або в 3,63 рази; впродовж 2006 – 2009 рр. суттєвих змін в обсязі активів також не відбувалось, а загальна вартість активів станом на 31.12.2009 р. становить 88198 тис.грн., тобто зросла на 440,3 тис.грн., або на 0,5%; наступна дооцінка основних засобів за рішенням власників у 2010 році призвела до зростання вартості активів до 134340 тис.грн., тобто на 46142 тис.грн. у порівнянні з 31.12.2009 р.; станом на 01.01.2012 р. загальна вартість активів становить 132620 тис.грн., що на 1720 тис.грн. більше вартості активів попереднього звітного періоду.

Таблиця 2.2

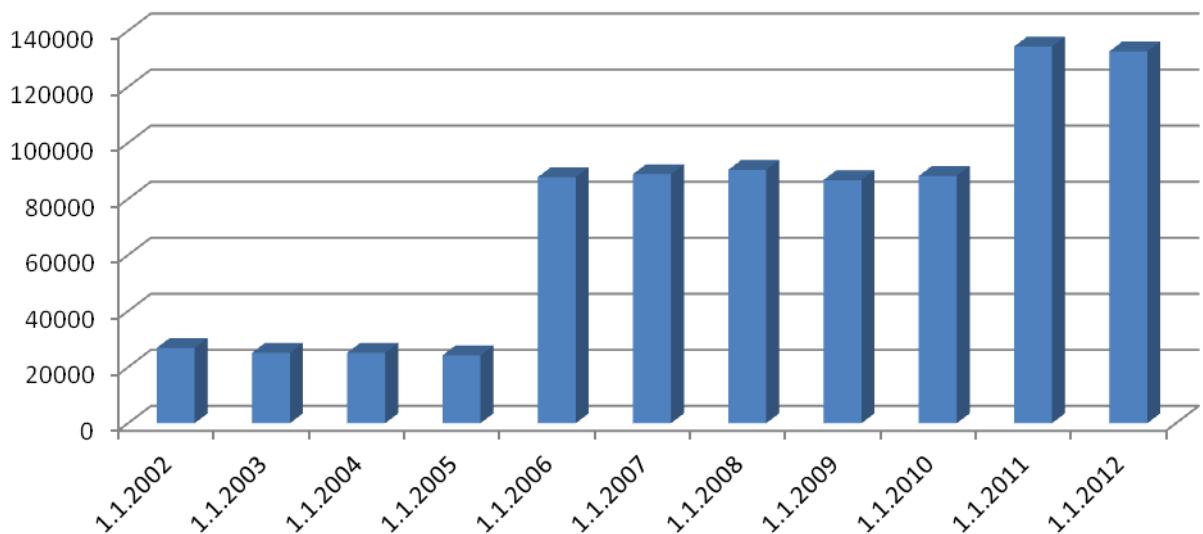
Основні показники, що визначають фінансово-господарський стан ПАТ
«Бурова компанія «Букрос»

№ з/п	Показники	На початок періоду 31.12.2002	На кінець періоду 01.01.2012	зміни (+/-)	Примітки (висновки)
1.1. Загальні показники діяльності підприємства					
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	18345,2	2176	-16169,2	стабільна тенденція зниження
2	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-700,0	-1945	-1245	стабільні збитки
3	Середньооблікова чисельність працівників, осіб	633	135	-498	щорічне скорочення чисельності працюючих
4	Фонд оплати праці, тис. грн.	2881,40	2686	-195,4	
5	Власний капітал, тис. грн.	11388,0	100648,0	89260	стабільний обсяг власного капіталу
6	Необоротні активи, тис. грн.	11922,2	113349,0	101426,8	практично не змінюється
7	Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	339,3	0,0	-339,3	відсутні довгострокові зобов'язання
8	Короткострокові кредити та позики, тис. грн.	0,0	4302,0	4302	залучення короткострокового кредиту незалежно від збиткової діяльності
9	Дебіторська заборгованість, тис. грн.	3533,1	2081,0	-1452,1	постійний обсяг дебіторської заборгованості
10	Запаси, тис. грн.	9515,2	17190,0	7674,8	накопичення запасів
11	Власні оборотні активи, тис. грн.	-534,2	-12701,0	-12166,8	відсутній

№ з/п	Показники	На початок періоду 31.12.2002	На кінець періоду 01.01.2012	зміни (+/-)	Примітки (висновки)	
12	Функціонує капітал, тис. грн.	-194,9	-12701,0	-12506,1	відсутній	
13	Продуктивність праці, тис. грн./ос.	28,98	16,1	-12,88	зниження продуктивності праці	
1.2. Показники ліквідності						
14	Коефіцієнт поточної ліквідності	0,985	0,603	-0,382	>1,5	недостатній рівень
	Коефіцієнт покриття	0,985	0,603	-0,382	> 1	недостатній рівень
15	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,581	0,065	-0,516	0,6 - 0,8	недостатній рівень
16	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності)	0,010	0,000	-0,01	0,2 - 0,35	недостатній рівень
17	Маневреність власних оборотних засобів	-0,047	-0,126	-0,079	0- 1	маневреність відсутня
18	Коефіцієнт покриття запасів	2,2	-0,4	-2,6	> 1	покриття відсутнє
19	Коефіцієнт фінансової автономії	0,5	0,8	0,3	> 0,5	в межах норми
1.3. Показники фінансової стійкості						
20	Коефіцієнт концентрації власного капіталу	0,5	0,8	0,3	> 0,5	достатня концентрація
21	Коефіцієнт фінансової залежності	2,2	1,3	-0,9	= 2	в межах норми
22	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,033	-0,126	-0,093	> 0,1	маневреність відсутня
23	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,5	0,2	-0,3	< 0,5	в межах норми
24	Коефіцієнт структури довгострокових вкладень	0,041	0,000	-0,041		в межах норми
25	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,040	0,000	-0,04		в межах норми
26	Коефіцієнт структури позикового капіталу	0,034	0,000	-0,034		в межах норми
27	Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	1,2	0,3	-0,9		в межах норми
28	Коефіцієнт забезпечення власними засобами	-0,028	-0,659	-0,631	0,1	відсутнє забезпечення
29	Показник фінансового левериджу	0,818	3,148	2,33	< 0,25	критичне
30	Тривалість фінансового циклу	-84,3	2411,6	2495,9		критичне
31	Поточна платоспроможність	-14077,9	-31636	-17558,1		поточна неплатоспроможність підприємства
32	Коефіцієнт Бівера	-0,1	-1,8	-1,7	>0,2	критичне (від'ємне)
1.4. Показники рентабельності						
33	Рентабельність продукції, відсотків	16,92	-33,18	-50,1		відсутня рентабельність

№ з/п	Показники	На початок періоду 31.12.2002	На кінець періоду 01.01.2012	зміни (+/-)	Примітки (висновки)
34	Рентабельність діяльності, відсотків	-3,82	-181,18	-177,36	відсутня рентабельність
35	Рентабельність сукупного капіталу, відсотків	-2,69	-2,64	0,05	відсутня рентабельність
36	Рентабельність власного капіталу, відсотків	-5,96	-3,44	2,52	відсутня рентабельність

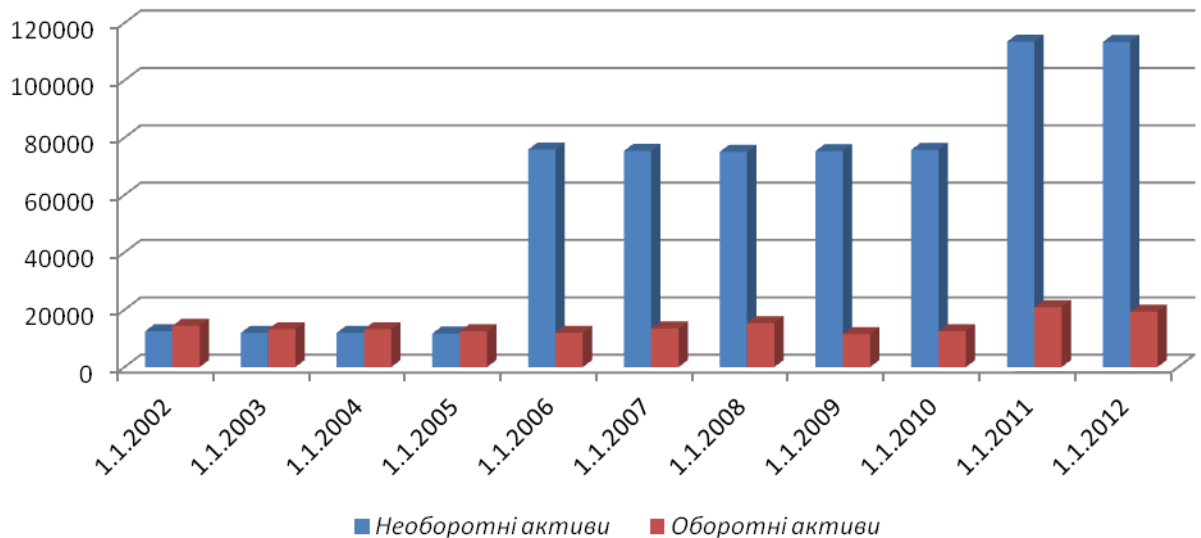
Тенденція зміни вартості майна (рис. 2.1) свідчить про нарощування вартості активів шляхом дооцінки вартості основних засобів без економічного обґрунтування, яке передбачає реконструкцію, модернізацію та інші поліпшення якості основних засобів; також не мають місце видові структурні зміни основних засобів. Окреслена політика дооцінки основних засобів негативно вплинула на результати фінансово – господарської діяльності, зокрема при формуванні цін на продукцію підприємства.

Рис. 2.1. Динаміка вартості активів ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2011 рр.

Тенденції зміни необоротних та оборотних активів підприємства впродовж аналізованого періоду свідчать про капіталізацію майна, що знижує його мобільність (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Динаміка вартості оборотних та необоротних активів ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2011 рр.

Як видно з показників, що представлені у табл. 2.2, впродовж періоду 31.12.2002 р. – 01.01.2012 р. майже всі показники підприємства, що характеризують фінансовий стан, не відповідали нормативним значенням та спостерігалось значне погіршення всіх показників ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності. З огляду на вищезазначені загальні показники діяльності ПАТ БК «Букрос» можна зробити висновки, що впродовж періоду 31.12.2002 р. – 01.01.2012 р. фінансово-господарський стан ПАТ БК «Букрос» значно погіршився, про що свідчать збитки, падіння обсягу продажу продукції, як результат – негативні показники платоспроможності, залежність від позикових коштів та фінансова нестабільність.

Зокрема, чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в 2002 році склав 18345,2 тис.грн., в 2004 році стрімке падіння обсягу доходів до 4218,9 тис.грн. спричинило зростання чистих збитків; в 2006 році спостерігається ще більше падіння доходу від реалізації продукції, а саме в 23,5 разів. Починаючи з 2007 р. обсяг реалізації продукції відновлюється та зростає і в 2010 р. досягає рівня 12974 тис.грн., однак у 2011 р. знижується до

1945 тис.грн. Нестабільність обсягу доходів та їх недостатній для покриття витрат рівень спричинили накопичення збитків.

Впродовж періоду, що аналізується, ПАТ БК «Букрос» працювало зі збитками. Чистий прибуток ПАТ БК «Букрос» отримало лише у 2008 році в обсязі 10 тис.грн. та у 2010 році в обсязі 706 тис.грн., в інших звітних періодах збитки склали: у 2002 р. та 2003 р. – 700 тис.грн.; у 2004 р. – 1608,8 тис.грн.; у 2005 р. – 2952,2 тис.грн.; у 2006 р. – 2280 тис.грн.; у 2007 р. – 442,7 тис.грн.; у 2009 р. – 1058 тис.грн.; у 2011 р. – 3524 тис.грн. Таким чином, не дивлячись на періодичне відновлення обсягу доходів, ПАТ БК «Букрос» є збитковим, що спричинено демпінговою ціновою політикою продажів продукції та неефективною політикою закупівель і накопичень товарно – матеріальних цінностей. Скорочення облікової чисельності працівників впродовж періоду, що аналізується, з 633 осіб станом на 31.12.2002 р. до 135 осіб станом на 01.01.2012 р. свідчить про низьку завантаженість виробничих потужностей, скорочення обсягів виробництва. Так, ще у 2002 році чисельність працівників, що працювали на умовах неповного робочого дня, становила 238 осіб, тобто 37,5%.

Крім того, про скорочення обсягу діяльності та фінансову неспроможність ПАТ БК «Букрос» забезпечувати «нормальний» рух фінансово-господарської діяльності впродовж періоду, що аналізується, свідчать:

- зниження вартості власного капіталу за рахунок стійкого систематичного зростання непокритих збитків, що станом на 31.12.2011 р. склали 13977 тис.грн.;
- зростання дефіциту власних оборотних активів з -534,2 тис.грн. на 31.12.2002 р. до -12701 тис.грн. на 01.01.2012 р.;
- «капіталізація активів» шляхом підвищення вартості основних засобів, в результаті чого питома вага необоротних активів станом на 01.01.2012 р. склала 85,5%, що суттєво підвищило складову постійних витрат

(амортизаційних відрахувань) в собівартості продукції та привела до неконкурентної цінової політики;

- зниження від'ємного обсягу функціонуючого капіталу з -194,9 тис.грн. станом на 31.12.2002 р. до -12701 тис.грн. станом на 01.01.2012 р.;
- накопичення немотивованого виробництвом обсягу складських запасів ТМЦ з 2311,9 тис.грн. на 31.12.2002 р. до 4040 тис.грн. на 01.01.2012 р. та низьколіквідних залишків незавершеного виробництва з 3094 тис.грн. на 31.12.2002 р. до 13034 тис.грн. на 01.01.2012 р. за умов одночасного скорочення обсягу виробництва, що є механізмом «заморожування» оборотних активів в запасах;
- зростання заборгованості із виплат заробітної плати з 167,7 тис.грн. на 31.12.2002 р. до 2752 тис.грн. на 01.01.2012 р.; пропорційне зростання заборгованості зі страхування (ЄСВ) з 130,2 тис.грн. на 31.12.2002 р. до 14022 тис.грн. на 01.01.2012 р.;
- зниження продуктивності праці на одну особу на 12,88 тис.грн. на одну особу.

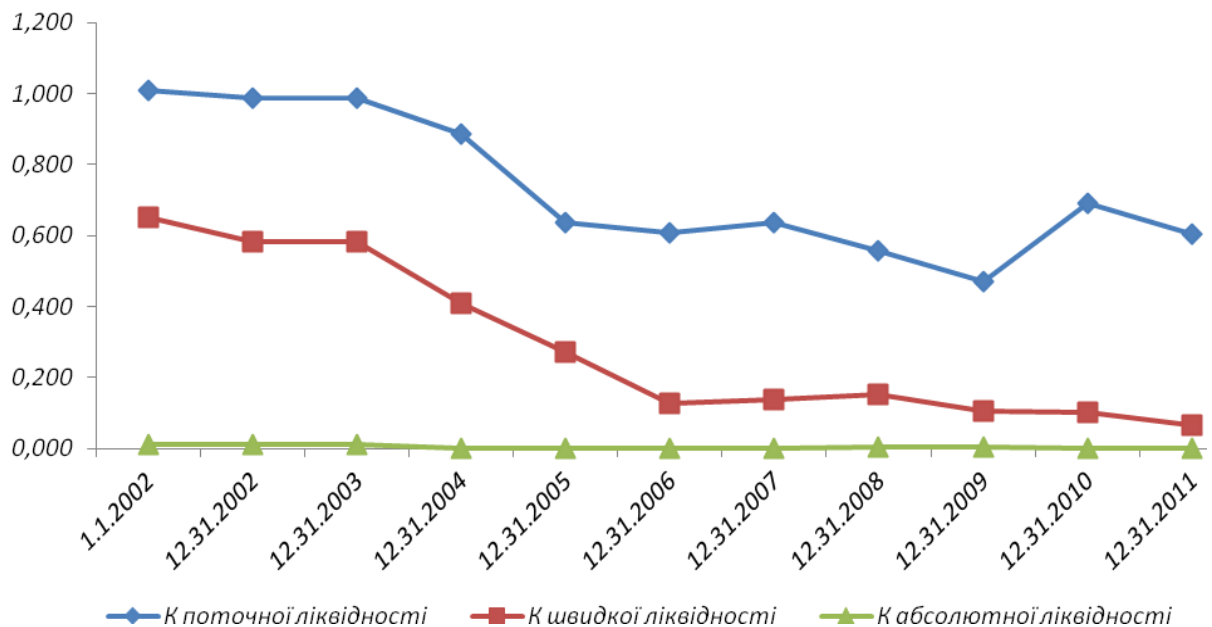
Результати аналізу показників ліквідності за окреслений період свідчать про низьку здатність ПАТ БК «Букрос» перетворити свої активи в кошти платежу для погашення зобов'язань. Це вбачається як на початок аналізованого періоду (31.12.2002 р.), так і кінець (01.01.2012 р.), оскільки розраховані показники ліквідності не відповідають своїм нормативним значенням. Більше того, спостерігається тенденція щодо їх зниження, що свідчить про погіршення платоспроможності ПАТ БК «Букрос» впродовж всього аналізованого періоду.

Окремо варто звернути увагу на значення коефіцієнту покриття, який дає найбільш загальну характеристику ліквідності суб'єкта господарювання. Станом на 31.12.2002 р. коефіцієнт покриття становив 0,985, станом 01.01.2006 року він знизився до рівня 0,635; на 31.12.2009 р. він знизився до рівня 0,470; на 01.01.2012 р. незначно зріс до рівня 0,6, в той час як для «нормальної» роботи господарюючого суб'єкта цей показник має коливатися

в межах 1,5...2,5, проте, не опускається нижче 1. Отже, впродовж аналізованого періоду ПАТ БК «Букрос» не здатне забезпечити свої короткострокові зобов'язання за рахунок найбільш швидко реалізованої частини активів – оборотних активів.

Динаміка коефіцієнтів ліквідності наведена на рис. 2.3.

Розраховані показники фінансової стійкості ПАТ БК «Букрос» за аналізований період констатують його фінансову нестабільність, неспроможність «витримати» несподівані зміни ринкової кон'юнктури та наявність загрози неплатоспроможності.

Рис. 2.3. Динаміка коефіцієнтів ліквідності ПАТ БК «Букрос» впродовж 2002 – 2011 рр.

Окремо звертаємо увагу на наступне:

- коефіцієнт концентрації власного капіталу (коефіцієнт автономії) на початок аналізованого періоду становив 0,5, на кінець періоду він становив вже 0,8, однак такий його рівень не є фінансово обґрунтованим з боку фінансової стабільності з причини того, що питома вага власного капіталу збільшена за рахунок завищення оцінки

- основних засобів за рішенням власників, яке здійснено з метою технічного уникнення процедури банкрутства; але підприємство функціонує в ринковій економіці, тому завищена оцінка вартості основних засобів не є гарантією реалізації майна, в результаті потреби, за вартістю, що відображена в балансі;
- коефіцієнт маневреності власного капіталу на початок періоду, що аналізується, становив -0,047, в той час як його нормативне значення оцінюється, як $\geq 0,1$. Таким чином, вже починаючи з 2002 року не може йти мова про мобільність власного капіталу. Частка власних коштів, вкладених в оборотні активи ПАТ БК «Букрос» є низькою. Оскільки впродовж всього аналізованого періоду власний капітал ПАТ БК «Букрос» мав від'ємне значення, то і сам показник є величиною від'ємною. Поступове зниження від'ємної вартості власного капіталу впродовж всього аналізованого періоду свідчить лише про подальше зниження його маневреності;
  - розрахований коефіцієнт концентрації позикового капіталу (0,247) свідчить, що станом на 01.01.2015 року 24,7% всього майна ПАТ БК «Букрос» становив позиковий капітал (довгострокові та поточні зобов'язання). В 2017 році значення цього коефіцієнту значно зросло: до 1,797. Ріст цього показника на кінець аналізованого періоду свідчить про фінансову нестійкість ПАТ БК «Букрос»;
  - від'ємне значення коефіцієнту забезпечення власними засобами також свідчить про нестійкий фінансовий стан та забезпечення фінансування поточної діяльності за рахунок короткострокових позикових коштів;
  - значення показника фінансового левериджу (нормативне значення не повинно перевищувати 0,25) станом на початок аналізованого періоду 31.12.2002 – 0,831, станом на 31.12.2006 – 3,006, станом на 01.01.2012 – 3,148 свідчить про високу частку боргового капіталу в структурі майна ПАТ БК «Букрос», а отже, наявність високого ризику неплатоспроможності ПАТ БК «Букрос».

Динаміка показників рентабельності ПАТ БК «Букрос» свідчить про суттєве зниження рентабельності в період з 31.12.2002 р. до 01.01.2012 р. Рентабельність продукції у 2002 році становила 16,92%, у 2004 році вона знизилась до 5,23%, а у 2005 році вже мала від'ємне значення -21,73%. Слід зауважити, що саме на цей період припадає рішення власників щодо завищення балансової вартості основних засобів шляхом дооцінки в результаті чого відбулось подорожчання продукції при одночасному зниженні обсягу виробництва. У 2006 році рентабельність продукції склала -44,29%. Не дивлячись на те, що у 2007 – 2008 рр. рентабельність продукції має позитивне значення, у 2011 році вона знов знижується до рівня -33,18%, тобто собівартість реалізованої продукції перевищує дохід від реалізації продукції.

Рентабельність діяльності впродовж всього періоду, що аналізується, є величиною від'ємною (за виключенням 2008 р., в якому рівень показника складає 0,1%, а в 2010 р. – 5,44%): в 2002 році – 3,82%; в 2004 р. – 38,13%; в 2005 р. – 80,6%; в 2006 р. – 291,52%; в 2007 р. – 7,73%; в 2011 р. – 181,18%.

Рентабельність сукупного капіталу і рентабельність власного капіталу мають аналогічні тенденції та від'ємні значення впродовж всього періоду, що підлягає аналізу. Тобто фінансово-господарська діяльність ПАТ БК «Букрос» та використання майна і капіталу є неефективними.

2.4. Узагальнений моніторинг фінансово-господарської діяльності ПАТ БК «Букрос» впродовж 2012 – 2018 рр.

За результатами аналізу показників, що відображені Методичних рекомендаціях, встановлено спрямованість змін та їх вплив на стан платоспроможності підприємства ПАТ БК «Букрос» та складено табл. 2.3.

Таблиця 2.3

**Основні показники, що визначають фінансово-господарський стан ПАТ
«Бурова компанія «Букрос» впродовж 2012 – 2018 рр.**

№ з/п	Показники	На початок періоду 31.12.2012	На кінець періоду 31.12.2018	зміни (+/-)	Примітки (висновки), нормативне значення	
1.1. Загальні показники діяльності підприємства						
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	2176,0	117,6	-2058,4	практично зупинення господарської діяльності	
2	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	-2059,0	-73426,10	-71367,1	зростання та накопичення чистих збитків	
3	Середньооблікова чисельність працівників, осіб	90	0,0	-90	звільнення працівників	
4	Фонд оплати праці, тис. грн.	2383,5	0,0	-2383,5	відсутній	
5	Власний капітал, тис. грн.	111796	-17778,7	-129574,7	відсутній	
6	Необоротні активи, тис. грн.	138298,0	41371,9	-96926,1	продаж необоротних активів	
7	Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	0,0	8467,7	8467,7		
8	Короткострокові кредити та позики, тис. грн.	4302,0	0,0	-4302	погашення в процедурі банкрутства	
9	Дебіторська заборгованість, тис. грн.	1091,0	0,0	-1091	погашення в процедурі банкрутства	
10	Запаси, тис. грн.	18061,0	0,0	-18061	погашення в процедурі банкрутства	
11	Власні оборотні активи, тис. грн.	-15354,0	-50682,9	-35328,9	відсутні	
12	Функціонуючий капітал, тис. грн.	-15354,0	-50682,9	-35328,9	відсутній	
13	Продуктивність праці, тис. грн./ос.	21,18	0,0	-21,18	відсутня діяльність	
1.2. Показники ліквідності						
14	Коефіцієнт поточної ліквідності	0,55	0,00	-0,55	>1,5	відсутня платоспроможність
	Коефіцієнт покриття	0,55	0,00	-0,55	> 1	відсутнє покриття
15	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,0316	0,00	-0,0316	0,6 - 0,8	відсутня платоспроможність
16	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності)	0,00	0,00	0,00	0,2 - 0,35	відсутня платоспроможність
17	Маневреність власних оборотних засобів	-0,80	0,00	0,80	0- 1	відсутня
18	Коефіцієнт покриття запасів	1,06	0,00	-1,06	> 1	відсутнє покриття
19	Коефіцієнт фінансової автономії	0,78	-0,4297	-1,2097	> 0,5	від'ємне значення
1.3. Показники фінансової стійкості						

№ з/п	Показники	На початок періоду 31.12.2012	На кінець періоду 31.12.2018	зміни (+/-)	Примітки (висновки), нормативне значення	
20	Коефіцієнт концентрації власного капіталу	0,78	-0,43	-1,21	> 0,5	відсутній власний капітал з причини накопичення збитків
21	Коефіцієнт фінансової залежності	1,28	2,33	1,05	= 2	перевищує межу
22	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,219	1,430	1,211	< 0,5	підвищена концентрація
23	Коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів	0,28	3,327	3,047		абсолютна залежність від позикових коштів
24	Коефіцієнт забезпечення власними засобами	-0,802	0,00	0,802		відсутні власні засоби
25	Показник фінансового левериджу	0,281	-3,327	-3,608		критичний
26	Тривалість фінансового циклу	2508,96	0,00	-2508,96		відсутня діяльність
27	Поточна платоспроможність	-34170,0	-59150,00	-24980,0		від'ємний результат свідчить про поточну неплатоспроможність підприємства
28	Коефіцієнт Бівера	-0,059	-1,243	-1,184	>0,2	критичний
1.4. Показники рентабельності						
29	Рентабельність продукції, відсотків	-13,96	0,00	13,96		відсутня продукція
30	Рентабельність діяльності, відсотків	-94,62	-65 564,67	-65470,05		відсутня діяльність

На підставі аналізу балансів виявлені вартісні та структурні зміни, які визначили основні тенденції і напрямки змін у фінансово-майновому стані підприємства. Загальна вартість активів підприємства протягом 2012 – 2018 рр. мала таку динаміку: станом на 31.12.2012 р. загальна вартість активів дорівнює 157450,0 тис.грн., станом на 31.12.2013 р. загальна вартість активів становить 76805,0 тис.грн., тобто знизилась на 80 645 тис.грн. – списано основних засобів на збитки підприємства та відображено у звіті про фінансові результати та у власному капіталі (розділ 1 пасиву балансу). Станом на 31.12.2014 р. загальний обсяг активів становить 181905 тис.грн., а в статті дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги в сумі 105 645 тис.грн., але у звітному періоді підприємство не здійснювало реалізацію продукції на зазначену суму, дохід від реалізації продукції у 2014 році становить 126 тис.грн. Таким чином, спостерігається виведення частки майна

та відсутність грошових коштів від його продажу. В доходах майбутніх періодів відображено суму 105100 тис.грн.

Станом на 31.12.2015 р. керівництво підприємства здійснило облік 97 свердловин, вартість яких враховувалась на позабалансовому рахунку 04 «Непередбачені активи і зобов'язання» для накопичення інформації про наявність непередбачених (потенційних) активів та непередбачених (потенційних) зобов'язань. На даному рахунку перебувають 97 свердловин ринковою вартістю 5258873908,00 грн. без ПДВ (6310648689,00 грн. з ПДВ), що підтверджено висновком про вартість майна від 31.10.2010 р., інвентаризаційним описом № 57 від 30.11.1993 р. та листом Державного НВП «Державний інформаційний фонд України «ГЕОІНФОРМ УКРАЇНИ» від 30.10.2008 р. В результаті вартість майна на кінець 2015 р. склала 5 570 303 тис.грн., в тому числі остаточна вартість основних засобів – 5 308 765 тис.грн.

Одночасно, без економічного обґрунтування, аналогічно ситуації 2014 р., зросла дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги з 105645 тис.грн. на початок року до 259 636 тис.грн. на кінець 2015 року. Аналогічно ситуації 2014 р. в доходах майбутніх періодів відображено суму 257 469 тис.грн. Таке виведення майна без оплати на розрахункові рахунки підприємства спричинило посилення фінансової та господарської кризи впродовж 2014 – 2016 рр. Загальна вартість активів впродовж 2017 р. не змінилась.

На кінець 2018 р. здійснено визначення справедливої (ринкової) вартості майна, зокрема спеціалізованих активів – свердловини газових родовищ ПАТ «Бурова компанія «Букрос», та станом на 31.12.2018 р. вартість майна становить 41371,9 тис.грн., тобто у порівнянні з 01.01.2018 р. вартість майна знизилась на 5 527 205,1 тис.грн.

Тенденції змін в обсязі майна, його складі, а також фінансові результати діяльності підприємства свідчать про відсутність господарської діяльності в 2013 році, а також незначні доходи впродовж 2014 – 2018 рр., які

супроводжуються виведенням частки майна із господарського обороту шляхом прихованих операцій. Тенденції зміни необоротних та оборотних активів підприємства впродовж аналізованого періоду свідчать про нетипову структуру та співвідношення.

Як видно з показників, що представлені у табл. 2.3, протягом періоду 31.12.2012 р. – 31.12.2018 р. всі показники підприємства, що характеризують фінансовий стан, не відповідали нормативним значенням та спостерігалось критичне погіршення всіх показників ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності.

З огляду на вищезазначені загальні показники діяльності ПАТ «Бурова компанія «Букрос» можна зробити висновки, що впродовж періоду 31.12.2012 р. – 31.12.2018 р. фінансово-господарський стан ПАТ «Бурова компанія «Букрос» не відповідав такому стану, що характеризує спроможність здійснювати діяльність. Починаючи з 2013 р. керівництво підприємства методично виводило із господарського обороту майно та шляхом переведення з позабалансових рахунків на баланс спеціалізованих активів – умисно відтермінувало процедуру ліквідації та банкрутства.

Зокрема, чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в 2012 році склав 2176,0 тис.грн., а собівартість реалізованої продукції – 2529 тис.грн., тобто співвідношення чистого доходу та собівартості реалізованої продукції становить 0,9, тобто витрати на виробництво та загальновиробничі витрати перевищують дохід від реалізації. Така ситуація спостерігається вже, починаючи з 2004 р.

Протягом періоду, що аналізується, ПАТ «Бурова компанія «Букрос» накопичувало збитки. В 2012 році чистий збиток становить 2059 тис.грн.; в 2013 р. – 80645 тис.грн. (списання частки основних засобів); в 2014 р. – 313 тис.грн.; в 2015 р. – 28 тис.грн.; в 2016 р. – 79 тис.грн.; в 2017 р. – 72 тис.грн.; в 2018 р. – 73498 тис.грн. Слід зауважити, що для укриття інформації щодо списання часток майна впродовж всього періоду, що аналізується, керівництво підприємства не здійснювало відображення в бухгалтерському

обліку цих операцій та надавало недостовірну інформацію у фінансовій звітності не відображаючи обсяги втрат. Так, зменшив первісну вартість основних засобів станом на 31.12.2013 р. (01.01.2014 р.) на 113853 тис.грн. (за вирахуванням зносу остаточно вартість знизилась на 80 179 тис.грн.), відображено збитків на суму 80645 тис.грн., а вже в 2014 р. в структурі оборотних активів з'являється дебіторська заборгованість на суму 105645 тис.грн. та доходи майбутніх періодів 105 100 тис.грн. і знижено суму непокритих збитків. Станом на 31.12.2015 р. з метою підвищення вартості власного капіталу та майна на балансових рахунках враховано вартість спеціалізованих активів і на 01.01.2016 р. вартість активів становить 5 570 303 тис.грн. Аналогічний механізм поступового виведення з балансової вартості часток активів використано і в 2016 р., що є неприпустимим та може розглядатись, як умисне знищення активів.

Впродовж періоду, що аналізується, відбувається подальше звільнення працівників. Так, якщо в 2012 р. середньоспискова чисельність складала 90 осіб, то в 2013 році вже 13 осіб. Подальша інформація стосовно звільнення працівників та обсягу фонду оплати праці відсутня. Звільнення працівників відбулось в результаті відсутності господарської діяльності, однак з причини затягування процедури банкрутства керівництво підприємство накопичило критичну заборгованість із виплат заробітної плати та платежів до бюджету.

Крім того, про відсутність нормального руху фінансово – господарської діяльності впродовж періоду, що аналізується, свідчать такі чинники:

- відсутність залишків коштів з одержаних авансів вже станом на 31.12.2012 р.;

- відсутність витрат з обслуговування кредитних ресурсів вже починаючи з 2012 р.;

- накопичення непокритих збитків минулих років, загальний обсяг яких за даними фінансової звітності станом на кінець 2017 р. склали 97 364 тис.грн., а станом на кінець 2018 р. – 179790,1 тис.грн.;

– відсутність власних оборотних активів, зокрема їх від’ємне значення впродовж 2002 – 2018 рр., яке станом на 31.12.2018 р. становить -50682,9 тис.грн.;

– подальша «капіталізація активів» шляхом підвищення вартості основних засобів та переведення на балансові рахунки спеціалізованих активів вартістю 5258873908,00 грн., що перебували на позабалансових рахунках, в результаті чого питома вага необоротних активів станом на 31.12.2015 р. склала 95%, що унеможливило формування адекватної цінової політики та подальше здійснення господарської діяльності;

– фінансова неспроможність щодо погашення відсотків та основної суми боргу за кредитними зобов’язаннями, що спричиняє штрафні санкції та спонукає банківську установу до вилучення заставного майна;

– стрімке зростання обсягу кредиторських зобов’язань за такими статтями станом на 31.12.2018 р.: з бюджетом 8641,1 тис.грн.; за розрахунками зі страхування 38087,1 тис.грн.; за розрахунками з оплати праці 2167,1 тис.грн.

Результати аналізу показників ліквідності за окреслений період також свідчать про відсутність спроможності продовжувати нормальний рух господарської діяльності. Вже на початок періоду, що аналізується – 31.12.2012 р., рівень показників не відповідає нормативним значенням та свідчить про повну неплатоспроможність підприємств. Так, коефіцієнт покриття станом на 31.12.2012 р. становив 0,55, коефіцієнт швидкої ліквідності – 0,0316, а коефіцієнт абсолютної ліквідності дорівнює нулю впродовж всього періоду, що аналізується. Станом на кінець 2018 р. підприємство не здатне здійснювати господарську діяльність.

Розраховані показники фінансової стійкості ПАТ «Бурова компанія «Букрос» за аналізований період 2012 – 2018 рр. констатують його фінансову нестабільність, неспроможність продовжувати господарську діяльність. Окремо звертаємо увагу на наступне:

– коефіцієнт концентрації власного капіталу на початок аналізованого періоду становив 0,78, на кінець періоду він становив вже -0,43, що свідчить про відсутність власного капіталу, що пояснюється обсягом накопичених непокритих збитків минулих років та ринковою оцінкою вартості основних засобів, в тому числі спеціалізованих активів;

– коефіцієнт маневреності власного капіталу на 31.12.2012 р. має від'ємне значення 0,125, а на 31.12.2018 р. від'ємне значення -3,327, тобто за умов відсутності власного капіталу не можливий розгляд його маневреності;

– впродовж всього періоду, що аналізується, відбувається зростання концентрації позикового капіталу, а саме з 0,219 станом на 31.12.2012 р. до 1,43 станом на 31.12.2018 р.; така тенденція є свідченням повної залежності підприємства від позикових коштів;

– коефіцієнт забезпечення власними засобами станом на 31.12.2012 р. має від'ємне значення -0,802, а станом на 31.12.2018 р. він дорівнює нулю, тобто для неплатоспроможного підприємства констатуємо відсутність можливості відновлення платоспроможності;

– значення показника фінансового левериджу (нормативне значення не повинно перевищувати 0,25) станом на 31.12.2012 р. становить 0,281; станом на 31.12.2013 р. – 1,793; станом на 31.12.2018 р. – (-3,608), тобто свідчить про неспроможність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання та продовжувати ведення господарської діяльності.

Динаміка показників рентабельності ПАТ «Бурова компанія «Букрос» також свідчить про суттєве зниження рентабельності в період з 31.12.2002 р. до 01.01.2012 р. Рентабельність продукції у 2002 році становила 16,92%, у 2004 році вона знизилась до 5,23%, а у 2005 році вже мала від'ємне значення -21,73%. Слід зауважити, що саме на цей період припадає рішення власників щодо завищення балансової вартості основних засобів шляхом дооцінки в результаті чого відбулось подорожчання продукції при одночасному зниженні обсягу виробництва. У 2006 році рентабельність продукції склала -44,29%. Не дивлячись на те, що у 2007 – 2008 рр. рентабельність продукції

має позитивне значення, у 2011 році вона знов знижується до рівня - 33,18%, тобто собівартість реалізованої продукції перевищує дохід від реалізації продукції.

Рентабельність основної діяльності впродовж всього періоду, що аналізується, є величиною від'ємною: у 2012 р. становить -94,62%; у 2013 р. відсутній обсяг діяльності; у 2014 р. вона дорівнює -248,4%; у 2015 р. становить -3,62; у 2016 р. -9,52%; у 2017 р. -116,13% та у 2018 р. -65564,67%. Неадекватність показників рентабельності свідчить про штучне підтримання керівництвом підприємства уяви про ведення господарської діяльності з метою корумпованого виведення активів із господарського обороту.

2.5. Моніторинг ознак дій з доведення до банкрутства ПАТ БК «Букрос»

Впродовж 2012 – 2018 рр. керівництво підприємства продовжувало накопичувати боргові зобов'язання та паралельно здійснювало виведення майна з господарського обороту. Для цього вживались наступні заходи:

- загальна вартість активів підприємства протягом 2012 – 2018 рр. мала таку динаміку: станом на 31.12.2012 р. загальна вартість активів дорівнює 157450,0 тис.грн., станом на 31.12.2013 р. загальна вартість активів становить 76805,0 тис.грн., тобто знизилась на 80 645 тис.грн. – списано основних засобів на збитки підприємства та відображено у звіті про фінансові результати та у власному капіталі (розділ 1 пасиву балансу). Станом на 31.12.2014 р. загальний обсяг активів становить 181905 тис.грн., а в статті дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги в сумі 105 645 тис.грн., але у звітному періоді підприємство не здійснювало реалізацію продукції на зазначену суму, дохід від реалізації продукції у 2014 році становить 126 тис.грн. Таким чином, спостерігається виведення частки майна та відсутність грошових

коштів від його продажу. В доходах майбутніх періодів відображено суму 105100 тис.грн.

- одночасно, без економічного обґрунтування, аналогічно ситуації 2014 р., зросла дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги з 105645 тис.грн. на початок року до 259 636 тис.грн. на кінець 2015 року. Аналогічно ситуації 2014 р. в доходах майбутніх періодів відображено суму 257 469 тис.грн. Таке виведення майна без оплати на розрахункові рахунки підприємства спричинило посилення фінансової та господарської кризи впродовж 2014 – 2016 рр.

Тенденції змін в обсязі майна, його складі, а також фінансові результати діяльності підприємства свідчать про відсутність господарської діяльності в 2013 році, а також незначні доходи впродовж 2014 – 2018 рр., які супроводжуються виведенням частки майна із господарського обороту шляхом прихованих операцій.

Протягом періоду, що аналізується, ПАТ БК «Букрос» накопичувало збитки. В 2012 році чистий збиток становить 2059 тис.грн.; в 2013 р. – 80645 тис.грн. (списання частки основних засобів); в 2014 р. – 313 тис.грн.; в 2015 р. – 28 тис.грн.; в 2016 р. – 79 тис.грн.; в 2017 р. – 72 тис.грн.; в 2018 р. – 73498 тис.грн. Слід зауважити, що для укриття інформації щодо списання часток майна впродовж всього періоду, що аналізується, керівництво підприємства не здійснювало відображення в бухгалтерському обліку цих операцій та надавало недостовірну інформацію у фінансовій звітності не відображаючи обсяги втрат. Так, зменшив первісну вартість основних засобів станом на 31.12.2013 р. (01.01.2014 р.) на 113853 тис.грн. (за вирахуванням зносу остаточна вартість знизилась на 80 179 тис.грн.), відображено збитків на суму 80645 тис.грн., а вже в 2014 р. в структурі оборотних активів з'являється дебіторська заборгованість на суму 105645 тис.грн. та доходи майбутніх періодів 105 100 тис.грн. і знижено суму непокритих збитків. Станом на 31.12.2015 р. з метою підвищення вартості власного капіталу та майна на балансових рахунках враховано вартість спеціалізованих активів і

на 01.01.2016 р. вартість активів становить 5 570 303 тис.грн. Аналогічний механізм поступового виведення з балансової вартості часток активів використано і в 2016 р., що є неприпустимим та може розглядатись, як умисне знищення активів.

Крім того, про відсутність нормального руху фінансово – господарської діяльності впродовж періоду, що аналізується, свідчать такі чинники:

- відсутність залишків коштів з одержаних авансів вже станом на 31.12.2012 р.;
- відсутність витрат з обслуговування кредитних ресурсів вже починаючи з 2012 р.;
- накопичення непокритих збитків минулих років, загальний обсяг яких за даними фінансової звітності станом на кінець 2017 р. склали 97364 тис.грн., а станом на кінець 2018 р. – 179790,1 тис.грн.;
- відсутність власних оборотних активів, зокрема їх від’ємне значення впродовж 2002 – 2018 рр., яке станом на 31.12.2018 р. становить - 50682,9 тис.грн.;
- подальша «капіталізація активів» шляхом підвищення вартості основних засобів та переведення на балансові рахунки спеціалізованих активів вартістю 5258873908,00 грн., що перебували на позабалансових рахунках, в результаті чого питома вага необоротних активів станом на 31.12.2015 р. склала 95%, що унеможливує формування адекватної цінової політики та подальше здійснення господарської діяльності;
- фінансова неспроможність щодо погашення відсотків та основної суми боргу за кредитними зобов’язаннями, що спричиняє штрафні санкції та спонукає банківську установу до вилучення заставного майна;
- стрімке зростання обсягу кредиторських зобов’язань за такими статтями станом на 31.12.2018 р.: з бюджетом 8641,1 тис.грн.; за розрахунками зі страхування 38087,1 тис.грн.; за розрахунками з оплати праці 2167,1 тис.грн.

Тенденції зміни у власному капіталі впродовж 2012 – 2018 рр. свідчать про те, що зміни у власному капіталі виникають виключно в результаті отримання непокритих збитків та врахуванням на балансі спеціалізованих активів – 97 свердловин. Зростання непокритих збитків впродовж періоду, що аналізується, свідчить про вимивання власного капіталу.

Суттєві зміни в структурі та динаміці дебіторської заборгованості відбулись впродовж 2014 – 2015 рр.: станом на 1.12.2014 р. – збільшення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 105100 тис.грн. (в умовах відсутності виробничо-господарської діяльності) та збільшення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 153991 тис.грн. станом на 31.12.2015 р. (також в умовах відсутності виробничо-господарської діяльності).

Ми констатуємо, що це шахрайський спосіб виведення майна з обороту: в зобов'язаннях в цьому ж періоді відображено ідентичну суму у вигляді доходів майбутніх періодів (наприклад, доходи у вигляді отриманих авансових платежів за здані в оренду основні засоби).

Аналогічна операція здійснена у 2015 р. на суму 153991 тис.грн.

Впродовж 2013 р. загальний обсяг кредиторської заборгованості зріс на 2534 тис.грн. головним чином за рахунок зростання зобов'язань перед бюджетом. У 2014 році обсяг короткострокових зобов'язань збільшився на 82283 тис.грн. за рахунок появи статті «доходи майбутніх періодів» (105100 тис.грн.); по статтях заборгованість перед бюджетом, зі страхування – відбулось зниження залишків заборгованості на 21254 тис.грн., але доходів підприємство не отримувало і вони не відображені в звіті про фінансові результати. Припускається, що погашення заборгованості відбулось шляхом проведення взаєморозрахунків з третіми особами, але документальне підтвердження господарських операцій відсутнє.

Збільшення кредиторських зобов'язань по статті доходи майбутніх періодів відбулось і в 2015 році на суму 152369 тис.грн. У 2016 році спостерігається зниження зобов'язань за кредитними ресурсами і на кінець

2016 р. вони складають 2576 тис.грн. проти 4232 тис.грн. на початок року. Ми вважаємо, що керівництво підприємства свідомо не сплачувало платежі за користування кредитними ресурсами впродовж 2012 – 2018 рр. з метою накопичення фінансових зобов'язань та збільшення обсягу заставного майна і виведення його з господарського обороту сумісно з банківською установою у якості забезпечення погашення кредиту та зобов'язань за ним.

Станом на 31.12.2017 р. аналогічно погашено другу частку зобов'язань за кредитними ресурсами.

За результатами проведеного моніторингу фінансово-господарської діяльності ПАТ БК «Букрос» можна зробити висновок про наявність ознак доведення до банкрутства.

Висновки до розділу 2

Джерелами інформації для здійснення моніторингу фінансово-господарської діяльності є фінансова звітність підприємства, яка розміщена на офіційному сайті smida.gov.ua.

Результати аналізу фінансово – господарської діяльності ВАТ БК «Букрос» та тенденції впродовж 2002 – 2005 рр. дають змогу стверджувати:

- підприємство є збитковим не тільки на рівні операційної діяльності, а навіть на рівні валового прибутку; непокриті збитки минулих років складають станом на кінець 2005 року 7925,6 тис.грн.;
- цінова політика підприємства є демпінговою та керівництво умисно веде господарську діяльність у напрямку доведення до банкрутства;
- собівартість реалізованої продукції перевищує дохід від реалізації продукції;
- поточна діяльність фінансується в повному обсязі за рахунок короткострокових фінансових зобов'язань у вигляді кредиту та

- кредиторської заборгованості; короткострокові зобов'язання підприємства на кінець 2005 року становлять 18761,4 тис.грн.;
- підприємство стабільно має заборгованість із виплат заробітної плати та платежів до бюджету;
  - політика керівництва спрямована на збільшення відволікання грошових коштів у дебіторську заборгованість, що негативно впливає на платоспроможність підприємства;
  - протягом 2002 – 2004 рр. поступово зростає кредиторська заборгованість та на кінець року становить 14111,7 тис.грн.;
  - керівництво підприємства залучило кредитні ресурси в обсязі 2300 тис.грн., що погіршило його фінансовий стан, в періоді падіння обсягу доходів, що може бути оцінено як умисні дії керівництва по доведенню підприємства до банкрутства.

Впродовж періоду 31.12.2002 р. – 01.01.2012 р. майже всі показники підприємства, що характеризують фінансовий стан, не відповідали нормативним значенням та спостерігалось значне погіршення всіх показників ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності. З огляду на вищезазначені загальні показники діяльності ПАТ БК «Букрос» можна зробити висновки, що впродовж періоду 31.12.2002 р. – 01.01.2012 р. фінансово-господарський стан ПАТ БК «Букрос» значно погіршився, про що свідчать збитки, падіння обсягу продажу продукції, як результат – негативні показники платоспроможності, залежність від позикових коштів та фінансова нестабільність.

З огляду на загальні показники діяльності ПАТ «Бурова компанія «Букрос» можна зробити висновки, що впродовж періоду 31.12.2012 р. – 31.12.2018 р. фінансово-господарський стан ПАТ «Бурова компанія «Букрос» не відповідав такому стану, що характеризує спроможність здійснювати діяльність. Починаючи з 2013 р. керівництво підприємства методично виводило із господарського обороту майно та шляхом переведення з позабалансових рахунків на баланс спеціалізованих активів – умисно

відтермінувало процедуру ліквідації та банкрутства. Зокрема, чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в 2012 році склав 2176,0 тис.грн., а собівартість реалізованої продукції – 2529 тис.грн., тобто співвідношення чистого доходу та собівартості реалізованої продукції становить 0,9; витрати на виробництво та загальновиробничі витрати перевищують дохід від реалізації. Така ситуація спостерігається вже, починаючи з 2004 р.

Про відсутність нормального руху фінансово – господарської діяльності впродовж періоду, що аналізується (2012 – 2018 рр.), свідчать такі чинники:

- відсутність залишків коштів з одержаних авансів вже станом на 31.12.2012 р.;

- відсутність витрат з обслуговування кредитних ресурсів вже починаючи з 2012 р.;

- накопичення непокритих збитків минулих років, загальний обсяг яких за даними фінансової звітності станом на кінець 2017 р. склали 97 364 тис.грн., а станом на кінець 2018 р. – 179790,1 тис.грн.;

- відсутність власних оборотних активів, зокрема їх від’ємне значення впродовж 2002 – 2018 рр., яке станом на 31.12.2018 р. становить -50682,9 тис.грн.;

- подальша «капіталізація активів» шляхом підвищення вартості основних засобів та переведення на балансові рахунки спеціалізованих активів вартістю 5258873908,00 грн., що перебували на позабалансових рахунках, в результаті чого питома вага необоротних активів станом на 31.12.2015 р. склала 95%, що унеможливило формування адекватної цінової політики та подальше здійснення господарської діяльності;

- фінансова неспроможність щодо погашення відсотків та основної суми боргу за кредитними зобов’язаннями, що спричиняє штрафні санкції та спонукає банківську установу до вилучення заставного майна;

– стрімке зростання обсягу кредиторських зобов'язань за такими статтями станом на 31.12.2018 р.: з бюджетом 8641,1 тис.грн.; за розрахунками зі страхування 38087,1 тис.грн.; за розрахунками з оплати праці 2167,1 тис.грн.

За результатами проведеного моніторингу фінансово-господарської діяльності ПАТ БК «Букрос» можна зробити висновок про наявність ознак доведення до банкрутства.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПАТ БК «БУКРОС» В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

3.1. Обґрунтування економічної доцільності та правові аспекти санаційних заходів на ПАТ БК «Букрос»

Станом на 01.01.2002 р. загальна вартість активів дорівнює 26860, 8 тис.грн. Вже в 2003 році керівництво підприємства приймає рішення кредитуватись (короткостроковий кредит) на загальну суму 2300 тис.грн. (за даними з офіційного сайту емітентів цінних паперів smida.gov.ua – короткостроковий кредит банку 31.01.2003 р. 1300 тис. грн. (під 22% річних); короткостроковий кредит банку від 29.09.2003 р. 1000 тис. грн. (під 21% річних)). В річному балансі підприємства ця сума кредитних ресурсів знайшла своє відображення в 2004 р.

Аналіз майнового стану підприємства дає змогу констатувати, що в період залучення кредитних ресурсів на балансі підприємства знаходились:

- придбані товари (для подальшої реалізації) на суму 4109,3 тис.грн. (на 31.12.2003 р.);
- дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги в сумі 2172,3 тис.грн.;
- дебіторська заборгованість з внутрішніх розрахунків на суму 1156,7 тис.грн.;
- залишки незавершеного виробництва на суму 3094,0 тис.грн.

Всі ці оборотні активи сформовано за рішеннями керівництва підприємства, тому в умовах обмеженості фінансових ресурсів вони реалізуються, а грошові кошти – залучаються у господарський оборот. Керівництво ж ПАТ «Бурова компанія «Букрос» свідомо не вживало заходів з оптимізації обсягу оборотних активів в запасах та дебіторській

заборгованості, а залучило додатково платні поворотні кредитні ресурси, що підвищило ризик втрати фінансової незалежності.

В цей же період часу (2002 – 2005 рр.) відбувається падіння обсягу чистого доходу з причини падіння обсягу виробництва, що неминуче веде до зростання збитків. Так, непокриті збитки в обсязі власного капіталу станом на 31.12.2005 р. дорівнюють 7925,6 тис.грн., а падіння чистого доходу відбувається на 79%. За умов зустрічного негативного впливу двох чинників – падіння чистого доходу та зростання чистих збитків підприємству загрожує банкрутство.

Накопичення збитків свідчить про неефективну, демпінгову політику ціноутворення. Тому, керівництво приймає рішення – дооцінка основних засобів у 2005 р., що веде до зростання обсягу необоротних активів та, відповідно, обсягу власного капіталу (додатковий вкладений капітал). Так, залишкова вартість основних засобів зросла з 5959,3 тис.грн. на 01.01.2005 р. до 70108,9 тис.грн. на 31.12.2005 р. Відбулось нарощування вартості активів шляхом дооцінки вартості основних засобів без економічного обґрунтування, яке передбачає реконструкцію, модернізацію та інші поліпшення якості основних засобів. Таким чином, штучне нарощування вартості основних засобів посилило негативний вплив росту їх вартості на обсяг амортизаційних відрахувань, питома вага яких у собівартості зросла, що у сукупності підвищило рівень збитковості підприємства.

В подальшому керівництво продовжило вживати дій по доведенню до банкрутства, а саме:

- станом на 31.12.2006 р. залишки незавершеного виробництва склали 9000 тис.грн. проти 2571,1 тис.грн. на початок 2002 р., таким чином «заморожувались» грошові кошти в запасах тоді, як обсяг продажу склав 938,7 тис.грн., тобто замовлень на виробництво за основним видом діяльності не потребував таких вкладень; ми стверджуємо, що такі дії обумовлені намаганням отримати власні вигоди на рівні закупівельної діяльності товарно – матеріальних цінностей; станом на

- 31.12.2011 р. залишки незавершеного виробництва вже досягли 13034 тис.грн., а станом на 31.12.2012 р. – їх списано і вони зникли з активу балансу;
- якщо валовий збиток 2006 р. зрозумілий – низький дохід (938,7 тис.грн.) спричинив високий рівень собівартості реалізованої продукції (1404,1 тис.грн.), то у 2009 році підприємство отримало чистий дохід 7331,0 тис.грн., а собівартість склала 9941,0 тис.грн.; вважаємо, що таке нарощування витрат є умисним процесом «знецінювання» вартості бізнесу та виведення капіталу;
  - коефіцієнт покриття станом на 31.12.2006 р. склав 0,609 (рекомендований рівень 1,5 ...2,5), тобто вже до кінця 2006 р. у підприємства його короткострокові зобов'язання перевищували оборотні активи у співвідношенні, що констатує фінансову неспроможність підприємства здійснювати діяльність та виконувати фінансові обов'язки;
  - виходячи з аналізу фінансових факторів, що призвели до тривалої неплатоспроможності, можна зробити висновок про те, що підприємство є банкрутом вже з 2006 р.;
  - з вище окреслених причин та з метою укріплення фактичних ознак банкрутства, керівництво підприємства у 2010 році знов прийняло рішення стосовно підвищення оцінної вартості основних засобів, яка станом на 31.12.2010 р. дорівнює вже 107670 тис.грн. (залишкова вартість за даними фінансової звітності);
  - в результаті маніпуляцій з вартістю основних засобів (у 2005 р. та 2010 р.) у керівництва з'являлась можливість коригувати непокриті збитки минулих років та відображати у фінансовій звітності їх меншу суму; так у балансі підприємства станом на 31.12.2010 р. у розділі «власний капітал» відображено суму непокритого збитку менше на 4767 тис.грн., що не корелює з іншими формами фінансової звітності та не підтверджено бухгалтерськими даними в інших формах звітності;

також такими діями керівництво підприємства штучно знижує питому вагу кредиторської заборгованості та відволікає увагу від фактів та ознак банкрутства;

- вважаємо, що непокриті збитки значно вище за тих, що відображено у фінансовій звітності, керівництво здійснювало окреслені заходи з підвищення балансової вартості основних засобів у 2005 р. та 2010 р. для виведення майна та унеможливлення отримати інформацію щодо зникнення частки основних засобів з балансу підприємства;
- починаючи з 2007 р., за даними фінансової звітності, керівництво складає договори за основним видом діяльності з відстроченням платежів більше 3 – 6 місяців, що є неприпустимим в умовах кризового фінансового стану, який на той період підтверджено, та веде до неплатоспроможності та знецінення грошових коштів, вкладених в основну діяльність;
- співвідношення чистого доходу та собівартості, починаючи з 2004 р. становить: у 2004 р. – 0,78; у 2005 р. – 0,56; у 2009 р. – 0,74; у 2010 р. – 0,67; у 2011 р. – 0,67; у 2012 р. – 0,86; Таке співвідношення, що $\epsilon < 1$ є підтвердженням демпінгової політики при ціноутворенні та умисним доведенням підприємства до банкрутства через комерційну діяльність;
- станом на 31.12.2015 р. керівництво підприємства здійснило облік 97 свердловин, вартість яких враховувалась на позабалансовому рахунку 04 «Непередбачені активи і зобов'язання» для накопичення інформації про наявність непередбачених (потенційних) активів та непередбачених (потенційних) зобов'язань. На даному рахунку перебувають 97 свердловин ринковою вартістю 5258873908,00 грн. без ПДВ (6310648689,00 грн. з ПДВ), що підтверджено висновком про вартість майна від 31.10.2010 р., інвентаризаційним описом № 57 від 30.11.1993 р. та листом Державного НВП «Державний інформаційний фонд України «ГЕОІНФОРМ УКРАЇНИ» від 30.10.2008 р. В результаті вартість майна на кінець 2015 р. склала 5 570 303 тис.грн., в тому числі

- остаточна вартість основних засобів – 5 308 765 тис.грн. Така дія керівництва та відсутність бухгалтерської документації дозволило вивести основні засоби із складу майна підприємства та приховати ці дії;
- але навіть існуючі офіційні фінансові звіти достовірно підтверджують шахрайські дії керівництва; так станом на 31.12.2012 р. загальна вартість активів дорівнює 157450,0 тис.грн., станом на 31.12.2013 р. загальна вартість активів становить 76805,0 тис.грн., тобто знизилась на 80 645 тис.грн. – списано основних засобів на збитки підприємства та відображено у звіті про фінансові результати та у власному капіталі (розділ 1 пасиву балансу). Станом на 31.12.2014 р. загальний обсяг активів становить 181905 тис.грн., а в статті дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги в сумі 105 645 тис.грн., але у звітному періоді підприємство не здійснювало реалізацію продукції на зазначену суму, дохід від реалізації продукції у 2014 році становить 126 тис.грн. Таким чином, спостерігається виведення частки майна та відсутність грошових коштів від його продажу. В доходах майбутніх періодів відображено суму 105100 тис.грн.; аналогічно ситуації 2014 р., в 2015 р. зросла дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги з 105645 тис.грн. на початок року до 259 636 тис.грн. на кінець 2015 року. Констатуємо, що все це є шахрайськими діями з виведення майна та знищення активів; в результаті у розділі власний капітал на кінець 2016 р. відображено непокритих збитків минулих років на суму 97292 тис.грн.;
  - вважаємо, що керівництво підприємства для погашення заборгованості за кредитними ресурсами, що відбулось у 2016 – 2017 рр., також використало злочинні дії з виведення майна шляхом покриття заборгованості через заставне майно (див. кредитні договори з банками); станом на 31.12.2017 р. заборгованість за кредитними ресурсами у підприємства вже відсутня; також ми вважаємо, що

керівництво підприємства свідомо не сплачувало платежі за користування кредитними ресурсами впродовж 2012 – 2018 рр. з метою накопичення фінансових зобов'язань та збільшення обсягу заставного майна і виведення його з господарського обороту сумісно з банківською установою у якості забезпечення погашення кредиту та зобов'язань за ним;

- викликає сумнів тенденція зниження заборгованості з виплати податків та зборів; станом на 31.12.2012 р. заборгованість з бюджетом, зі страхування та з оплати праці складає, відповідно, 9319 тис.грн., 15218 тис.грн., 3259 тис.грн.; а станом на 31.12.2014 р. – вже, відповідно, 793 тис.грн., 2490,0 тис.грн. та 3259 тис.грн.; вважаємо, що така тенденція є безпідставною та свідчить про втрату можливостей отримання обов'язкових платежів в бюджет держави.

Однією з судових процедур банкрутства, які відповідно до частини 1 статті 4 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» №2343-ХІІ від 14.05.1992 р. (далі Закон) застосовуються щодо боржника є санація (відновлення платоспроможності) боржника.

Відповідно до статті 1 Закону, санація – це система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Підставою для винесення ухвали про введення процедури санації є клопотання, що подане до суду згідно з рішенням комітету кредиторів. Особи, які бажають взяти участь у санації боржника (інвестори) відповідно до частини 7 статті 14 Закону можуть подати розпоряднику майна заяву про участь у санації боржника та свої пропозиції щодо санації чи план санації.

Розпорядник майна зобов'язаний розглянути заяви інвесторів, довести їх до відома суду, кредиторів та боржника незалежно від часу їх надходження.

Особа, що подала заяву про участь у санації, набуває прав та обов'язків учасника провадження у справі про банкрутство, в тому числі право оскарження судових актів, які стосуються його прав та обов'язків.

Відповідно до частини 1 статті 17 Закону санація вводиться на строк не більше дванадцяти місяців. За клопотанням комітету кредиторів чи керуючого санацією або інвесторів цей строк може бути продовжено судом до шести місяців або скорочено.

Одночасно з введенням процедури санації господарський суд ухвалою призначає керуючого санацією. Керуючим санацією може бути призначено особу, яка виконувала повноваження розпорядника майна, або керівник підприємства, якщо на це є згода комітету кредиторів та (або)інвесторів. Керуючий санацією щоквартально звітує перед комітетом кредиторів.

З дня винесення ухвали про санацію:

- керівник боржника відсторонюється від посади у порядку, визначеному законодавством про працю, управління боржником переходить до керуючого санацією, крім випадку, призначення керуючим санацією керівника боржника за клопотанням комітету кредиторів з урахування особливостей, передбачених Законом;
- припиняються повноваження органів управління боржника – юридичної особи, повноваження органів управління передаються керуючому санацією. Органи управління боржника протягом трьох днів з дня прийняття рішення про санацію та призначення керуючого санацією зобов'язані забезпечити передачу керуючому санацією бухгалтерської та іншої документації боржника, печаток і штампів, матеріальних та інших цінностей;
- арешт на майно боржника та інші обмеження дій боржника щодо розпорядження його майном можуть бути накладені лише в межах

процедури санації, у разі, якщо вони не перешкоджають виконанню плану санації та не суперечать інтересам конкурсних кредиторів.

Частиною 10 статті 17 Закону керуючому санацією в трьохмісячний строк з дня прийняття рішення про санацію надано право відмовитися від виконання договорів боржника, укладених до порушення провадження у справі про банкрутство та невиконаних повністю або частково, якщо доведено, що виконання договору завдає збитків боржнику, або договір є довгостроковим (понад один рік) або розрахованим на одержання позитивних результатів для боржника в довгостроковій перспективі (крім випадків випуску продукції з технологічним циклом, більшим за строки санації боржника), або виконання договору створює умови, що перешкоджають відновленню платоспроможності боржника.

Власник майна боржника (орган управління майном боржника) не може обмежувати повноваження керуючого санацією щодо розпорядження майном боржника.

Відповідно до частини 11 статті 17 Закону після введення процедури санації у межах справи про банкрутство господарським судом розглядаються заяви керуючого санацією про визнання недійсними угод (правочинів), укладених боржником до винесення ухвали про санацію, які мають ознаки, передбачені Законом. Про визнання таких угод (правочинів) недійсними чи відмову у визнанні недійсними судом, що розглядає справу про банкрутство, виноситься ухвала. Якщо така угода укладена боржником з фізичною особою, заява про визнання її недійсною також підлягає розгляду господарським судом у межах справи про банкрутство, адже приписи Закону та Господарського процесуального кодексу не виключають участі у справі про банкрутство фізичних осіб, які не є суб'єктами підприємницької діяльності.

Згідно із статтею 18 Закону протягом трьох місяців з дня винесення ухвали про санацію боржника керуючий санацією зобов'язаний надати комітету кредиторів для схвалення плану санації боржника.

Якщо протягом шести місяців з дня винесення ухвали про санацію в господарський суд не буде подано плану санації боржника, господарський суд має право прийняти рішення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури відповідно до Закону.

Частиною 1 статті 18 Закону визначено, що план санації повинен містити заходи щодо відновлення платоспроможності боржника, умови участі інвесторів (за їх наявності) у повному або частковому задоволенні вимог кредиторів, зокрема, шляхом переведення боргу (частини боргу) на інвестора, строк та черговість виплати боржником або інвестором боргу кредиторам та умови відповідальності інвестора за невиконання взятих згідно з планом санації зобов'язань, строк відновлення платоспроможності боржника.

Заходами щодо відновлення платоспроможності боржника, які містять план санації, можуть бути:

- реструктуризація підприємства;
- перепрофілювання виробництва;
- закриття нерентабельних виробництв;
- відстрочка та (або) розстрочка платежів або прощення (списання) частини боргів, про що укладається мирова угода;
- ліквідація дебіторської заборгованості;
- реструктуризація активів боржника відповідно до вимог Закону;
- продаж частини майна боржника;
- зобов'язання інвестора про погашення боргу (частини боргу) боржника, зокрема шляхом переведення на нього боргу (частини боргу), та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань;
- виконання зобов'язань боржника власником майна боржника та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань;
- продаж майна боржника як цілісного майнового комплексу (для недержавних підприємств);

- одержання кредиту для виплати вихідної допомоги працівникам боржника, які звільняються згідно з планом санації, який відшкодовується в першу чергу згідно зі статтею 31 Закону за рахунок реалізації майна боржника;
- звільнення працівників боржника, які не можуть бути задіяні в процесі реалізації плану санації. Вихідна допомога у цьому разі виплачується за рахунок інвестора, а за його відсутності – за рахунок реалізації майна боржника або за рахунок кредиту, одержаного для цієї мети;
- інші способи відновлення платоспроможності боржника.

Значні угоди та угоди, щодо яких є заінтересованість, укладаються керуючим санацією тільки за згодою комітету кредиторів, якщо інше не передбачено Законом або планом санації. Керуючий санацією зобов'язаний звітувати перед комітетом кредиторів щодо послідовної реалізації плану санації. План санації боржника, у майні якого частка державної власності перевищує 50%, до подання на затвердження суду має бути погоджений керуючим санацією з органом, уповноваженим управляти державним майном.

План санації розглядається комітетом кредиторів, який скликається керуючим санацією. Комітет кредиторів після розгляду плану санації може прийняти одне з таких рішень:

- 1) схвалити план санації та подати його на затвердження господарського суду;
- 2) відхилити план санації і звернутися до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури;
- 3) відхилити план санації, звернутися до господарського суду з клопотанням про звільнення керуючого санацією від виконання ним обов'язків та про призначення нового керуючого санацією.

Схвалений комітетом кредиторів план санації та протокол засідання комітету кредиторів подаються керуючим санацією в господарський суд на

затвердження. Господарський суд затверджує план санації боржника, про що виноситься ухвала, яка може бути оскаржена у встановленому порядку.

За п'ятнадцять днів до закінчення санації, а також за наявності підстав для дострокового припинення санації керуючий санацією зобов'язаний надати комітету кредиторів письмовий звіт. За наслідками розгляду звіту керуючого санацією комітет кредиторів приймає рішення про звернення до господарського суду з клопотанням щодо:

- припинення процедури санації у зв'язку з виконанням плану санації і відновленням платоспроможності боржника;
- продовження встановленого строку процедури санації;
- припинення процедури санації, визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури;
- припинення процедури санації і укладення мирової угоди.

У разі виникнення обставин, що є підставою для припинення процедури санації, комітет кредиторів може прийняти таке рішення за відсутності звіту керуючого санацією.

Якщо комітетом кредиторів не прийнято жодне з цих рішень або таке рішення не подано в господарський суд протягом п'ятнадцяти днів з дня закінчення санації чи виникнення підстав для її дострокового припинення, господарський суд розглядає питання про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури в порядку, передбаченому Законом.

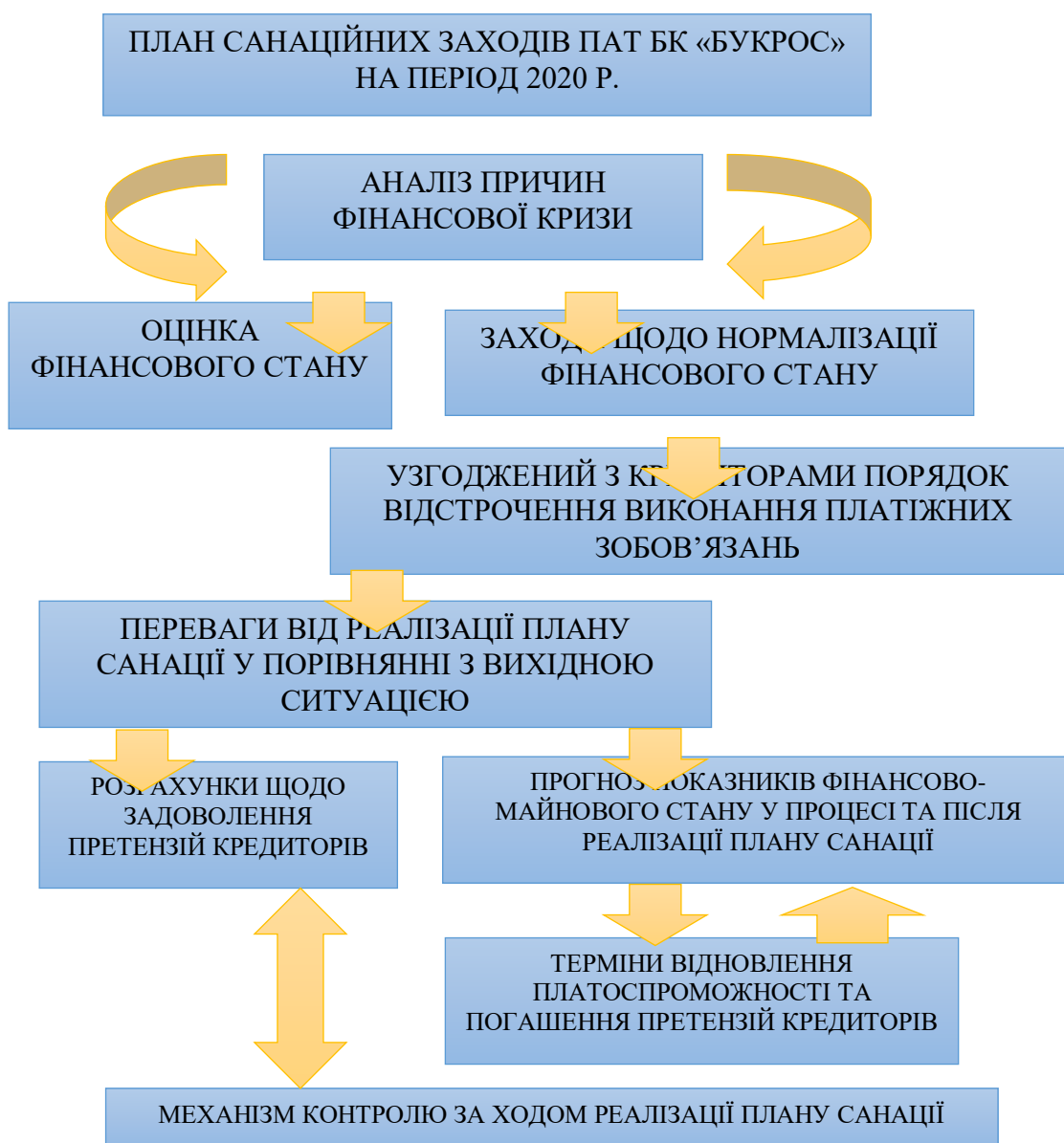
Затвердження звіту керуючого санацією або дострокове припинення процедури санації тягне за собою припинення повноважень арбітражного керуючого як керуючого санацією, про що зазначається у відповідній ухвалі суду.

У разі дострокового припинення процедури санації у зв'язку з укладенням мирової угоди або погашенням вимог кредиторів керуючий санацією продовжує виконувати повноваження керівника (органів управління) боржника до призначення в установленому порядку керівника (органів управління) боржника.

У разі визнання господарським судом боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури керуючий санацією продовжує виконувати свої обов'язки до моменту передачі справ ліквідатору або призначення його ліквідатором у встановленому Законом порядку.

Щодо санаційних заходів на ПАТ БК «Букрос», план санації представлено на рис. 3.1.

**Рис.3.1. Алгоритм плану санаційних заходів ПАТ БК «Букрос»
на 2020 рік**

За заявою будь-кого з кредиторів або боржника арбітражний суд може відхилити план санації, коли будуть надані обґрунтовані докази того, що в результаті санації становище однієї із зацікавлених сторін буде гіршим, ніж у разі здійснення ліквідаційних процедур. Функції нагляду за повнотою виконання плану санації покладаються на арбітражного керуючого (розпорядника майна чи керуючого санацією). Повноваження арбітражного керуючого, членів комітету кредиторів та нагляд арбітражного суду зберігаються до повного виконання плану санації. Протягом відповідного періоду зазначені органи мають право безперешкодного доступу до всіх приміщень боржника, а також право перевірки його бухгалтерських та інших комерційних документів.

Якщо у процесі нагляду встановлено, що вимоги кредиторів не виконуються або не можуть бути виконані, згідно з передбаченими в плані санації умовами арбітражний керуючий повідомляє про це арбітражний суд та комітет кредиторів. Останні приймають відповідне рішення, у тому числі про здійснення ліквідаційних процедур у примусовому порядку.

За 15 днів до закінчення санації, а також за наявності підстав для дострокового припинення санації керуючий санацією зобов'язаний надати зборам кредиторів письмовий звіт, до якого додається реєстр вимог кредиторів.

Одночасно зі звітом керуючий санацією вносить на збори кредиторів одну із пропозицій:

- 1) про прийняття рішення про дострокове припинення процедури санації у зв'язку з відновленням платоспроможності боржника;
- 2) про укладення мирової угоди;
- 3) про звернення до арбітражного суду з клопотанням про продовження процедури санації;
- 4) про звернення до арбітражного суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

За результатами розгляду звіту керуючого санацією збори кредиторів приймають одне з таких рішень:

1) про виконання плану санації, закінчення процедури санації та відновлення платоспроможності боржника;

2) про звернення до арбітражного суду з клопотанням стосовно дострокового припинення процедури санації у зв'язку з відновленням платоспроможності боржника та переходом до розрахунків з кредиторами;

3) про звернення до арбітражного суду з клопотанням продовжити встановлений строк процедури санації;

4) про звернення до арбітражного суду з клопотанням визнати боржника банкрутом і відкрити ліквідаційну процедуру;

5) про укладення мирової угоди.

Звіт керуючого санацією, розглянутий зборами кредиторів, і протокол зборів кредиторів подаються на затвердження до арбітражного суду не пізніше п'яти днів після дати проведення зборів кредиторів. Затвердження арбітражним судом звіту керуючого санацією є підставою для винесення ним ухвали про припинення провадження у справі про банкрутство.

До соціально-економічних наслідків санації на підприємстві ПАТ БК «Букрос» нами віднесено такі події. Загальна сума заборгованості перед кредиторами (працівниками підприємства – банкрута), з урахуванням періодів виникнення боргів та часу затримки виплат, станом на 01.11.2019 р. складає 2 203 432,28 грн. До основних позитивних соціально-економічних наслідків проведеної санації слід віднести такі:

- покращення соціально-психологічного клімату в регіоні (Полтавська область) завдяки поступовому погашенню заборгованості із заробітної плати працівникам підприємства (100 осіб), які до процедури санації не отримували заробітну плату, починаючи з 2020 р.;
- відбувається часткове відновлення платоспроможності ПАТ БК «Букрос» завдяки інвестиціям, які (за планом) спрямовуються на

- придбання активів ПАТ БК «Букрос» з метою відновлення і розвитку виробництва та оновлення виробничої системи підприємства;
- висновки щодо доцільності вкладення грошових коштів вітчизняними інвесторами за цим напрямом не викликає сумнівів, виходячи з аналізу стану добувної галузі України (зокрема добування сирової нафти та природного газу) за період 1990 – 2018 р. та перше півріччя 2019 р. та стратегічного значення підприємства для економіки України;
  - «оздоровлення» підприємства полягає у тому, що і інвестиції дозволяють підприємству поступово відновлювати нормальну господарську діяльність та забезпечувати поновлення робочих місць, здійснювати сплату податків і зборів, спрямовувати кошти на розвиток регіону (за рахунок місцевих податків).

3.2. Антикризові фінансові заходи як стратегічні пріоритети управління ПАТ БК «БУКРОС» в процедурі санації: теоретичне обґрунтування

Кожне підприємство – унікальна відкрита соціально-економічна та матеріально-речовинна система, що приймає на себе впливи зовнішнього середовища, в тому числі й кризоутворювальних явищ, тому керівники та власники мають обґрунтовувати не тільки зміст, а й послідовність здійснення антикризових дій.

Для використання науково обґрунтованого підходу подолання криз необхідно розробляти відповідну концепцію. Концепція подолання кризи визначає загальну систему дій, спрямованих на обґрунтування та досягнення поставленої мети – подолання взаємопов'язаних кризових явищ, передбачає використання найбільш загальних підходів, засобів, методів та інструментів антикризового управління. Для виконання концепції з подолання кризи організаційно пропонується поділ робіт на три етапи.

I. Комплексний аналіз та оцінка стану підприємства; ідентифікація типу кризових явищ та механізмів їх взаємозв'язку.

II. Розробка та виконання першочергових заходів, спрямованих на подолання виявлених кризових явищ:

– після усвідомленні наявності певних кризових явищ – планування та застосування оперативних антикризових заходів, які мають на меті призупинити розвиток кризи та виграти час для розробки та застосування більш масштабних заходів. Заходи щодо оперативного подолання кризи можуть бути поділені на дві категорії: а) призначені для балансування відносин підприємства з зовнішнім оточенням; б) спрямовані на зміну параметрів внутрішнього середовища, в т.ч. систему цілей, задач та стратегій розвитку; орієнтовані на збереження відносин, що склалися;

– за умов досягнення мети попереднього етапу – перехід до впровадження тактичних стабілізаційних заходів, які характеризуються більшою адресністю, оскільки базуються на поглибленому аналізі кризових явищ.

III. Розробка стратегії з остаточної стабілізації, подолання наслідків криз, перехід до зростання або до ліквідації підприємства:

– за умов досягнення мети попереднього етапу – перехід до розробки та впровадження заходів, що мають забезпечити «надійну стабілізацію», тобто нейтралізувати кризоутворювальні чинники, що сприяли розвитку кризи, а також перейти до ліквідації наслідків кризи;

– стабілізація діяльності підприємства – основа для переходу до стратегічної діяльності для системи, що змінилася, внаслідок впливу кризи та антикризових заходів. Такий підхід сприяє спадковості управлінських рішень, надає процесу антикризової діяльності безперервного характеру.

Разом з тим, кожен з цих етапів може не дати очікуваних результатів, тоді криза стає некерованою та може призвести до самоліквідації підприємства та/або банкрутства. Така ситуація може настати навіть після невдалих оперативних заходів, не кажучи вже про подальші етапи.

Антикризові заходи спрямовані на внутрішні та зовнішні кризоутворювальні чинники і дозволяють підтримувати нормальне функціонування підприємства до тих пір, поки вони (заходи) відповідають переліку, змісту та механізму впливу зазначених факторів. Невідповідність заходів факторам призводить до наростання кризових явищ на підприємстві, сприяє формуванню криз різного масштабу та глибини. Для забезпечення поєднання системного та цільового підходу до подолання кризи на підприємстві необхідно формувати антикризову програму. Наявність програми дозволяє більш ґрунтовно організувати роботу з подолання (запобігання) кризи, як на підприємстві в цілому, так і в окремих його підсистемах.

Цільова антикризова програма призначена для вирішення певного переліку проблем, є інструментом реалізації цілей розвитку підприємства та забезпечення його існування у довгостроковій перспективі. Розробка і впровадження програми має важливе значення, оскільки дозволяє в комплексі вирішити низку складних завдань, що відносяться до різних функціональних сфер: збуту продукції, фінансів, персоналу, виробничої системи, системи управління тощо.

Цільова антикризова програма – це спеціальним чином підготовлений внутрішній документ, котрий являє собою сукупність економічно та науково обґрунтованих заходів, які зорієнтовані на запобігання та/або подолання кризових явищ різного типу, взаємопов'язаних за термінами, місцями виконання, а також забезпечені необхідними ресурсами.

В основу цільової антикризової програми має бути покладений відповідний антикризовий «стратегічний набір». Розробка антикризового стратегічного набору орієнтована на розробку та балансування стратегій диверсифікації джерел постачання, фінансової реструктуризації та коригування «портфелю», подолання локальних криз в окремих функціональних сферах підприємства. Для забезпечення виконання антикризової стратегії треба розробляти систему функціональних стратегій, у

яких конкретизується загальний зміст керованого виходу підприємства з кризи та ліквідації її наслідків. Значимість окремих функціональних забезпечувальних стратегій залежатиме від причин (джерел) кризи. Стратегічні і тактичні антикризові заходи включаються в антикризову програму.

Мета антикризової програми (виведення підприємства з кризового стану) вважається досягнутою, якщо за допомогою зовнішніх та внутрішніх фінансових джерел, проведення організаційних та виробничо-технічних удосконалень підприємство виходить з кризи (нормалізує виробничу діяльність) і забезпечує свою прибутковість та конкурентоспроможність у довгостроковому періоді.

При розробленні та реалізації антикризової програми керівництво підприємств повинно спиратися на власні сили та можливості або залучати стороннього інвестора (санатора), здійснювати контроль над процесом її реалізації; розробляти та впроваджувати систему запобігання кризовим явищам у майбутньому.

Комплексна програма виведення підприємства з фінансової кризи розробляється звичайно у формі двох альтернативних документів – комплексного плану заходів щодо виведення підприємства зі стану фінансової кризи або інвестиційного проекту фінансової санації підприємства.

Комплексний план заходів щодо виведення підприємства зі стану фінансової кризи розробляється в тих випадках, коли передбачається використання переважно внутрішніх механізмів фінансової стабілізації в рамках обсягу фінансових ресурсів, що формуються із внутрішніх джерел. Цей план містить такі основні розділи:

- перелік антикризових заходів;
- обсяг фінансових ресурсів, що виділяються для їх реалізації;
- терміни реалізації окремих антикризових заходів;
- особи, відповідальні за реалізацію окремих антикризових заходів;

– очікувані результати фінансової стабілізації.

Сьогодні ПАТ БК «Букрос» знаходиться в такому фінансовому стані, що тільки внутрішніх стабілізаційних заходів не достатньо, підприємство не буде мати змогу самостійно стабілізувати своє фінансове положення.

Інвестиційний проект фінансової санації підприємства розробляється в тих випадках, коли підприємство для виходу з фінансової кризи може залучити зовнішніх інвесторів. Після розробки і затвердження комплексної програми виведення підприємства з фінансової кризи підприємство приступає до її реалізації.

Для ефективного вирішення завдань антикризового менеджменту на підприємствах програма антикризового управління повинна складатися з заходів, розроблених в рамках наступних напрямків: маркетингова політика, управління персоналом, фінансове управління, інвестиційна політика та організаційне управління і операційний менеджмент. Реалізація антикризової програми потребує узгодження та координації дій всіх перерахованих вище напрямків. Ефективне і одночасне впровадження заходів в рамках таких напрямків як маркетингова політика, управління персоналом, фінансове управління, інвестиційна політика та організаційне управління і операційний менеджмент дозволить вивести підприємство зі стану кризи та забезпечить його фінансове оздоровлення.

Для створення науково обґрунтованої програми необхідно мати пакет методичних матеріалів, що складається з таких частин.

1. Науково обґрунтовані для певної галузі та організаційно-правової форми бізнесу методи визначення цілей і задач антикризової програми та їх взаємозв'язку з іншими програмами і планами, що розроблені та застосовуються на підприємстві, а також з тими державними і регіональними програмами і проектами, в яких підприємство бере участь.

2. Структура антикризової програми (перелік розділів, вимоги до їх змісту та взаємозв'язку з урахуванням наявності внутрішньо- та зовнішньо-спрямованих антикризових заходів).

3. Технологічна послідовність етапів розробки антикризової програми з визначенням окремих підходів до розробки програмних заходів різних типів (науково-дослідних, техніко-технологічних, організаційно-управлінських, соціальних, фінансово-економічних).

4. Порядок забезпечення взаємозв'язку заходів програми з відповідними розділами планових документів іншого типу.

5. Перелік та методичні вказівки до заповнення форм, що застосовуються для оформлення антикризової програми, а також окремі показники, які характеризують параметри окремих заходів (наприклад, необхідні параметри якості, ефективності, специфічні техніко-організаційні показники систем, що реформуються тощо).

6. Організаційний механізм розробки та реалізації антикризової програми, включаючи побудову організаційних відносин (повноважень, обов'язків, відповідальності) між діючими підрозділами щодо виконання робіт по програмі, формування (в разі потреби) спеціальних органів управління програмою, розробка сітьового та/або календарного графіку, організаційних планів робіт по розробці та виконанню програми.

7. Фінансово-економічний механізм розробки та забезпечення робіт по програмі (джерела фінансування, методи формування та використання фондів ризику, методи встановлення економічних взаємовідносин між окремими структурними підрозділами (діючими та тими, що реорганізуються, створюються та/або ліквідуються).

8. Методи та форми соціально-психологічного супроводження розробки та реалізації антикризової програми (включаючи арсенал методів соціології, соціальної психології, конфліктології та інших, що дозволяють зменшити «опір змінам» у колективі).

9. Інформаційно-методичне забезпечення розробки антикризової програми (перелік та короткий виклад методів: визначення потреб у продукції, що виготовляється; прогнозування різних типів; формування антикризових стратегій та відповідного «стратегічного набору»; розробки

альтернативних заходів щодо виконання стратегій; визначення всіх видів ресурсів, що необхідні для виконання систем інформаційного забезпечення програми, включаючи форми, канали та методи одержання початкової і поточної інформації, її аналізу тощо).

10. Процедури внесення змін в антикризову програму, зумовлених необхідністю уточнення цілей програми та стратегій їх досягнення, а також змінами зовнішніх і внутрішніх умов.

Обґрунтування відповідних розділів антикризової програми дозволить розробити якісну програму та створити умови для ефективного її виконання.

Розробка антикризових програм доцільна на різних рівнях управління економікою: держави, регіону, галузі, сукупності підприємств, на окремому підприємстві. Застосування цілісної, усебічно обґрунтованої антикризової програми, чи її окремих антикризових заходів у планах підприємства або іншої установи залежить як від ситуації, що склалася на об'єкті, так і типу кризових явищ.

Розглядаючи діяльність промислового підприємства в умовах кризового середовища та враховуючи всю недосконалість державного управління фінансовою системою, в практичній діяльності підприємств слід впроваджувати відповідний план антикризових дій для їх стабілізації:

1. Скорочення витрат – дієвий інструмент, яким підприємство може скористатися для стабілізації фінансового становища, підвищення рентабельності продажів і відповідно збільшення прибутку.

2. Горизонтальна (передбачає пошук можливостей здійснення закупівель разом із іншим покупцем, що дозволить отримати знижки) і вертикальна інтеграція (передбачає більш тісну роботу з ключовими постачальниками сировини й матеріалів).

3. Аналіз можливостей передачі на аутсорсинг дорогих процесів (слід виділити, що вигідно робити самостійно, а що дешевше закуповувати в інших виробників).

4. Жорсткість контролю всіх видів альтернативних витрат. Використання платного Інтернету в особистих цілях, телефонні дзвінки по міжміському зв'язку, використання оргтехніки – це ще не всі витрати, яких можна уникнути.

5. Перегляд організаційної структури на предмет виключення зайвих рівнів управління, оптимізація технологічних процесів.

Стосовно ПАТ БК «БУКРОС», поряд з внутрішніми фінансовими механізмами, необхідно залучення інвестиційних ресурсів, або пошук стратегічного інвестора.

Наукова новизна одержаних результатів магістерського дослідження полягає у наступному:

- удосконалено практичний підхід до моніторингу фінансового стану підприємства газовидобувної галузі України, який, на відміну від класичного підходу, передбачає спостереження за змінами у господарській діяльності впродовж 2002 – 2018 рр., що дозволило встановити та обґрунтувати ознаки дій з доведення його до банкрутства;
- набуло подальшого розвитку теоретичне обґрунтування алгоритму плану санаційних заходів та антикризових фінансових заходів як стратегічних пріоритетів управління ПАТ БК «БУКРОС» в процедурі санації.

Висновки до розділу 3

Обґрунтовано економічне підґрунтя та правові аспекти санаційних заходів на ПАТ БК «Букрос». Заходами щодо відновлення платоспроможності боржника, які містять план санації, повинні бути:

- реструктуризація підприємства;
- перепрофілювання виробництва;
- закриття нерентабельних виробництв;
- відстрочка та (або) розстрочка платежів або прощення (списання) частини боргів, про що укладається мирова угода;
- ліквідація дебіторської заборгованості;
- реструктуризація активів боржника відповідно до вимог Закону;
- продаж частини майна боржника;
- зобов'язання інвестора про погашення боргу (частини боргу) боржника, зокрема шляхом переведення на нього боргу (частини боргу), та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань;
- виконання зобов'язань боржника власником майна боржника та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань;
- продаж майна боржника як цілісного майнового комплексу (для недержавних підприємств);
- одержання кредиту для виплати вихідної допомоги працівникам боржника, які звільняються згідно з планом санації, який відшкодовується в першу чергу згідно зі статтею 31 Закону за рахунок реалізації майна боржника;
- звільнення працівників боржника, які не можуть бути задіяні в процесі реалізації плану санації. Вихідна допомога у цьому разі виплачується за рахунок інвестора, а за його відсутності – за рахунок реалізації майна боржника або за рахунок кредиту, одержаного для цієї мети;
- інші способи відновлення платоспроможності боржника.

Розроблено алгоритм плану санаційних заходів ПАТ БК «Букрос» на 2020 рік.

До соціально-економічних наслідків санації на підприємстві ПАТ БК «Букрос» нами віднесено такі події. Загальна сума заборгованості перед кредиторами (працівниками підприємства – банкрута), з урахуванням періодів виникнення боргів та часу затримки виплат, станом на 01.11.2019 р. складає 2 203 432,28 грн. До основних позитивних соціально-економічних наслідків проведеної санації слід віднести такі:

- покращення соціально-психологічного клімату в регіоні (Полтавська область) завдяки поступовому погашенню заборгованості із заробітної плати працівникам підприємства (100 осіб), які до процедури санації не отримували заробітну плату, починаючи з 2020 р.;
- відбувається часткове відновлення платоспроможності ПАТ БК «Букрос» завдяки інвестиціям, які (за планом) спрямовуються на придбання активів ПАТ БК «Букрос» з метою відновлення і розвитку виробництва та оновлення виробничої системи підприємства;
- висновки щодо доцільності вкладення грошових коштів вітчизняними інвесторами за цим напрямом не викликає сумнівів, виходячи з аналізу стану добувної галузі України (зокрема добування сирої нафти та природного газу) за період 1990 – 2018 р. та перше півріччя 2019 р. та стратегічного значення підприємства для економіки України;
- «оздоровлення» підприємства полягає у тому, що і інвестиції дозволяють підприємству поступово відновлювати нормальну господарську діяльність та забезпечувати поновлення робочих місць, здійснювати сплату податків і зборів, спрямовувати кошти на розвиток регіону (за рахунок місцевих податків).

Розглядаючи діяльність промислового підприємства в умовах кризового середовища та враховуючи всю недосконалість державного управління фінансовою системою, в практичній діяльності підприємств слід впроваджувати відповідний план антикризових дій для їх стабілізації:

1. Скорочення витрат – дієвий інструмент, яким підприємство може скористатися для стабілізації фінансового становища, підвищення рентабельності продажів і відповідно збільшення прибутку.

2. Горизонтальна (передбачає пошук можливостей здійснення закупівель разом із іншим покупцем, що дозволить отримати знижки) і вертикальна інтеграція (передбачає більш тісну роботу з ключовими постачальниками сировини й матеріалів).

3. Аналіз можливостей передачі на аутсорсинг дорогих процесів (слід виділити, що вигідно робити самостійно, а що дешевше закуповувати в інших виробників).

4. Жорсткість контролю всіх видів альтернативних витрат. Використання платного Інтернету в особистих цілях, телефонні дзвінки по міжміському зв'язку, використання оргтехніки – це ще не всі витрати, яких можна уникнути.

5. Перегляд організаційної структури на предмет виключення зайвих рівнів управління, оптимізація технологічних процесів.

Стосовно ПАТ БК «БУКРОС», поряд з внутрішніми фінансовими механізмами, необхідно залучення інвестиційних ресурсів, або пошук стратегічного інвестора.

ВИСНОВКИ

Розробка системи моніторингу фінансового стану підприємства включає розробку системи показників, які, з одного боку, достатньо вірно і повно відображають фінансове положення підприємства на ринку, з іншого – вимагають мінімум загальнодоступної інформації. Така система повинна включати показники оцінки ліквідності і платоспроможності, фінансової стійкості, ефективності діяльності. Важливим також є вибір таких напрямів фінансово-господарської діяльності, які якнайповніше концентрують в собі інформацію щодо перспектив фінансового стану при тих або інших змінах у зовнішньому і внутрішньому середовищі підприємства. Таким чином, повертаючись до розгляду моніторингу як системи, можна констатувати наступне:

- система моніторингу характеризується цілеспрямованістю свого функціонування. Метою її функціонування є фінансове благополуччя суб'єктів господарювання;
- система моніторингу є системою, що розвивається, оскільки як конкретна, безпосередня мета виступає зростання доходу;
- система моніторингу є динамічною, оскільки зростання доходу можливе тільки через його збільшення за певний проміжок часу.

Розробка моніторингу фінансового стану підприємства припускає розкриття соціально-економічної характеристики підприємства, яка може бути описана його фінансовою стратегією. Саме чітка фінансова стратегія підприємства дозволить розробляти систему моніторингу, яка буде адекватною певним внутрішнім і зовнішнім умовам функціонування підприємства.

Щоб система моніторингу могла виконати свої завдання, необхідно розробити концепцію управління фінансовою діяльністю, яка включає три основні блоки:

- визначення цілей підприємства - ідеальної цілі, реальних цілей, стратегії фінансового розвитку. Ідеальна мета визначається філософією бізнесу та культурою фірми. Вона може бути сформульована лише добре підібраним корпусом висококваліфікованих, економічно грамотних менеджерів; реальні цілі визначаються прийомами щодо найкращого використання фінансових ресурсів тощо;
- управління цілями вимагає розробки показників – індикаторів, які забезпечують пошук „вузьких місць”, визначення фінансових результатів діяльності не лише фірми, але й структурних підрозділів тощо;
- досягнення цілей фірми характеризує платоспроможність, ділову активність, рентабельність, ліквідність, інноваційну діяльність підприємства.

Методика дослідження фінансово – господарської діяльності в рамках моніторингу фінансової діяльності підприємства, на нашу думку, повинна ґрунтуватись на розробках вітчизняних вчених, оскільки розробки закордонних вчених потребують адаптації до реалій здійснення фінансово – господарської діяльності вітчизняними підприємствами та бути адаптовані до бухгалтерської звітності вітчизняних суб'єктів господарювання. Методика моніторингу фінансово – господарської діяльності підприємства включає: горизонтальний та вертикальний аналіз активів і пасивів, аналіз ліквідності, аналіз фінансової стійкості, аналіз ділової активності, аналіз рентабельності, аналіз ймовірності банкрутства. Моніторинг служить інструментом обліку, аналізу і планування; індикатором науково-технічного стану господарського об'єкту в сукупності, що вивчається; критерієм порівняльного оцінювання комерційної діяльності підприємств і підрозділів; показником ефективності прийнятих раніше управлінських рішень і повноти їх реалізації; основою вибору можливих варіантів розвитку виробництва і показників очікуваних результатів в майбутньому: стимулятором виробництва.

Україна має значний потенціал збільшення видобутку газу. Обсяг доведених запасів газу перевищує поточний річний рівень видобутку приблизно у 15 разів. Цей показник є одним з найвищих серед газодобувних країн. За правильної державної політики й активного вирішення існуючих проблем Україна зможе суттєво збільшити видобуток газу, а в комплексі з програмами підвищення енергоефективності це дозволило б повністю відмовитися від імпортного газу. Те, наскільки швидко це станеться, буде залежати від того, як швидко уряд зможе провести необхідні зміни. В першу чергу, активно проводити аукціони з виділення нових ділянок для газовидобування і продовжувати дерегуляцію шляхом зменшення різноманітних регуляторних вимог. Інвестору не вигідно очікувати кілька років для проходження в Україні всіх дозвільних процедур у той час, коли в інших країнах він може отримати необхідні дозволи всього за кілька місяців.

Джерелами інформації для здійснення моніторингу фінансово-господарської діяльності є фінансова звітність підприємства, яка розміщена на офіційному сайті smida.gov.ua.

Результати аналізу фінансово – господарської діяльності ВАТ БК «Букрос» та тенденції впродовж 2002 – 2005 рр. дають змогу стверджувати:

- підприємство є збитковим не тільки на рівні операційної діяльності, а навіть на рівні валового прибутку; непокриті збитки минулих років складають станом на кінець 2005 року 7925,6 тис.грн.;
- цінова політика підприємства є демпінговою та керівництво умисно веде господарську діяльність у напрямку доведення до банкрутства;
- собівартість реалізованої продукції перевищує дохід від реалізації продукції;
- поточна діяльність фінансується в повному обсязі за рахунок короткострокових фінансових зобов'язань у вигляді кредиту та кредиторської заборгованості; короткострокові зобов'язання підприємства на кінець 2005 року становлять 18761,4 тис.грн.;

- підприємство стабільно має заборгованість із виплат заробітної плати та платежів до бюджету;
- політика керівництва спрямована на збільшення відволікання грошових коштів у дебіторську заборгованість, що негативно впливає на платоспроможність підприємства;
- протягом 2002 – 2004 рр. поступово зростає кредиторська заборгованість та на кінець року становить 14111,7 тис.грн.;
- керівництво підприємства залучило кредитні ресурси в обсязі 2300 тис.грн., що погіршило його фінансовий стан, в періоді падіння обсягу доходів, що може бути оцінено як умисні дії керівництва по доведенню підприємства до банкрутства.

Впродовж періоду 31.12.2002 р. – 01.01.2012 р. майже всі показники підприємства, що характеризують фінансовий стан, не відповідали нормативним значенням та спостерігалось значне погіршення всіх показників ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності. З огляду на вищезазначені загальні показники діяльності ПАТ БК «Букрос» можна зробити висновки, що впродовж періоду 31.12.2002 р. – 01.01.2012 р. фінансово-господарський стан ПАТ БК «Букрос» значно погіршився, про що свідчать збитки, падіння обсягу продажу продукції, як результат – негативні показники платоспроможності, залежність від позикових коштів та фінансова нестабільність.

З огляду на загальні показники діяльності ПАТ «Бурова компанія «Букрос» можна зробити висновки, що впродовж періоду 31.12.2012 р. – 31.12.2018 р. фінансово-господарський стан ПАТ «Бурова компанія «Букрос» не відповідав такому стану, що характеризує спроможність здійснювати діяльність. Починаючи з 2013 р. керівництво підприємства методично виводило із господарського обороту майно та шляхом переведення з позабалансових рахунків на баланс спеціалізованих активів – умисно відтермінувало процедуру ліквідації та банкрутства. Зокрема, чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в 2012 році склав

2176,0 тис.грн., а собівартість реалізованої продукції – 2529 тис.грн., тобто співвідношення чистого доходу та собівартості реалізованої продукції становить 0,9; витрати на виробництво та загальновиробничі витрати перевищують дохід від реалізації. Така ситуація спостерігається вже, починаючи з 2004 р.

Про відсутність нормального руху фінансово – господарської діяльності впродовж періоду, що аналізується (2012 – 2018 рр.), свідчать такі чинники:

- відсутність залишків коштів з одержаних авансів вже станом на 31.12.2012 р.;

- відсутність витрат з обслуговування кредитних ресурсів вже починаючи з 2012 р.;

- накопичення непокритих збитків минулих років, загальний обсяг яких за даними фінансової звітності станом на кінець 2017 р. склали 97 364 тис.грн., а станом на кінець 2018 р. – 179790,1 тис.грн.;

- відсутність власних оборотних активів, зокрема їх від'ємне значення впродовж 2002 – 2018 рр., яке станом на 31.12.2018 р. становить -50682,9 тис.грн.;

- подальша «капіталізація активів» шляхом підвищення вартості основних засобів та переведення на балансові рахунки спеціалізованих активів вартістю 5258873908,00 грн., що перебували на позабалансових рахунках, в результаті чого питома вага необоротних активів станом на 31.12.2015 р. склала 95%, що унеможлиблює формування адекватної цінової політики та подальше здійснення господарської діяльності;

- фінансова неспроможність щодо погашення відсотків та основної суми боргу за кредитними зобов'язаннями, що спричиняє штрафні санкції та спонукає банківську установу до вилучення заставного майна;

- стрімке зростання обсягу кредиторських зобов'язань за такими статтями станом на 31.12.2018 р.: з бюджетом 8641,1 тис.грн.; за

розрахунками зі страхування 38087,1 тис.грн.; за розрахунками з оплати праці 2167,1 тис.грн.

За результатами проведеного моніторингу фінансово-господарської діяльності ПАТ БК «Букрос» можна зробити висновок про наявність ознак доведення до банкрутства.

Обґрунтовано економічне підґрунтя та правові аспекти санаційних заходів на ПАТ БК «Букрос». Заходами щодо відновлення платоспроможності боржника, які містять план санації, повинні бути:

- реструктуризація підприємства;
- перепрофілювання виробництва;
- закриття нерентабельних виробництв;
- відстрочка та (або) розстрочка платежів або прощення (списання) частини боргів, про що укладається мирова угода;
- ліквідація дебіторської заборгованості;
- реструктуризація активів боржника відповідно до вимог Закону;
- продаж частини майна боржника;
- зобов'язання інвестора про погашення боргу (частини боргу) боржника, зокрема шляхом переведення на нього боргу (частини боргу), та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань;
- виконання зобов'язань боржника власником майна боржника та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань;
- продаж майна боржника як цілісного майнового комплексу (для недержавних підприємств);
- одержання кредиту для виплати вихідної допомоги працівникам боржника, які звільняються згідно з планом санації, який відшкодовується в першу чергу згідно зі статтею 31 Закону за рахунок реалізації майна боржника;
- звільнення працівників боржника, які не можуть бути задіяні в процесі реалізації плану санації. Вихідна допомога у цьому разі виплачується

за рахунок інвестора, а за його відсутності – за рахунок реалізації майна боржника або за рахунок кредиту, одержаного для цієї мети;

- інші способи відновлення платоспроможності боржника.

Розроблено алгоритм плану санаційних заходів ПАТ БК «Букрос» на 2020 рік.

До соціально-економічних наслідків санації на підприємстві ПАТ БК «Букрос» нами віднесено такі події. Загальна сума заборгованості перед кредиторами (працівниками підприємства – банкрута), з урахуванням періодів виникнення боргів та часу затримки виплат, станом на 01.11.2019 р. складає 2 203 432,28 грн. До основних позитивних соціально-економічних наслідків проведеної санації слід віднести такі:

- покращення соціально-психологічного клімату в регіоні (Полтавська область) завдяки поступовому погашенню заборгованості із заробітної плати працівникам підприємства (100 осіб), які до процедури санації не отримували заробітну плату, починаючи з 2020 р.;
- відбувається часткове відновлення платоспроможності ПАТ БК «Букрос» завдяки інвестиціям, які (за планом) спрямовуються на придбання активів ПАТ БК «Букрос» з метою відновлення і розвитку виробництва та оновлення виробничої системи підприємства;
- висновки щодо доцільності вкладення грошових коштів вітчизняними інвесторами за цим напрямом не викликає сумнівів, виходячи з аналізу стану добувної галузі України (зокрема добування сирової нафти та природного газу) за період 1990 – 2018 р. та перше півріччя 2019 р. та стратегічного значення підприємства для економіки України;
- «оздоровлення» підприємства полягає у тому, що і інвестиції дозволяють підприємству поступово відновлювати нормальну господарську діяльність та забезпечувати поновлення робочих місць, здійснювати сплату податків і зборів, спрямовувати кошти на розвиток регіону (за рахунок місцевих податків).

Розглядаючи діяльність промислового підприємства в умовах кризового середовища та враховуючи всю недосконалість державного управління фінансовою системою, в практичній діяльності підприємств слід впроваджувати відповідний план антикризових дій для їх стабілізації:

- скорочення витрат – дієвий інструмент, яким підприємство може скористатися для стабілізації фінансового становища, підвищення рентабельності продажів і відповідно збільшення прибутку;
- горизонтальна (передбачає пошук можливостей здійснення закупівель разом із іншим покупцем, що дозволить отримати знижки) і вертикальна інтеграція (передбачає більш тісну роботу з ключовими постачальниками сировини й матеріалів);
- аналіз можливостей передачі на аутсорсинг дорогих процесів (слід виділити, що вигідно робити самостійно, а що дешевше закуповувати в інших виробників);
- жорсткість контролю всіх видів альтернативних витрат. Використання платного Інтернету в особистих цілях, телефонні дзвінки по міжміському зв'язку, використання оргтехніки – це ще не всі витрати, яких можна уникнути;
- перегляд організаційної структури на предмет виключення зайвих рівнів управління, оптимізація технологічних процесів.

Стосовно ПАТ БК «БУКРОС», поряд з внутрішніми фінансовими механізмами, необхідно залучення інвестиційних ресурсів, або пошук стратегічного інвестора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Демьяненко, Н.Я., Некоторые аспекты анализа оборотных средств. Деньги и кредит. 1991. №3. С.33-36.
2. Василик, О.Д., та ін. Баланс фінансових ресурсів та витрат держави. Фінанси України.1996. №1.С.23-31.
3. Сало, І.В., Організація фінансового аналізу та контролю в умовах впровадження нової фінансово-кредитної системи України. Суми : Вид-цтво „Слобожанщина”, 1995. 24 с.
4. Сало, И.В. Проблемы финансов в период перехода к рыночной экономике. Экономика Украины. 1992. №12. С.24-30.
5. Сало, И.В., Финансы в рыночной экономике. К. : Либра. 1994. 80 с.
6. Верига, Ю., Подольская В., Анализ финансового состояния потребительского общества. Бухгалтерский учет и аудит. 1995. №1. С.20-23.
7. Верига, Ю., Подольська В. Аналіз ефективності використання оборотних коштів споживчого товариства // Бухгалтерський облік і аудит. 1994. №12. С.24-29.
8. Москаленко, В.П., Экономический эксперимент и хозрасчет объединения. Плановое хозяйство. 1985. №9. С.90-97.
9. Москаленко, В.П., Балан М.Ф., Самофинансирование развития промышленного предприятия. К. : Техника. 1988. 172 с.
10. Москаленко, В.П., Система управления предприятием. Сумы : Изд-во «Слобожанщина». 1996. 34 с.
11. Заруба, О.Д. Причины взаємодії заборгованості підприємств і шляхи її подолання. Фінансів України. 1996. №2. С.11-16.
12. Заруба, О.Д., Основи фінансового аналізу та менеджменту. К.: Укр.-фін. інститут менеджменту і бізнесу. 1995. 110 с.
13. Суторміна, В.М., Федоров В.М., Резанова Н.С. Фінанси зарубіжних корпорацій. К. : Либідь. 1993. 248 с.

14. Герасимчук, В.Г. Маркетинг: теорія і практика: Навч. посібник. К.: Вища школа, 1994. 327 с.
15. Шеремет, А.Д., и др. Паспорт в анализе хозяйственной деятельности предприятия / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин, М.А. Севрук. М. : Экономика. 1986. 208 с.
16. Шеремет, А.Д., Сайфулин Р.С. Методика финансового анализа. М. : ИНФРА-М. 1996. 176 с.
17. Бланк, И.А., Финансовый менеджмент: Учебный курс. К. : Ника-Центр. 1999. 528 с.
18. Финансово-кредитный словарь. Под ред.. Н.В.Гаретовского. М. : Финансы и статистика. 1988. Т.3. 512 с.
19. Барнгольц, С.Б., Анализ финансового состояния промышленных предприятий. Деньги и кредит. 1991. №11. С.32-34.
20. Кондраков, М.П., Методика анализа финансового состояния предприятия в условиях перехода к рынку. Деньги и кредит. 1992. №5. С.40.
21. Поддєрьогін, А. М. Фінансовий менеджмент. За ред. проф. А. М. Поддєрьогіна. К. : КНЕУ, 2005. 486 с.
22. Вартанов, А.С., Экономическая диагностика деятельности предприятия: организация и методология. М. : Финансы и статистика. 1991. 80 с.
23. Севрук, М.А., Экономический анализ в условиях самостоятельности предприятия. М. : Финансы и статистика. 1989. 192 с.
24. Стоянова Е., Финансовый менеджмент. М. : Перспектива. 1995. 194 с.
25. Сопко, В., Методика визначення фінансового становища підприємства за даними балансу. Бухгалтерський облік і аудит. 1995. №12. С.2-8.
26. Страхование финансовых гарантий (по материалам США). Пер с англ. М. : Общество «АННИЛ». 1992. 104 с.
27. Страхование дело. Под ред. Л.И.Рейтмана. М. : РоСТО, 1992. 524 с.
28. Porter M. Competitive advantage. New York. 1995. 504 p.

29. Brigham E.F., Gapenski L.C. Financial Management: Theory and Practice. Chicago; New York; San Francisco ect.: Dryden Press, 1994. 425 p.
30. Планкетт, Л., Хейл Г. Выработка и принятие управленческих решений. М. : Прогресс. 1986. 358 с.
31. Маскон, М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. Пер с англ. М. : Дело. 1992. 702 с.
32. Евенко, Л.И., Организационные структуры управления промышленными корпорациями США. М. : Наука. 1936. 349 с.
33. Стерлин, А.Р., Тулин И.В., Стратегическое планирование в промышленных корпорациях США. М. : Наука, 1990.
34. Карцева, В.В., Фінансовий контролінг в системі фінансового менеджменту. В.В. Карцева. URL: http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/sre.
35. Терещенко, О.О., Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. Навч. посібник. О.О. Терещенко. К. : КНЕУ. 2003. 554 с.
36. Ліпич, Л.Г., Контролінг в системі антикризового управління. Л.Г. Ліпич, І.О. Гадзевич. URL: <http://www.nbuu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Management>.
37. Крамаренко, Г.О., Чорна О. Є., Фінансовий менеджмент: Підручник. Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. К. : Центр навчальної літератури. 2006. 520 с.
38. Кононенко, О., Маханько О. Анализ финансовой отчетности. О. Кононенко, О. Маханько. Харьков. : Консул, 2012. 208 с.
39. Базілінська, О. Я., Фінансовий аналіз: теорія та практика. О.Я. Базілінська. К. : Центр учбової літератури. 2009. 328 с.
40. Білик, М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз. Навч. посіб. М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька. К. : КНЕУ. 2007. 592 с.
41. Костирко, Р.О., Фінансовий аналіз. Х. : Фактор. 2007. 784 с.

42. Косова, Т.Д., Сіменко І. В., Фінансовий аналіз. Тексти лекцій. / Т.Д. Косова, І.В. Сіменко. URL: www.driv.com.ua.
43. Калінеску, Т.В. Фінансовий менеджмент. Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. 372 с.
44. Партин, Г.О., Селюченко Н.Є. Фінансовий менеджмент. Львів: Вид-во НУ «ЛП». 2010. 332 с.
45. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. Наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006. № 14. Бізнес - Бухгалтерія. Право. Податки. Консультації. Збірник систематизованого законодавства. Київ, 2006. № 4.
46. Євтух, О.Т., Фінансовий менеджмент. Навч. посібник. К. : ЦУЛ, 2011. 408 с.
47. Єлецьких, С. Я., Фінансова санація та банкрутство підприємств: навчальний посібник для вузів. К. : Центр учбової літератури. 2007. 175 с.
48. Пушкар, А.И., Тридед А.Н., Колос А.П. Антикризисное управление: стратегии, модели, механизмы. Х. : ХДЭУ. 2001. 452 с.
49. Антикризисное управление: от банкрутства – к финансовому оздоровлению. Под ред. Г.П. Иванова. М. : Закон и право, ЮНИТИ, 2005. 360 с.
50. Салига, С.Я., Лященко Є.І., Дацій Н.В. Антикризове фінансове управління підприємством. К.: Центр навчальної літератури. 2005. 208 с.
51. Офіційний сайт smida.gov.ua. (Інформація: основні види діяльності, опис бізнесу, фінансова звітність, результати діяльності емітенту ПАТ БК «Букрос» за 2002 – 2017 рр.).
52. Терещенко, О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: Монографія. К.: КНЕУ, 2008. 272 с.

53. Банкрутство і санація підприємства: Теорія і практика кризового управління. За ред. О. В. Мозенкова. Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. 272 с.
54. Андрущак, Є.М. Удосконалення інституту банкрутства. Фінанси України. 2001. № 9. С. 29-37.
55. Коваленко, Л.О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент: К. : Знання, 2008. 483 с.
56. Лосева, М.С. Процедура банкрутства – ефективний важіль примусового удосконалення систем управління суб'єктами господарювання. К. : КНЕТУ, 2000. 200 с.
57. Салига, С. Я., Дацій О. І., Нестеренко Н. В. Управління фінансовою санацією підприємства. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 240 с.
58. Челишев, О. М. Разработка инструментальных методов прогнозирования банкротства предприятий. М.: Финансы и статистика, 2006. 116 с.
59. Штангрет, А. М. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 168 с.
60. Матвійчук, А. О. Діагностика банкрутства підприємства. Економіка України. 2007. № 4. С. 20-28.
61. Цал-Цалко, Ю. С. Фінансовий аналіз. К. : Центр учбової літератури, 2008. 566 с.
62. Промисловість. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 19.11.2019).
63. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дерегуляції в нафтогазовій галузі». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2665-14/card2#Card>.
64. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (в ред. Закону України від 17.01.2019 № 2672-VIII). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
65. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

66. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV (в ред. Закону України від 18.09.2018 № 2545-VIII). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
67. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (із змін та допов.). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17>.
68. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-V. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2456-17> (дата звернення: 18.10.2019).
69. Нестеренко В.В. Моніторинг фінансово-господарської діяльності як передумова адаптації підприємства до умов відкритої конкуренції / Н.Г. Метеленко, В.В. Нестеренко // Вплив цифрової освіти на розвиток людського капіталу : Міжнародна науково-практична internet-конференція. (Запоріжжя, Україна, 20 – 21 листопада 2019). – Запоріжжя: ЗНУ, Інженерний інститут, 2019. – С.218 – 220.

ДОДАТКИ

			КОДИ
		Дата(рік, місяць, число)	2017 01 01
Підприємство	Публічне акціонерне товариство "Бурова компанія "Букрос"	за ЄДРПОУ	143136
Територія		за КОАТУУ	5300000000
Організаційно-правова форма господарювання	Акціонерне товариство	за КОПФГ	230
Вид економічної діяльності	Розвідувальне буріння	за КВЕД	43.13
Середня кількість працівників	4		
Адреса	36034, Полтавська, ., м. Полтава, вул. Половка, буд.88/1, (0532)66-58-74		

Баланс (Звіт про фінансовий стан)

на 31.12.2016 р.

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	На дату переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи:	1000	0	0	0
первісна вартість	1001	20	20	0
накопичена амортизація	1002	20	20	0
Незавершені капітальні інвестиції	1005	5472	5472	0
Основні засоби:	1010	5286718	5286718	0
первісна вартість	1011	5308765	5308765	0
знос	1012	22047	22047	0
Інвестиційна нерухомість:	1015	0	0	0
первісна вартість	1016	0	0	0
знос	1017	0	0	0
Довгострокові біологічні активи:	1020	0	0	0
первісна вартість	1021	0	0	0
накопичена амортизація	1022	0	0	0

Довгострокові фінансові інвестиції:				
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	336	336	0
Усього за розділом I	1095	5292526	5292526	0
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	17595	17651	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	259636	258044	0
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	1130	316	316	0
за виданими авансами				
з бюджетом	1135	0	0	0
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	0	0
з нарахованих доходів	1140	0	0	0
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	230	40	0
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0	0
Гроші та їх еквіваленти	1165	0	0	0
Готівка	1166	0	0	0
Рахунки в банках	1167	0	40	0
Витрати майбутніх періодів	1170	0	0	0
Інші оборотні активи	1190	0	0	0
Усього за розділом II	1195	277777	276051	0
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	0	0
Баланс	1300	5570303	5568577	0

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	На дату переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	120	120	0
Додатковий капітал	1410	5398238	5398238	0
Емісійний дохід	1411	0	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-91213	-97292	0
Усього за розділом I	1495	5307145	5301066	0

II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	0	0
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0	0
Довгострокові кредити банків	1510	0	0	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0	0	0
Довгострокові забезпечення	1520	0	0	0
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	0	0
Цільове фінансування	1525	0	0	0
Усього за розділом II	1595	0	0	0
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	1600	4232	2576	0
Векселі видані	1605	0	0	0
Поточна кредиторська заборгованість:	1610	0	0	0
за довгостроковими зобов'язаннями				
за товари, роботи, послуги	1615	905	924	0
за розрахунками з бюджетом	1620	793	793	0
за у тому числі з податку на прибуток	1621	0	0	0
за розрахунками зі страхування	1625	2490	2490	0
за розрахунками з оплати праці	1630	3259	3259	0
Доходи майбутніх періодів	1665	257469	257469	0
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	10	0	0
Усього за розділом III	1695	269158	267511	0
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0	0
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0	0
Баланс	1900	5576303	5568577	0

(Звіт про сукупний дохід)**за 2016 рік****I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ**

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	830	773
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	-695	-778
Валовий: прибуток	2090	135	0
Валовий: збиток	2095	0	-5
Інші операційні доходи	2120	1	300
Адміністративні витрати	2130	-35	-23
Витрати на збут	2150	-23	-20
Інші операційні витрати	2180	-157	-280
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	0	0
Фінансовий результат від операційної діяльності: збиток	2195	-79	-28
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	0	0
Фінансовий результат до оподаткування: збиток	2295	-79	-28
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	0	0
Чистий фінансовий результат: збиток	2355	-79	-28

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Матеріальні затрати	2500	0	599
Витрати на оплату праці	2505	103	96
Відрахування на соціальні заходи	2510	23	32
Амортизація	2515	0	81
Інші операційні витрати	2520	199	13
Разом	2550	325	821

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Середньорічна кількість простих акцій	2600	2392930	2392930
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	2392930	2392930
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-0.033	-0.0117
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-0.033	-0.0117
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0	0